

Escola Universitaria de Enfermería Povisa

ORGANIZACIÓN

A Escola Universitaria de Enfermería de Povisa, adscrita á Universidade de Vigo, naceu oficialmente no ano 1991, baixo o patronazgo do Hospital Povisa coa idea de desenvolver unha función docente que consideraba adecuada e beneficiosa para un centro das súas características, formando profesionais de Enfermería que cando terminasen os seus estudos, puidesen pasar a formar parte da División de Enfermería do Hospital, estendendo na actualidade dita filosofía a todos os estamentos sanitarios tanto españois como estranxeiros.

A filosofía do Centro Estudos Povisa é formar profesionais capaces de exercer as funcións específicas de cada unha das titulacións que imparte, así como fomentar o traballo mediante a colaboración con outros profesionais da saúde e chegar a conseguir obxectivos comúns.

E para chegar a esta meta, a formación do alumnado apóiase en tres alicerces fundamentais: O desenvolvemento de clases teórico-prácticas enfocadas á resolución de problemas, impartidas por especialistas en cada unha das materias, o fomento da aplicación práctica dos conceptos teóricos, mediante a avaliación continuada do alumno por medio de tutorías, o que ten especial interese sobre todo nos créditos prácticos clínicos, avaliación que se realiza en colaboración cos profesionais das diferentes unidades onde o alumno realiza estes créditos.

ÓRGANOS DE GOBIERNO

Director: MANUEL TORRES VIZCAYA

Subdirectora: MARÍA GIRÁLDEZ MIRANDA

Secretaria: ALICIA MUIÑOS ÁLVAREZ

Delegado U. VIGO : RAÚL IGLESIAS BLANCO

ESTRUCTURAS

INFRAESTRUTURAS: Situada na rúa Romil 75 / 77 da cidade de Vigo, a escola conta cunha superficie aproximada aos 2.500 m², distribuídos en catro plantas que compoñen a estrutura do Centro. A entrada á Escola conta cunha rampla especialmente para acceso a discapacitados.

As aulas destinadas a docencia son as seguintes :

- AULA 11 □ 1º CURSO
- AULA 21 □ 2º CURSO
- AULA 23 □ 3º CURSO
- AULA 1 □ 4º CURSO
- AULA S1, S2, S4, S5 Y S7 □ todos os cursos.

EQUIPO DIRECTIVO

Director: MANUEL TORRES VIZCAYA

Subdirectora: E. MARÍA GIRÁLDEZ MIRANDA

OS DOCENTES

<http://cepovisa.com/escuela-universitaria/docencia/profesorado/>

INGRESO E ADMISIÓN

Enfermería é unha profesión regulada, é dicir aquela cuxa actividade profesional está subordinada a disposicións legais e á posesión dunha determinada cualificación profesional, polo que o Grao en Enfermería capacita para o exercicio da profesión de Enfermería, baseado na ORDE CIN/2134/2008, do 3 de xullo, que establece os requisitos para a verificación dos títulos universitarios oficiais que habiliten para o exercicio da profesión de Enfermería.

O Título planificouse unha formación total de 240 créditos ECTS, dividida en oito cuatrimestres, cunha duración de catro anos lectivos e cun tipo de ensino de carácter presencial.

Número de prazas máximas de novo ingreso ofertadas no primeiro curso de implantación por modalidade de ensino: 70 prazas.

Non se establecen probas adicionais para o acceso ao título de Grao en Enfermería, aténdose unicamente ao establecido pola CIUG e pola normativa vixente de Universidade de Vigo.

Recoméndase unha actitude de axuda ás persoas e unha visión integral capaz de relacionar e relacionarse con todas as dimensións do ser humano. Ademais, debería demostrar unha adecuada disposición para o traballo en equipo, o estudo continuado, reflexivo e crítico, a capacidade de adaptación continua ao cambio e o manexo de situacións con gran carga física e emocional. Igualmente requírese responsabilidade, equilibrio, madurez persoal e boa saúde.

METODOLOXÍA DOCENTES

A metodoloxía docente a nivel xeral varía segundo o tipo de materia a impartir, as máis utilizadas son:

Clase expositivas.

Sesións en sala de demostracións.

Talleres.

Estudos de casos, análises diagnósticos, aprendizaxe baseada en problemas.

Traballos individuais e grupais relacionados cos contidos da materia.

Resolución de problemas.

Manexo da tecnoloxía da información e a comunicación.

Tanto o tipo de metodoloxía como o sistema de avaliación de todas as materias están perfectamente deseñados na Guías Docnet e ditas guías renóvanse curso a curso.

APOIO E SEGUIMIENTO

O estudante matriculado conta cun sistema de apoio e seguimento, primeiramente a través da Universidade de Vigo e mediante o Plan de Acción Titorial (PATEUE) do Centro.

Esta titulación posibilita o acceso ao segundo e terceiro grao de desenvolvemento académico (Máster e Doutoramento) e ás especialidades específicas da titulación definidas polo Ministerio de Sanidade.

Grao en Enfermaría

Materias

Curso 1

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
--------	------	--------------	-----------

V53G140V01101	Anatomía humana: Anatomía humana	1c	9
V53G140V01102	Psicoloxía: Psicoloxía	1c	9
V53G140V01103	Bioquímica: Bioquímica	1c	6
V53G140V01104	Enfermaría comunitaria I	1c	6
V53G140V01105	Fisioloxía: Fisioloxía	2c	9
V53G140V01106	Estatística: Estatística	2c	6
V53G140V01107	Fundamentos de enfermaría	2c	9
V53G140V01108	Idioma moderno: Inglés técnico	2c	6

Curso 2

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
V53G140V01201	Introdución á enfermaría clínica	1c	6
V53G140V01202	Ética e lexislación	1c	6
V53G140V01203	Farmacoloxía e dietética	1c	9
V53G140V01204	Enfermaría clínica I	1c	9
V53G140V01205	Enfermaría clínica II	2c	6
V53G140V01206	Enfermaría comunitaria II	2c	9
V53G140V01207	Xestión de enfermaría	2c	6
V53G140V01208	Prácticas clínicas I	2c	9

Curso 3

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
V53G140V01301	Enfermaría clínica III	1c	6
V53G140V01302	Enfermaría materno-infantil	1c	9
V53G140V01303	Prácticas clínicas II	1c	15
V53G140V01304	Enfermaría xeriátrica e coidados paliativos	2c	6
V53G140V01305	Enfermaría en saúde mental	2c	6
V53G140V01306	Prácticas clínicas III	2c	18

Curso 4

Código	Nome	Cuadrimestre	Cr.totais
V53G140V01405	Prácticas clínicas IV	1c	18
V53G140V01406	Prácticas clínicas V	2c	18
V53G140V01407	Traballo de Fin de Grao	2c	12
V53G140V01413	Atención de enfermaría nas emerxencias e catástrofes	1c	6
V53G140V01414	Enfermaría de urxencias e coidados críticos	1c	6
V53G140V01415	Introdución á enfermaría avanzada	1c	6
V53G140V01416	Antropoloxía da saúde	1c	6

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Anatomía humana: Anatomía humana				
Materia	Anatomía humana: Anatomía humana			
Código	V53G140V01101			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	1	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Álvarez Fernández, Félix			
Profesorado	Álvarez Fernández, Félix			
Correo-e	falvarez@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Descríbese a anatomía macro e microscópica normais do corpo humano, desde o punto de vista topográfico e estrutural, con especial interese na anatomía funcional. Preténdese que, integrando este coñecemento coa fisioloxía e a bioquímica, os alumnos poidan recoñecer as alteracións morfolóxicas, e anatomofuncionais producidas polas diferentes formas de enfermarse.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe

Contidos

Tema	
Citoloxía e histoloxía	Concepto. A célula epitelial e o tecido epitelial: tipos, características, localización e funcións. A pel. As células do tecido conxuntivo. O tecido conxuntivo: tipos, características, localización e funcións. Os tecidos de sostén; óso e cartilaxe: características, localización e funcións. A célula muscular e o tecido muscular: características, localización e funcións. As células do tecido nervioso, e o tecido nervioso: características, localización e funcións. A substancia gris e a substancia branca. Medula ósea. O sangue. Tecido linfóide: órganos linfoides.
Embrioloxía	Meiose. Gametoxénese. Fecundación. Segmentación. Blástula. Ectodermo, endodermo, mesodermo. Implantación e placentación. Desenvolvemento embrionario.
Concepto de Anatomía Humana. Posición anatómica e puntos de referencia.	Xeneralidades de anatomía humana. Terminoloxía anatómica. Posición anatómica. Termos de relación, comparación e movementos. Planos anatómicos. Cavidades orgánicas. Mediastino e peritoneo. Órganos, aparellos e sistemas.
Aparello locomotor	Osteoloxía do esqueleto axial. Osteoloxía do esqueleto apendicular. Artroloxía. Mioloxía. Vascularización e innervación. Anatomía de superficie.
Sistema endocrino	Organización do sistema endocrino. Localización e características anatómicas das glándulas endocrinas. Anatomía do eixo hipotálamo-hipofisario.
Órganos dos sentidos	Xeneralidades. Sensibilidade táctil, gustativa e olfativa. O ollo. O oído.

Sistema Nervioso	Organización: sistemas nerviosos central e periférico. Órganos do sistema nervioso central: organización anatómica e localización; as súas estruturas e os seus compoñentes: encéfalo e medula espinal. Meninxes e líquido cefalorraquídeo. Órganos do sistema nervioso periférico: organización anatómica e localización; as súas estruturas e os seus compoñentes. Vías nerviosas do sistema nervioso central e nervios periféricos (craniais e raquídeos) sensitivos e motores máis importantes. Plexos nerviosos. Sistema nervioso autónomo ou vexetativo.
Sistema cardiocirculatorio	Anatomía do corazón. Anatomía do sistema circulatorio. Organización do sistema cardiocirculatorio.
Aparello respiratorio	Vías respiratorias superiores (nariz, farinxe, larinxe). Vías respiratorias inferiores (traquea e bronquios principais). Pulmón e pleura.
Aparello dixestivo	A boca e as glándulas salivais. Farinxe. Esófago. Estómago. Intestino delgado e groso. Fígado, vesícula biliar e páncreas.
Aparello xenitourinario	Anatomía dos principais órganos (riles, uréteres, vexiga, uretra). Organización do sistema urinario. Órganos reprodutores masculinos (próstata, vesículas seminales, testículos, pene). Organización do sistema reprodutor masculino e vía seminal. Órganos reprodutores femininos (vulva, vaxina, útero, ovarios, trompas de Falopio). Organización do sistema reprodutor feminino. A placenta. A mama.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	223	225

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Exame de preguntas obxectivas	O exame final constará de 100 preguntas tipo test (+3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán un punto, as erróneas restarán 0.25 e as que estean en branco non computarán.	100	

Outros comentarios sobre a Avaliación

AVALIACIÓN

Realizaráse un exame tipo test composto por 100 preguntas (+ 3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán 1 punto, as erróneas restarán 0.25 puntos e as que estean en branco non computarán.

Suporá o 100% da calificación final.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicado na web. Os alumnos contarán con 120 minutos para a realización da proba.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión. **COMPROMISO ÉTICO:** Espérase que o

estudiantado presente un comportamiento ético adecuado. En caso de detectar un comportamiento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerárase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Frank H. Netter, **Netter. Atlas de anatomía humana. Abordaje regional**, 9788413823980, Elsevier España, 2023

Varios autores, **Sobotta. atlas de anatomía humana**, 9788413827704, Elsevier España, 2024

Anne M. Gilroy y Brian R. MacPherson, **Prometheus: Atlas de anatomía**, 9788491108450, Editorial Médica Panamericana S.A., 2021

Gary A. Thibodeau, **Estructura y función del cuerpo humano**, 9788491138006, Elsevier España, 201

Bibliografía Complementaria

John T. Hansen, **Netter. Cuaderno de anatomía para colorear**, 9788413823850, Elsevier España, 2023

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Introducción á enfermaría clínica/V53G140V01201

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Psicología: Psicología				
Materia	Psicología: Psicología			
Código	V53G140V01102			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	1	1c
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Torres Vizcaya, Manuel			
Profesorado	Torres Vizcaya, Manuel			
Correo-e	mtvizcaya@riberacare.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Tratase dunha materia teórico practica con participación activa do alumnado a través de traballos individuais e colectivos. Fanse grupos de traballo, exposicións en clase, traballos individuais e clases maxistras do profesor. Trátanse temas relacionados con emocións, aprendizaxe, etapas vitais, saúde, enfermidade, apoio psicolóxico, terapias e sobre todo preténdese sensibilizar aos estudantes que o seu papel como profesional de enfermaría vai máis lonxe que o cumprimento de protocolos. En psicología tratamos de que cada estudante coñeza dos seus recursos cognitivos e psicolóxicos para axudar e axudarse.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
C50	Individualizar o coidado considerando a idade, o xénero, as diferenzas culturais, o grupo étnico, as crenzas e valores.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D3	Capacidade de xestión da información.
D7	Razoamento crítico.

Resultados previstos na materia			
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Ser capaz de aplicar o pensamento científico á vida cotiá e laboral.	A2	C50	D1
	A3		D3
			D7

Contidos	
Tema	
Tema 1: Introducción á psicología	☐ Concepto de psicología ☐ Clasificación da psicología dentro das ciencias ☐ Orixe históricas da psicología ☐ Ramas da psicología ☐ Métodos de investigación en psicología ☐ Psicología en enfermaría e ciencias da saúde
Tema2: Identificación de fenómenos psicosociais.	☐ Perspectiva Holística da persona. Dimensión intelectual. Introdución. Valor adaptativo da aprendizaxe e a memoria. ☐ Aprendizaxe. ☐ Introdución ao orixe da motivación. ☐ Motivación intrínseca e extrínseca. Disposición motivacional do paciente. Aplicación nos coidados de enfermaría. ☐ Introdución. Concepto e Componentes da emoción. ☐ Funcións das emocións. Dimensións da experiencia emocional. Aplicación dos coidados de enfermaría.
Tema 3: Procesos psicolóxicos	☐ Sensopercepción e atención, requisitos para a percepción do mundo externo. Factores que inflúen na percepción. Percepción de síntomas e sufrimento. Percepción social. Percepción de control. ☐ Memoria. Relevancia do estudo da aprendizaxe e a memoria. ☐ Intelixencia

Tema 4: Identificar habilidades básicas de comunicación efectiva.	□ Introducción Concepto de comunicación. Axiomas da comunicación humana. Diferencias entre comunicación e linguaxe: a especificidade da linguaxe humana. □ Desenrolo da linguaxe na etapa infantil. □ Aplicación nos cuidados de enfermaría. Actitudes básicas dos profesionais sanitarios. Sistemas para mellorar as habilidades de comunicación co paciente
Tema 5: Actitudes e coñecementos básicos da relación terapéutica.	□ Introducción. Perspectiva holística da saúde. Alguns conceptos holísticos de interese. Perspectiva holística e cuidados de enfermaría. Aspectos psicosociais dos cuidados. A enfermidade e a hospitalización. A ansiedade e o estrés como compoñentes básicos do enfermar. Aspectos psicolóxicos da dolor. As pérdidas e o proceso de doó. Métodos alternativos para mellorar o benestar do paciente. Técnicas relacionais en enfermaría. A relación enfermeiro/a-paciente. Aspectos psicosociais do paciente cirúrxico, do paciente crónico, e do paciente terminal. O paciente ingresado nunha unidade de cuidados especiais.
Tema 6: Fases do desenvolvemento evolutivo	□ Infancia. Teorías do desenrolo. Evolución do neno. Experiencias de hospitalización. Adolescencia. Dimensións, biolóxica, psicolóxica, social e espiritual. Aplicación aos cuidados de enfermaría. Edad adulta. Etapas y características de la vida adulta. Dimensións, biolóxica, psicolóxica, social e espiritual. Aplicación aos cuidados de enfermaría. Personas Maiores, etapas e características. Dimensións, biolóxica, psicolóxica, social e espiritual. Aplicación aos cuidados de enfermaría.
Tema7: Fases do desenvolvemento humano desde o punto de vista psicosocial.	□ A persona como unidade de relación. Consideracións psicosociais básicas. As relacións interpersonais. Valores e creencias. Formación das actitudes e procesos de cambio. A relación intrapersonal. O autocuidado como estratexia para o crecemento persoal. Técnicas para desenrolar os recursos persoais. A familia e formas familiares. Sistemas sociais de apoio. A familia como sistema. Life-events, crises e homeostasis familiar. Ciclos evolutivos e familia. A familia atípica. Outras estruturas dos roles parentais. Factores de risco e familias en crise. O/A enfermeiro/a nos grupos. Os grupos, técnicas grupais en enfermaría. O liderato e a capacidade de influir. O liderato en enfermaría. O equipo de enfermaría como grupo de traballo.
Tema 8: Xestión de problemas relacionados coa violencia de xénero.	□ Introducción e marco conceptual da violencia de xénero. □ Definición. Perfil do acosador-agresor. Perfil da vítima. Inicio do proceso. □ Descripción do proceso da violencia de xénero. □ Consecuencias para a vítima. Prevención e educación para a igualdade.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	223	225

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

Descrición		Cualificación Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Exame de preguntas obxectivas	O exame será unha proba obxectiva de 100 preguntas tipo test (aprobarase a partir do 5/10). 4 opcións de resposta. Cada resposta errónea, resta 0,25 do valor das correctas.	100	A2 A3	C50	D1 D3 D7

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ALUMNADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL

Avaliación global (AG):

O exame será unha proba obxectiva de 100 preguntas tipo test (aprobarase a partir do 5/10). 4 opcións de resposta. Cada resposta errónea, resta 0,25 do valor das correctas.

Se o estudante elixe esta modalidade, ou perde o dereito da avaliación continua, pode asistir a clases e participar nos traballos (non recibindo cualificación), pero ha de superar unha proba tipo test que fai referencia a todos os contidos abordados no curso e compartidos en moovi, (exposicións do profesor e traballos do alumnado).

Datos de exames de 1.ª e 2.ª oportunidade, publicaranse na web do centro. AULAS 21 e 23.

2.ª OPORTUNIDADE

O non superar a materia en calquera das dúas modalidades (EC/EG) en 1.ª oportunidade, implica que na 2.ª oportunidade optárase por avaliación global (100% CUALIFICACIÓN) .

MATRÍCULA DE HONRA

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc), considerarase que non reúne os requisitos necesarios ára superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da Uvigo.no permitírase a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Piero Turchi, Gian, **Psicología de la Salud**, Brujas, 2018

Kleiman, Paul, **Introducción a la Psicología**, Sirio, 2022

Párraga Sánchez, J. M., **Ciencias Psicosociales para Profesionales Sanitarios de hoy y de mañana:** ., Independently published, 2020)

Cibanal Juan, Luis, **Técnicas de comunicación y relación de ayuda en ciencias de la salud**, 4 edición, Elsevier, 2022

Díaz Méndez, Darío, **Psicología para Enfermería y Ciencias de la Salud**, Elsevier, 2023

Amigo Vázquez Isaac, **Manual de psicología de la salud**, Pirámide, 2023

Bibliografía Complementaria

Lafuente Niño, E., **Historia de la psicología (GRADO)**, Uned, 2017

Mora, Francisco, **Cómo funciona el cerebro**, Alianza, 2017

Colegio Oficial de Psicólogos, **www.cop.es**,

Sloan, Ethan, **La enfermedad mental: Orígenes y actuaciones**, Independently published, 2023

Sociedad Española para el Estudios de la Ansiedad y Estrés, **www.ansiedadystres.org/**,

Psicología-online, **www.psicologia-online.com**,

Inteligencia emocional, **www.inteligencia-emocional.org**,

Goleman, Raian J.D., **Inteligencia Emocional**, Independently published, 2022

Gómez Sánchez, R; Gómez Díaz M; Gómez Sánchez, R (Coord, **Manual de Atención Psicosocial**, Monsa-PRAYMA, 2012

Gaviria Stewart , Elena, **Introducción a la psicología social**, 1 edición (, Editorial Sanz y Torres, S.L., 2019

Flèche, Christian, **El origen emocional de las enfermedades.**, EDICIONES OBELISCO, S.A., 2023

Cruzado Rodríguez, J.A., **Manual de psicooncología: Tratamientos psicológicos en pacientes con cáncer**, Pirámide, 2014

Antequera Jurado, Charo, **El desafío del cáncer: Vivencias y estrategias psicológicas con las que afrontar la enfermedad para pacientes y acompañantes.**, SHACKLETON BOOKS, 2023

Thibaut Meurisse, **Domina tus emociones**, Independently published, 2020

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermería en saúde mental/V53G140V01305

Enfermería xeriátrica e coidados paliativos/V53G140V01304

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Outros comentarios

A avaliación continua permite seguir a materia de forma ordenada e con *feedback periódico por parte do profesor.

Contrólase a asistencia.

Valórase positivamente a participación activa en clase

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Bioquímica: Bioquímica				
Materia	Bioquímica: Bioquímica			
Código	V53G140V01103			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández Ferro, Martín			
Profesorado	Fernández Ferro, Martín			
Correo-e	martinfdezferro@yahoo.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	O programa de Bioquímica, ten como obxectivo proporcionar un coñecemento a nivel molecular, tanto da estrutura como da función dos distintos procesos bioquímicos, metabólicos e xenéticos esenciais do noso organismo. Devandito coñecemento é imprescindible para comprender a organización, regulación, funcionamento e a transmisión de información dos seres vivos e poder entender o funcionamento xeral do ser humano. Todo iso servirá de base para a comprensión das distintas patoloxías que poden afectar á nosa saúde.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A1	Que os estudantes demostren posuír e comprender coñecementos nunha área de estudo que parte da base da educación secundaria xeral e adoita atoparse a un nivel que, malia se apoiar en libros de texto avanzados, inclúe tamén algúns aspectos que implican coñecementos procedentes da vangarda do seu campo de estudo.
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
C1	Coñecer e identificar a estrutura e funcións do corpo humano. Comprender as bases moleculares e fisiolóxicas das células e os tecidos.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D7	Razoamento crítico.

Resultados previstos na materia			
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Ser capaz de distinguir os sistemas moleculares e *os procesos implicados no *almacenamento, **replicacións expresión de la información xenética.	A1 A3	C1	D1
Saber as propiedades **estructurais e funcionais das **biomoléculas e o seu metabolismo cara ao exercicio da enfermaría.		C1	D1
Saber distinguir o proceso de **xeneración, almacenamento e utilización da enerxía **metabólica.		C1	D1 D7
Saber comprender os cambios moleculares asociados as distintas *situacións **fisiolóxicas e *patolóxicas.		C1	D1 D7

Contidos	
Tema	
1.- Introducción e fundamentos xerais da bioquímica	1.1 Concepto de Bioquímica 1.2 Bioelementos e Biomoléculas inorgánicas 1.3 A auga 1.4 Disolucións 1.5 Concepto de PH 1.6 Ionización da auga 1.7 Equilibrio acedo-base 1.8 Alcalosis e acidosis 1.9 Resolución de problemas
2.-Estrutura e función das Biomoléculas	2.1 Hidratos de carbono 2.2 Lípidos 2.3 Aminoácidos e proteínas 2.4 Ácidos Nucleicos 2.5 Encimas, vitaminas e hormonas

3.- Metabolismo enerxético

- 3.1 Nutrición, absorción e transporte
- 3.2 Mecanismos hormonais de regulación
- 3.3 Obtención e aproveitamento da enerxía
- 3.4 Metabolismo dos hidratos de carbono
- 3.5 Metabolismo dos lípidos e lipoproteínas
- 3.6 Metabolismo Nitrogenado

4.- Bioloxía e introdución á xenética

- 4.1 A célula
- 4.2 O ciclo celular
- 4.3 Organización do material xenético
- 4.4 Biosíntesis de ADN: replicación
- 4.4 Biosíntesis de ARN: transcrición
- 4.5 Biosíntesis de proteínas: tradución
- 4.6 Código xenético

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	148	150

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Exame de preguntas obxectivas	100 preguntas	100	A1 A3	C1	D1 D7

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ALUMNADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL

Avaliación global (EG):

Realizarase un exame global que representa o 100% da cualificación da materia, na data oficial establecida e publicada na web.

Exame de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta (única). Cada resposta incorrecta resta 0,25 ao valor das correctas.

Para aprobar a materia é necesario acadar unha nota mínima de 5/10.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na páxina web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDAD :

A non superación da materia 1a oportunidade implica que na 2a oportunidade optarase pola avaliación global.

MATRÍCULA DE HONRA:

Para discernir a matrícula de Honra no caso de idéntica calificación entre varios alumnos, utilízase como criterio de asignación o expediente académico da data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que os estudantes mostren un comportamento ético adecuado. Se se detectan comportamentos pouco éticos (copias, plaxios, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final da primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo a normativa vixente da UVigo. Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Baynes JW, Dominiczak MH, **Bioquímica médica**, 978-84-1382-582-3, 6, Elsevier, 2024

Lieberman M, Peet A. Marks, **Bioquímica médica básica: un enfoque clínico**, 978-84-18892-97-4, 6, Wolters Kluwer, 2023

Cohn RD, Scherer SW, Hamosh A, **Genética y genómica en medicina**, 978-84-1382-697-4, 9, Elsevier, 2024

Bibliografía Complementaria

Grace R, **Deficiencia de piruvato quinasa**, 978-1-912776-97-9, Karger Publishers, 2019

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105
Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105
Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

Outros comentarios

Se recomendarán tamén os textos utilizados en 2º de bacharelato nas materias de química e sobre todo bioloxía xa que neles está a base do que se vai estudar no presente curso, máis ampliado e con enfoque dirixido á bioquímica humana.

Aos alumnos procedentes de FP, se lle ofertaran tutorías de grupo nas que se poderá incidir en aqueles conceptos básicos, cuxos coñecementos se precisan para poder seguir o programa.

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería comunitaria I				
Materia	Enfermería comunitaria I			
Código	V53G140V01104			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	1	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Giráldez Miranda, Esperanza María			
Profesorado	Giráldez Miranda, Esperanza María			
Correo-e	mgiraldez@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Esta materia introduce aos estudantes nel modelo de la Enfermería Comunitaria, para identificar problemas de saúde, con orixe nolos seus determinantes sociais, culturais e #ambiental.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
B4	Ser capaz de comprender o comportamento interactivo da persoa en función do xénero, grupo ou comunidade, dentro do seu contexto social e multicultural.
B5	Diseñar sistemas de coidados dirixidos ás persoas, familia ou grupos, avaliando o seu impacto e establecendo as modificacións oportunas.
B6	Aplicar as intervencións da enfermmería na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
C23	Identificar os factores relacionados coa saúde e os problemas do ámbito, para atender ás persoas en situacións de saúde ou enfermidade como integrantes dunha comunidade.
C24	Identificar e analizar a influencia de factores internos e externos no nivel de saúde dos individuos e grupos.
C25	Aplicar os métodos e procedementos necesarios no seu ámbito para identificar os problemas de saúde máis relevantes nunha comunidade.
C26	Analizar os datos estatísticos referidos a estudos de poboación, identificando as posibles causas dos problemas de saúde.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.

Resultados previstos na materia			
Resultados previstos na materia		Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Ser capaz de manexar el concepto saúde- enfermidade e de aplicar nocións de Demografía sanitaria.		B4	C24
		B16	C26
Ser capaz de aplicar el Método epidemiolóxico e os modelos *causales		B5	C23
		B6	C25

Contidos	
Tema	
Saúde e enfermidade: Concepto ecolóxico.	Historia da saúde pública.
Determinantes de saúde.	Historia da Enfermería Comunitaria.
Niveis de prevención.	Estado e concepto de saúde.
Saúde comunitaria.	Determinantes da saúde.
Enfermería de saúde pública.	
Saúde ambiental e ecolóxica: A saúde en relación coa auga, o aire, o clima.	RESIDUOS
Contaminación ambiental.	Plan de xestión de residuos sanitarios
Tratamento de residuos e pragas.	Manexo de residuos sanitarios: Segregación, almacenamento e tratamento.
	Plans DDD

Microbioloxía.	MICROBIOLOXÍA - Os microbios e a enfermidade - Características. Simbiose e patoxenicidade - Mecanismos de defensa. Infeccións oportunistas. - Bacterias - Concepto. Morfoloxía e fisioloxía. - Clasificación. - Bacterias epidemiolóxicamente relevantes - Virus - Concepto. Morfoloxía e fisioloxía. - Clasificación - Virus epidemiolóxicamente relevantes - Fungos - Concepto. Morfoloxía e fisioloxía. - Clasificación - Fungos epidemiolóxicamente relevantes - Parásitos - Parásitos humanos Concepto. - Protozoos de interese sanitario - Helmintos de interese sanitario
Control da infección.	
Desinfección e esterilización.	CONTROL DA INFECCIÓN Cadea epidemiolóxica. Medidas de prevención da infección: Precaucións estándar e fronte ao mecanismo de transmisión.
Epidemioloxía: Marco conceptual e evolución histórica.	DESINFECCIÓN E ESTERILIZACIÓN Asepsia, limpeza, desinfección e esterilización. - Definición. Método epidemiolóxico - Causalidade. Modelos e teorías - Indicadores. Frecuencia, asociación e impacto. - Epidemioloxía descritiva, analítica e experimental - Tipos de estudos: - Xeneralidades. Método científico - Estudos descritivos - Estudos analíticos - ou Estudos experimentais
Demografía sanitaria: Composición e dinámica da poboación.	Demografía estática e dinámica. Indicadores: - Mortalidade. - Natalidade. - Fecundidade. - Migración. - Compoñentes de crecemento e desenvolvemento.
Introdución a enfermidades transmisibles.	Concepto de enfermidade transmisible e infecciosa, enfermidades emerxentes. Enfermidades transmisibles por vía aérea, dixestiva, por contacto, zoonosis, enfermidades vectoriais, infeccións nosocomiais. Boletines epidemiolóxicos. Brotes epidémicos.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	148	150

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición

Atención personalizada	
------------------------	--

Avaliación			
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe

Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que poderán incluír preguntas pechadas, tipo test, verdadeiro/falso, emparellamento de elementos... e abertas de resposta curta.	100	B4 B6	C23 C24 C25 C26
-------------------------------	---	-----	----------	--------------------------

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ALUMNADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL

Realizarase un exame global que supón o 100 % da cualificación da materia, dado que o seminario (20%) ten carácter obrigatorio. O exame será de 100 preguntas, combinadas entre tipo test (4 opcións de resposta única, cada erro resta 0.25 das correctas) e algunha pregunta de resposta curta, emparellamentos, verdadeiro/ falso...Para superar a materia deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE: O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade optarase por avaliación global tendo en conta que o exame suporá o 100 % de cualificación da materia.

MATRÍCULA DE HONRA:Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

CDC., «**CDC Works 24/7**». **Centers for Disease Control and Prevention**, <https://www.cdc.gov/>,

Ana Belén Salamanca Castro., **El aeiou de la investigación en enfermería.**, ISBN 978-84-947948-1-2, Ed Fuden, 2018

Josep Argimon, Josep Jiménez Villa., **Métodos de investigación clínica y epidemiológica.**, ISBN 978-84-9113-007-9, 5ª Edición., Elsevier, 2019

Piedrola Gil G, **Medicina Preventiva y Salud Pública**, ISBN 978-84-1382-635-6, 13ª Ed., Elsevier, 2024

Vinuesa Angulo J, Puga González MD., **Técnicas y ejercicios de demografía.**, ISBN 978-84-1382-635-6, Instituto Nacional de Estadística (INE), 2008

European Centre for Disease Prevention and Control., **ECDC Publications and Surveillance Reports**, <https://www.ecdc.europa.eu/>,

World Health Organization (WHO), **Global Antimicrobial Resistance and Use Surveillance System (GLASS) Report 2024.**, <https://www.who.int/>, WHO, 2024

Bibliografía Complementaria

J.A. García-Rodríguez, J.J. Picazo., **Compendio de microbiología médica**, 2ª Ed., Elsevier, 2016

WHO Library Cataloguing-in-Publication Data, **PLAN DE ACCIÓN MUNDIAL SOBRE LA RESISTENCIA A LOS ANTIMICROBIANOS.**, ISBN 978-92-4-150976-3, WHO, 2015

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermaría comunitaria II/V53G140V01206

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Estatística: Estatística/V53G140V01106

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Fisioloxía: Fisioloxía				
Materia	Fisioloxía: Fisioloxía			
Código	V53G140V01105			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS 9	Sinale FB	Curso 1	Cuadrimestre 2c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Mosteiro Cerviño, Martín José			
Profesorado	Mosteiro Cerviño, Martín José			
Correo-e	mmosteiro@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A Fisioloxía Humana é a disciplina científica que explica o funcionamento do corpo humano, o seu desenvolvemento e proceso evolutivo a partir da aplicación dos principios que propoñen outras ciencias (física, química, bioloxía). Esta materia describe e analiza as funcións orgánicas dos seres humanos, e as leis e principios que as rexen. Contempla as interaccións dunhas funcións con outras, e expón a súa integración global no conxunto do organismo completo Permite coñecer as modificacións que se producen por adaptación a determinados factores externos e internos, e senta as bases dos procesos patolóxicos que conducen á aparición de enfermidades			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
C1	Coñecer e identificar a estrutura e funcións do corpo humano. Comprender as bases moleculares e fisiolóxicas das células e os tecidos.
C9	Coñecer os procesos fisiopatolóxicos e as súas manifestacións e os factores de risco que determinan os estados de saúde e enfermidade nas diferentes etapas do ciclo vital.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.

Resultados previstos na materia		
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Ser capaz de adquirir os coñecementos fundamentais sobre os mecanismos que regulan as funcións dos distintos órganos e sistemas.	C1 C9	D1 D2 D3

Contidos	
Tema	
Introdución a fisioloxía.	Introdución. Concepto.
Fisioloxía renal e líquidos corporais.	Función do ril. A nefrona. Filtración glomerular e mecanismo de formación dos ouriños: secreción e reabsorción tubular. Control do volume de ouriños. Equilibrio ácido-base. Técnica do aclaramento da función renal. Pelvis renal, uréteres, vexiga e uretra: a micción. Control neurolóxico da micción.
O sangue	Composición do sangue e hematopoiesis. O plasma e a microcirculación. Os eritrocitos e a hemoglobina. O metabolismo do ferro. Fundamentos do transporte e intercambio de gases en sangue e tecidos. Hemostasia e coagulación.
Fisioloxía cardiovascular.	Principios do funcionamento do corazón. Actividade do miocardio e ciclo cardíaco. Sistema de conducción eléctrica. Regulación da frecuencia e contractilidade. Electrocardiograma. Hemodinámica vascular. Arterias, veas e capilares. Circulación sistémica e pulmonar. Control do fluxo sanguíneo e da presión arterial
Fisioloxía respiratoria.	Mecánica da respiración. Intercambio de gases. Transporte de gases en sangue. Volumes e capacidades pulmonares. Regulación da respiración.

Fisioloxía dixestiva.	Principios xerais. Motilidade intestinal: conceptos de peristaltismo e ton: tipos funcionais de movementos no tubo dixestivo. Control nervioso da función gastrointestinal. Sistema nervioso entérico. Fluxo sanguíneo gastrointestinal. Circulación esplénica. A dixestión: enzimas e dixestión química. Dixestión e absorción dos principios inmediatos. Excreción. Función das glándulas salivais. O páncreas, o fígado e a vesícula biliar. Nutrición e metabolismo enerxético. Metabolismo dos principios inmediatos, vitaminas e minerais.
Fisioloxía do sistema endocrino e reprodución.	Mecanismo de acción hormonal. Clasificación química e funcional das hormonas. Regulación da secreción hormonal. Sistema hipotálamo-hipofisario: hipotálamo, talo hipofisario, adenohipófisis e neurohipófisis. ADH e oxitocina. Hormonas tiroideas e calcitonina. Paratiroides: regulación do calcio e fosfato no organismo. Hormonas pancreáticas e regulación da glucemia. Hormonas adrenais: corticais (o cortisol, a aldosterona e os esteroides sexuais) e medulares (catecolaminas). O estrés. As hormonas sexuais masculinas e femininas. O ciclo ovárico. Menarquia. Ciclo menstrual. Menopausa. A placenta. Embarazo, parto e lactación. A melatonina. O sistema APUD. As prostaglandinas.
Fisioloxía do aparello locomotor	Fisioloxía muscular: unidade motora. Tipos de fibras musculares. Mecánica e enerxética da contracción muscular. Ligamentos e tendóns. Óso. Cartilaxe. Articulacións.
Neurofisioloxía.	Fisioloxía do sistema nervioso. Funcionamento da neurona. Bases físico-químicas do impulso nervioso. Neurotransmisores e conduction do impulso nervioso. Fisioloxía dos órganos dos sentidos xerais e especiais. Vías nerviosas motoras e sensitivas. Os reflexos.
(*)El Sistema Inmune	(*)Defensa e inmunidad: principais órganos linfoides y funciones. Células del sistema inmune: clasificación y función. Fisiología de la respuesta defensiva. Respuestas inmunes y autoinmunes. Inmunidad innata y adquirida

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	0	2

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Exame de preguntas obxectivas	- Proba escrita de carácter global . - Avalía a totalidade da materia impartida ao longo do período lectivo - Valorará principalmente os coñecementos teóricos básicos necesarios para garantir a suficiente aptitude do alumno na materia	100	C1 C9	D1 D2 D3

Outros comentarios sobre a Avaliación

AVALIACIÓN GLOBAL (alumnado que perda ou renuncie á súa avaliación continua)

- Terán a oportunidade de superar a materia mediante un exame global, na data publicada polo centro.
- Tratarase dunha proba escrita, que avaliará a totalidade da materia impartida ao longo do período lectivo, ben a través de leccións maxistras como mediante outras actividades docentes que eventualmente se realicen.
- Constará de 100 preguntas tipo test, de resposta múltiple.
- Posibilitará alcanzar o 100% da nota, debéndose chegar a un mínimo do 50% (5 puntos) para considerarse superado.

Sistema de puntuación do test de preguntas obxectivas será o seguinte:

- O test será de resposta múltiple, con 4 posibles opcións, sendo unha delas a correcta ou a máis válida.
- A puntuación calcularase de acordo aos seguintes parámetros:
 - As respostas correctas terán un valor de 1 punto
 - As respostas incorrectas restarán 0,25 puntos
 - As respostas en branco terán un valor de 0 puntos, e non restarán

Exame 2ª oportunidade - O alumnado que non alcance unha puntuación de 5 poderán presentarse a 2ª oportunidade, na data fixada polo centro e publicada na web, seguirase o mesmo modelo que na AVALIACIÓN GLOBAL.

Compromiso ético: Espérase que o alumno presente un comportamento ético adecuado. No caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, e outros) consideraríase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Neste caso a cualificación global no actual curso académico será de suspenso (0.0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa. O feito de introducir un dispositivo electrónico non autorizado na aula de exame será considerado motivo de non superación da materia no presente curso académico e a cualificación global será de suspenso (0.0).

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión. Aviso: No caso de discrepancias entre as distintas versións lingüísticas da guía, prevalecerá #indicar na versión en castelán.

Calquera aspecto ou circunstancia en relación ao contido ou desenvolvemento dos sistemas e probas de avaliación non detallado na guía docente ou que suscite dúbidas de interpretación será obxecto de valoración por parte da Comisión Permanente da Escola.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Guyton, Hall, **TRATADO DE FISIOLoxÍA MÉDICA**, 14, Elsevier, 2021

Bibliografía Complementaria

Tortora, Derrickson, **PRINCIPIOS DE ANATOMÍA Y FISIOLoxÍA**, 15, Panamericana, 2018

Netter, **FUNDAMENTOS DE FISIOLoxÍA**, 2, Elsevier, 2016

Patton, **ANATOMÍA Y FISIOLoxÍA**, 11, Elsevier, 2023

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Fundamentos de enfermaría/V53G140V01107

Enfermaría clínica II/V53G140V01205

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Estatística: Estatística				
Materia	Estatística: Estatística			
Código	V53G140V01106			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS 6	Sinale FB	Curso 1	Cuadrimestre 2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Latas Calvo, Román			
Profesorado	Latas Calvo, Román			
Correo-e	rlatas.ext@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Estatística			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
A5	Que os estudantes desenvolvan aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía.
B6	Aplicar as intervencións da enfermaría na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
C8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde.
C26	Analizar os datos estatísticos referidos a estudos de poboación, identificando as posibles causas dos problemas de saúde.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.

Resultados previstos na materia				
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Nova	A3	B6	C8	D1
	A4	B16	C26	D3
	A5			D4

Contidos	
Tema	
1. Estatística Descritiva	Poboación e Mostra Recollida de Datos: variables, bases de datos Representación gráfica Medidas descritivas
2. Inferencia Estatística	Probabilidade Estimación de parámetros: intervalos de confianza Probas diagnósticas. Contraste de hipótese
3. Introducción á Análise Multivariante	Correlación e Regresión Técnicas de análise multivariante
4. Análise de Datos	Fundamentos de las TIC en ciencias da saúde Estratexias de Análises de Datos en ciencias da saúde

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	148	150

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Exame de preguntas obxectivas	Proba que inclúe preguntas pechadas de resposta ou de resposta curta relacionadas con contidos da materia.	100	A3 A4 A5	B6 B16	D1 D3 D4

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ALUMNADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL

Avaliación global (AG):

Realizarase un exame global que suporá o 100% da nota da materia. Exame con preguntas tipo test, pregunta curta e a resolución de exercicios. Para aprobar a materia deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas CLASES 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE:

Se non se aproba a materia na 1ª oportunidade, suporá que na 2ª oportunidade optar a avaliación global.

Compromiso ético:

Espérase que os estudantes demostren un comportamento ético apropiado. Se se detectan condutas pouco éticas (copia, plaxio, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, etc.)/ etc.), considerarase que non cumpre os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a nota final na primeira convocatoria quedará suspendida (0,0), segundo a normativa vixente da UVigo. Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

M.A.Martínez, A.Sánchez, F.J.Faulín, **Bioestadística Amigable**, Ed. Díaz de Santos,
F. Rius Díaz y J. Warnberg, **Bioestadística**, Paraninfo,

Bibliografía Complementaria

J. Sentís, H. Pardell, E. Cobo, J. Canela, **Bioestadística**, Ed. Elsevier Masson,
Gail F. Dawson, MD, MS, Faaep, **Interpretación fácil de la Bioestadística**, Ed. Elsevier Saunders,
J.M. Argimon Pallas, J. Jiménez Villa, **Métodos de investigación clínica y epidemiológica**, Elsevier,

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Traballo de Fin de Grao/V53G140V01407

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Prácticas clínicas II/V53G140V01303
Prácticas clínicas III/V53G140V01306
Prácticas clínicas IV/V53G140V01405
Prácticas clínicas I/V53G140V01208
Prácticas clínicas V/V53G140V01406

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Fundamentos de enfermaría				
Materia	Fundamentos de enfermaría			
Código	V53G140V01107			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	OB	1	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Martínez Pérez, Estefanía			
Profesorado	Martínez Pérez, Estefanía			
Correo-e	emartinezp@riberacare.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Esta Materia expón ao estudante cal é a esencia da profesión, as funcións propias da enfermaría e os métodos e instrumentos derivados das proposicións científicas que forman a base da profesión. Ten como obxectivo principal que el estudante adquira coñecementos sobre cal foi e será el contorna profesional, como foi evolucionando a humanidade e con ela a profesión, cales son as bases científicas e conceptuais da profesión, así como a metodoloxía de traballo. Así como os coidados básicos que se prestan ante a alteración do auto-coidados.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	

Resultados previstos na materia	
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe

Contidos	
Tema	
Módulo I :Os coidados desde unha perspectiva histórica.	1-Evolución histórica do coidado enfermeiro. 2-Nacemento da enfermaría profesional. 3-Competencias profesionais. 4-Enfermaría 2.0.
Módulo II: Conceptos que configuran a disciplina enfermeira.	1-Saúde e leis aplicables. 2-Estrutura institucional de enfermaría. 3-Organización dunha unidade/servizo.
Módulo III: Teorías e modelos de enfermaría	1-Elementos fundamentais da disciplina enfermeira: persoa, contorna, saúde, enfermaría. 2-Modelos de coidados de enfermaría máis representativos.
MÓDULO IV: Metodoloxía científica. Plans de coidados	1-Proceso de atención de enfermaría (P.A.E.). 2-Etapas do P.A.E. (valoración, diagnóstico, planificación, execución e avaliación). 3-Taxonomía NANDA, NOC, NIC.
MÓDULO V: Principios, técnicas e procedementos dos coidados básicos.	1-A unidade do paciente. 2-Tipos de cama hospitalaria. 3-Constantes vitais. 4-Administración de medicación. 5-Termorregulación. 6-Respiración. 7-Alimentación. 8-Hidratación. 9-Eliminación urinaria/intestinal. 10-Mobilidade/Actividade. 11-Hixiene. 12-Descanso e soño. 13-Comunicación. 14. Seguridade. 15. Recollida de mostras.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	223	225

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Exame de preguntas obxectivas	Preguntas tipo test con 4 opcións de resposta e soamente 1 correcta. Restan as respostas incorrectas.	100	

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ALUMNADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL

O estudiantado optará a unha proba final cun valor do 100% da nota.

O exame constará de 100 preguntas tipo test, con 4 opcións de resposta; cada erro resta 0.25 do cómputo total de correctas.

Os exames realizaranse nas aulas 21 e 23, na data establecida segundo o calendario oficial publicado na web do centro. Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 para superar a materia.

2ª OPORTUNIDADE: O estudiantado optará a un exame global que suporá o 100% da nota.

O exame constará de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta; cada erro resta 0.25 do cómputo total de correctas.

Os exames realizaranse nas aulas 21 e 23, na data establecida segundo o calendario oficial publicado na web do centro.

Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 para superar a materia.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que o estudiantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, uso de aparellos electrónicos non autorizados. etc.) considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá o uso de ningún dispositivo durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Bibliografía Complementaria

Varios autores, **Rol de Enfermería**, ISSN 0210-5020, No procede, Ediciones ROL, Desde 1978

Varios autores, **Enfermería Clínica**, ISSN 1579-2013, No procede, Elsevier España, Desde 1991

Herdman, T. Heather; Kamitsuru, Shigemi; Takáo Lopes, Camila, **Diagnósticos enfermeros. Definiciones y clasificación 2024-2026**, ISBN: 978-84-1382-762-9, 13.ª edición, Elsevier, 2024

Wagner, Cheryl M.; Butcher, Howard K.; Clarke, Mary F., **Clasificación de Intervenciones de Enfermería (NIC)**, ISBN: 978-84-1382-693-6, 8.ª edición, Elsevier, 2024

Moorhead, Sue; Swanson, Elizabeth; Johnson, Marion, **Clasificación de Resultados de Enfermería (NOC)**, ISBN: 978-84-1382-671-4, 7.ª edición, Elsevier, 2024

Herdman, T. Heather; Kamitsuru, Shigemi; Takáo Lopes, Camila, **Diagnósticos enfermeros. Definiciones y clasificación 2024-2026**, ISBN: 978-84-1382-762-9, 13ª Edición, Elsevier, 2024

Potter, Patricia A.; Perry, Anne G.; Stockert, Patricia A.; Hall, Amy, **Fundamentos de enfermería**, ISBN: 979-13-7003-009-4, 12.ª edición, Elsevier, 2026

Nora Hilda González-Quirarte y Hortensia Castañeda-Hidalgo, **Proceso de enfermería (Guía teórico-práctica para dar respuesta a las necesidades de salud)**, ISBN: 978-84-1382-444-4, 1ª Edición, Elsevier, 2024

Potter, Patricia A.; Perry, Anne G., **Guía de habilidades y procedimientos en enfermería**, ISBN: 978-84-1382-791-9, 10.ª edición, Elsevier, 2025

Sorrentino, Sheila A.; Remmert, Leighann, **Manual Mosby de cuidados básicos de enfermería**, ISBN: 978-84-9113-572-2, 6.ª edición, Elsevier, 2020

Martínez Martín, María Luisa; Chamorro Rebollo, Elena, **Historia de la enfermería. Evolución histórica del cuidado enfermero**, ISBN: 978-84-1382-117-7, 4.ª edición, Elsevier, 2023

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Idioma moderno: Inglés técnico				
Materia	Idioma moderno: Inglés técnico			
Código	V53G140V01108			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	1	2c
Lingua de impartición	Castelán Inglés			
Departamento				
Coordinador/a				
Profesorado				
Correo-e				
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A materia pretende proporcionar ao alumno de Enfermería as habilidades lingüísticas básicas que lle permitirán usar o inglés no ámbito profesional e académico. Os contidos da materia introducen ao alumno na terminoloxía das ciencias da saúde e potencian a súa capacidade de realizar tarefas comunicativas en inglés na área da enfermmería: traballar con textos da materia, para adquirir o vocabulario básico referente á contorna clínica e ao sistema sanitario comunicarse oralmente e por escrito con pacientes e profesionais da saúde, sendo capaz de informar e conversar, a un nivel suficiente, sobre diagnóstico e tratamentos, resolvendo dúbidas ou consultas dos pacientes ou familiares. entender suficientemente a linguaxe en conferencias sobre temas profesionais, consultar bibliografía específica, etc. así como ser capaz de utilizar o vocabulario específico relacionado co ámbito sanitario: anatomía, síntomas, síndromes e enfermidades, formularios, equipo interdisciplinar, así como as estruturas dos textos científicos.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A1	Que os estudantes demostren posuír e comprender coñecementos nunha área de estudo que parte da base da educación secundaria xeral e adoita atoparse a un nivel que, malia se apoiar en libros de texto avanzados, inclúe tamén algúns aspectos que implican coñecementos procedentes da vangarda do seu campo de estudo.
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
A5	Que os estudantes desenvolvan aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía.
B6	Aplicar as intervencións da enfermaría na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
C8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D7	Razoamento crítico.
D9	Adaptación a novas situacións. Iniciativa e espírito emprendedor. Creatividade.
D11	Sensibilidade cara a temas ambientais.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Coñecemento relevante e capacidade para aplicar resolución de problemas e toma de decisións establecendo unha comunicación o máis eficaz posible en inglés con pacientes, familias, compañeiros	A1	B6	C8	D1
	A2	B16		D2
	A3			D3
	A4			D4
	A5			D7
				D9
				D11

Coñecemento relevante e capacidade para aplicar principios de investigación e información e difundir coñecemento para a educación para a saúde

A1 B6 C8 D1
A2 B16 D2
A3 D3
A4 D4
A5 D5
D7
D9
D11

Contidos

Tema

Introdución á terminoloxía das ciencias da saúde	Clasificación dos profesionais da saúde Equipo multidisciplinar Medicamentos Anatomía
Análise e comprensión de textos específicos	Necesidades de nutrición Necesidades de hixiene Terapias alternativas
Comprensión lectora	Artigos de publicacións científicas Publicacións médicas
Trataranse as formas gramaticais, vocabulario e demais estruturas adecuadas, en cada unha das unidades.	Present simple v. Present continuous Prepositions of place and movement Past simple v. Past continuous Imperatives Question forms Modal Verbs Zero and first conditional Expressing possibility Giving instructions. Imper Present perfect Passive sentences Be going to v. Present continuous for future Giving reasons Reported speech Building sentences

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Traballo tutelado	0	54	54
Resolución de problemas	0	54	54
Exame de preguntas obxectivas	2	19	21
Presentación	2	19	21

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Traballo tutelado	Traducións de textos específicos.
Resolución de problemas	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno/a debe desenvolver as solucións axeitadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase empregar como complemento da lección maxistral.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Traballo tutelado	Mediante titorías personalizadas presenciais, en liña e correo electrónico

Avaliación

Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
------------	---------------	---------------------------------------

Exame de preguntas obxectivas	Esta proba abarcará todos os contidos teóricos e prácticos explicados ao longo do programa e combinará preguntas abertas, pechadas, de comprensión lectora de textos profesionais específicos, gramática xeral e tradución de textos profesionais e léxico.	75	A2 A3 A4				
Presentación	Exposición, por parte do alumnado, do traballo tutelado exposto. A exposición farase en grupo e valórase individualmente.	25	A1 A2 A3 A4 A5	B16	C8	D1 D2 D3 D5	

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ALUMNADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL

Avaliación global:

Proba escrita cun 75% do valor da cualificación e unha presentación oral dun traballo individual cuxo tema adxudica a docente. Débese alcanzar unha nota de 5/10 en cada metodoloxía.

2ª OPORTUNIDADE O alumnado que non supere a materia terá unha segunda oportunidade en modalidade de avaliación global.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Ross Wright; Maria Spada Symonds, **English for Nursing 2**, 1, Pearson, 2011

Tony Rice, **Nursing 2**, 10, Oxford, 2010

Citores & Pellegrinelli, **Healthy English**, 1, Elsevier Masson, 2009

Glendinning & Hölstrom, **English in Medicine**, 6, Cambridge University Press, 2002

Allum, Virginia and McGarr, Patricia, **Cambridge English for Nursing. Pre-intermediate Student's Book**, Cambridge University Press, 2010

Bibliografía Complementaria

Forsyth & Lavender, **Grammar activities**, 2, 2, Macmillan Heinemann, 2000

Collin, **Dictionary of Nursing**, London: Bloomsbury, 2003

Raymond Murphy, **English grammar in use: a self-study reference and practice book for intermediate learners of english**, Cambridge,

BBC Learning English (Grammar, Vocabulary & Pronunciation),

<http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish/language>,

Royal College of Nursing, <http://www.rcn.org.uk/>,

National Health Service (Servicio Nacional de Salud de Reino Unido), <http://www.nhs.uk/Pages/HomePage.aspx>,

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Introdución á enfermaría clínica				
Materia	Introdución á enfermaría clínica			
Código	V53G140V01201			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	FB	2	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández García, Alberto			
Profesorado	Álvarez Fernández, Félix			
Correo-e	afgarcia@povisa.es			
Web	http://www.riberasalud.com/cepovisa/			
Descrición xeral	Materia destinada a adquisición das competencias teórico-prácticas en relación cos coidados e procedementos básicos de Enfermaría, en base á fisiopatoloxía e utilización de produtos sanitarios.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
A5	Que os estudantes desenvolvan aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía.
B1	Ser capaz, no ámbito da enfermaría, de prestar unha atención sanitaria técnica e profesional axeitada ás necesidades de saúde das persoas que atenden, de acordo co estado de desenvolvemento dos coñecementos científicos de cada momento e cos niveis de calidade e seguridade que se establecen nas normas legais e deontolóxicas aplicables.
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermaría dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B3	Saber aplicar os fundamentos e principios técnicos e metodolóxicos da enfermaría.
B6	Aplicar as intervencións da enfermaría na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
B17	Realizar coidados de enfermaría baseándose na atención integral de saúde, que supón a cooperación multiprofesional, a integración dos procesos e a continuidade asistencial.
C2	Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios vinculados aos coidados de enfermaría.
C9	Coñecer os procesos fisiopatolóxicos e as súas manifestacións e os factores de risco que determinan os estados de saúde e enfermidade nas diferentes etapas do ciclo vital.
C13	Recoñecer as situacións de risco vital e saber executar manobras de soporte vital básico e avanzado.
C28	Coñecer as alteracións da saúde do adulto, identificando as manifestacións que aparecen nas súas distintas fases.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Saber as principais causas do enfermarse humano (etiología) e os mecanismos polos que estes actúan de forma nociva (patogenia).	A5	B3	C9 C13 C28	D1
Ser capaz de identificar os principais síntomas que se asocian á enfermidade e os signos que se detectan ao realizar a exploración física do paciente (semiología).		B3	C9 C13 C28 C29	D1
Ser capaz de aplicar as principais técnicas diagnósticas e as normas de actuación de enfermaría en cada unha delas.	A2	B1 B2 B3 B6 B17	C9 C13 C28 C29	D1 D2 D3
Ser capaz de utilizar adecuadamente os produtos sanitarios.		B6 B16	C2	D2 D3

Ser capaz de identificar as enfermidades producidas por axentes físicos.

B1 C9 D1
B3 C28 D2
B6 C29 D3
B16

Contidos

Tema

FISIOPATOLOXÍA

Introdución
Monitorización constantes vitais
Dor. Orixe, tipos, características avaliación.
Termorregulación. Hipo/Hipertemia.
Alteración consciencia. Avaliación, monitorización.

APARELLO RESPIRATORIO

Signos e síntomas
Oxigenoterapia
Aspiración de secrecións
Traqueostomías. Cuidados básicos
Toma de mostrás
Terapia inhalada

APARELLO DIXESTIVO

Signos e síntomas
Abordaxe enteral. Tipos de sondas
Ostomías de eliminación
Toma de mostrás

APARELLO URINARIO

Signos e síntomas
Tipos de sondaxes
Tipos de sondas
Toma de mostrás

APARELLO CIRCULATORIO

Tipos de puncións
Accesos vasculares. Tipos e cuidados
Prevención de infeccións
Toma de mostrás
Hemocultivos

APARELLO MUSCULOESQUELÉTICO

Vendaxes e inmovilizacións
Técnicas e tipos

MATERIAIS / PRODUTOS SANITARIOS

Clasificación
Recomendacións xerais
Instrumental cirúrxico básico
Liña cura ambiente húmido

SOPORTE VITAL BÁSICO

RCP Básica
Electrocardiografía básica
Monitorización
Carro de parada
Primeiros auxilios

DIAGNÓSTICO POR IMAXE

Tipos de estudos
Cuidados de enfermaría
Complicacións
Contrastes

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	148	150

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

Descrición

Cualificación

Resultados de
Formación e
Aprendizaxe

Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). O alumnado os seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	40	A2 A5	B1 B2 B3 B6 B17	C2 C9 C13 C28 C29	D1 D3
-------------------------------	---	----	----------	-----------------------------	-------------------------------	----------

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ESTUDIANTADO OPTA POR AVALIACIÓN GLOBAL

Realizarase un exame global que supón o 100 % de cualificación da materia. Este incluírá preguntas tipo test e preguntas curtas (100 preguntas), con 4 opcións de resposta única. Cada resposta errónea, resta 0.25 do valor das correctas.

Para superar a materia deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE: O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade optarase por avaliación global. (100% cualificación)

MATRÍCULA DE HONRA

Para asignar a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que o estudiantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Alfaro-LeFevre,, **Pensamiento crítico, razonamiento clínico y juicio clínico en enfermería**, 978-84-9113-831-0, 7ª, ELSEVIER, 2021

Rifà , Olivé, Lamoglia, **Lenguaje NIC para el aprendizaje teórico-práctico en enfermería**, 978-84-9113-611-8, 2ª, ELSEVIER, 2020

Gloria Bulechek Howard Butcher Joanne M. Dochterman Cheryl Wagner, **Clasificación de Intervenciones de Enfermería (NIC)**, 978-84-1382-386-7, 8ª, ELSEVIER, 2024

Perry, A.G; Potter, P, **Guía Mosby de Técnicas y Procedimientos Básicos**, 10ª, ELSEVIER, 2024

SERGAS, <https://femora.sergas.es/>,

Bibliografía Complementaria

NANDA INTERNACIONAL, **Diagnósticos Enfermeiros: definición e clasificación.**, 978-84-1063-053-6, 13ª Edición, ELSEVIER, 2024

BRUNNER/SUDARTH, **ENFERMERÍA MÉDICO-QUIRÚRGICA**, 978-84-1382-475-8, 15ª Edición, Lippincott, 2022

Moorhead, Johnson, Maas, Swanson, **Clasificación de Resultados de Enfermería (NOC)**, 978-84-1382-387-4, 7ª, ELSEVIER, 2024

<https://ulcerasfora.sergas.gal/Informacion/Cat%C3%A1logo-de-productos?idioma=es>,

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Enfermaría de urxencias e coidados críticos/V53G140V01414

Enfermaría clínica III/V53G140V01301

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Enfermaría clínica II/V53G140V01205

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Fundamentos de enfermaría/V53G140V01107

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS**Ética e lexislación**

Materia	Ética e lexislación			
Código	V53G140V01202			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2	1c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández Ferro, Martín			
Profesorado	Fernández Ferro, Martín			
Correo-e	martinfdezferro@yahoo.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A Enfermaría é unha disciplina dedicada ao trato e coidado directo coas persoas, en ocasións baixo circunstancias de gran complexidade vinculadas á relación entre o profesional sanitario, o paciente e a súa familia. Aquí a ética xoga un papel importante en proporcionar aos profesionais os coñecementos e ferramentas que han de guiar todas as actuacións asistenciais, desde os valores e principios *bioéticos e morais inherentes á dignidade do ser humano e en *concordancia co avance científico e tecnolóxico. Todo este actuar debe de ter a súa correspondencia na lexislación, como *garante duns valores que protexerá, converténdoo en ben xurídico e recoñecéndoo como norma legal.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A1	Que os estudantes demostren posuír e comprender coñecementos nunha área de estudo que parte da base da educación secundaria xeral e adoita atoparse a un nivel que, malia se apoiar en libros de texto avanzados, inclúe tamén algúns aspectos que implican coñecementos procedentes da vangarda do seu campo de estudo.
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
A5	Que os estudantes desenvolvan aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía.
B1	Ser capaz, no ámbito da enfermaría, de prestar unha atención sanitaria técnica e profesional axeitada ás necesidades de saúde das persoas que atenden, de acordo co estado de desenvolvemento dos coñecementos científicos de cada momento e cos niveis de calidade e seguridade que se establecen nas normas legais e deontolóxicas aplicables.
B4	Ser capaz de comprender o comportamento interactivo da persoa en función do xénero, grupo ou comunidade, dentro do seu contexto social e multicultural.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
B8	Promover e respectar o dereito de participación, información, autonomía e consentimento informado na toma de decisións das persoas atendidas, acorde coa forma en que viven o seu proceso de saúde-enfermidade.
B12	Aplicar o código ético e deontolóxico da enfermaría española, comprendendo as implicacións éticas da saúde nun contexto mundial en transformación.
B15	Ser capaz de traballar co equipo de profesionais como unidade básica na que se estruturan de forma uni ou multidisciplinar e interdisciplinar os profesionais e demais persoal das organizacións asistenciais.
B18	Aplicar estratexias para adoptar medidas de confortabilidade e atención de síntomas, dirixidas ao paciente e familia, na aplicación de coidados paliativos que contribúan a aliviar a situación de pacientes en situacións de enfermidade avanzada e/ou terminal.
C11	Establecer unha relación empática e respectuosa co paciente e a familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento.
C12	Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses.
C48	Coñecer a lexislación aplicable e o código ético e deontolóxico da enfermaría española, inspirado no código europeo de ética e deontoloxía de enfermaría.
C49	Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia.
C50	Individualizar o coidado considerando a idade, o xénero, as diferenzas culturais, o grupo étnico, as crenzas e valores.

C52	Coñecer os cuidados paliativos e control da dor para prestar cuidados que alivien a situación dos enfermos avanzados e terminais
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.
D9	Adaptación a novas situacións. Iniciativa e espírito emprendedor. Creatividade.
D11	Sensibilidade cara a temas ambientais.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Identificar as fontes de información de interese en Ética, Lexislación e xestión do seu contido.	A1	C48 C49 C50 C52	D3 D11
Desenvolvemento da capacidade de aprendizaxe autónoma.	A5	C48 C49 C50	D8 D9
Desenvolvemento da capacidade de razoamento crítico.	A2 A3		D7 D9 D11
Capacidade de compartir a responsabilidade do cuidado e a atención da saúde a outros profesionais.	B15 B18		D5 D6
Coñece e aplica os principios de igualdade e dereito á saúde de todas as persoas.	B4 B7 B8 B18	C11 C12 C48 C49 C50	D6
Coñece o marco legislativo español e comunitario no campo da saúde, así como os códigos deontolóxicos correspondentes.	B1 B7 B8 B12 B18	C11 C12 C48 C49 C50 C52	D3
Coñece e respecta o marco de dereitos do paciente e de responsabilidades do profesional sanitario.	B1 B7 B8 B18	C12 C48 C49 C50 C52	
Coñecemento e capacidade para planificar proxectos e recursos humanos e materiais.	A4		D1 D2 D5 D6
Discriminación entre os conceptos de control, garantía e mellora da calidade.	B8	C11	D1 D3 D11
Resolución de problemas e toma de decisións.	A4		D4

Contidos

Tema	
1.- Orixe e Fundamentación da Bioética	1.1 Introducción e historia da Bioética 1.2 A bioética como ponte entre o mundo da ciencia e o mundo dos valores 1.3 Alcance da bioética: modelos explicativos sobre a conduta humana 1.4 Bioética principialista e bioética consecuencialista 1.5 O valor absoluto da persoa humana

2.- Métodos de deliberación e análise ética na práctica clínica	2.1 Metodoloxía para a resolución de problemas bioéticos. 2.2 Toma de decisións na práctica clínica. 2.3 Peculiaridades da asistencia médica en casos de urxencia. 2.4 Análise dos Problemas Éticos. 2.5 Consentimento informado.
3.-Bioética na práctica clínica multidisciplinar	3.1 Modelos de relación clínica ao longo da historia 3.2 A comunicación entre o profesional sanitario, o paciente e a familia 3.3 Autonomía do paciente 3.4 Intimidade, confidencialidade e segredo profesional. 3.5 Obxección de conciencia sanitaria 3.6 Boa Práctica Clínica (BPC) 3.7 Estudo de casos
4.- Comités de Bioética	4.1 Comités de investigación clínica e asistencial 4.2 Comité Nacional de Bioética. 4.3 Estudo de casos
5.-Bioética ao comezo da vida	5.2 En busca da Fertilidade (TRA) 5.3 Análise xenética dos embrións (PGH) 5.4 Maternidade subrogada 5.5 Interrupción voluntaria do embarazo 5.6 Estudo de casos
6. -Bioética ao final da vida	6.1 A Bioética ante a disposición da propia vida. 6.2 Coidados paliativos e coidados terminais 6.3 Eutanasia. 6.4.Sedación paliativa e diferenzas con eutanasia. 6.5.Limitación do esforzo terapéutico. 6.6.Transplantes e doazón de órganos. 6.7 Estudo de casos
7.- Ecoloxía e bioética global	7.1.Ecoloxía, bioética e saúde: ONE HEALTH 7.2 Estudio de casos
8.- Fundamentos xurídicos do Dereito sanitario	8.1. Dereito, ética e deontoloxía 8.2. A norma xurídica e a súa estrutura 8.3. Fontes do Dereito e xerarquía normativa 8.4. A persoa como suxeito de dereitos e obrigas 8.5. A actividade xurídica da persoa no ámbito sanitario 8.6. Conceptos básicos de responsabilidade xurídica 8.7. Tipos de responsabilidade no exercicio sanitario 8.8. Aplicación ao exercicio enfermeiro
9.- Constitución sanitaria, Sistema Nacional de Saúde e lexislación sanitaria básica	9.1. A protección constitucional da saúde 9.2. A chamada «Constitución sanitaria» 9.3. Distribución de competencias en materia sanitaria 9.4. A Lei Xeral de Sanidade 9.5. O Sistema Nacional de Saúde 9.6. Dereitos e deberes dos usuarios e pacientes 9.7. Lei de cohesión e calidade do Sistema Nacional de Saúde 9.8. Transferencias e descentralización sanitarias 9.9. Aplicación á práctica de enfermaría
10.-Lexislación sanitaria autonómica: o sistema sanitario de Galicia	10.1. Marco de competencias sanitarias de Galicia 10.2. A Lei de saúde de Galicia 10.3. O sistema público de saúde de Galicia 10.4. O Servizo Galego de Saúde 10.5. Organización territorial da asistencia sanitaria en Galicia 10.6. Dereitos sanitarios en Galicia 10.7. Deberes dos usuarios e pacientes no sistema sanitario de Galicia 10.8. Humanización, calidade e seguridade na asistencia sanitaria de Galicia 10.9. Aplicación á práctica enfermeira en Galicia

11. Marco xurídico da profesión enfermeira	11.1. Profesións sanitarias reguladas 11.2. Lei de regulación das profesións sanitarias 11.3. Competencias profesionais en enfermaría 11.4. Autonomía profesional e limitacións das competencias 11.5. Traballo en equipo e relacións interprofesionais 11.6. Formación universitaria de grao, posgrao e continua 11.7. Especialidades de enfermaría 11.8. Desenvolvemento profesional e traxectoria profesional 11.9. Asociacións profesionais e ética enfermeira 11.10. Aplicación á práctica enfermeira
12.-Dereitos, autonomía e documentación clínica do paciente	12.1. A autonomía do paciente como principio xurídico 12.2. Lei básica sobre a autonomía do paciente 12.3. Dereito á información sanitaria 12.4. Consentimento informado 12.5. Negativa ao tratamento 12.6. Privacidade, confidencialidade e segredo profesional 12.7. Protección dos datos persoais no ámbito sanitario 12.8. Historia clínica 12.9. Directivas anticipadas e planificación anticipada da atención 12.10. Menores, persoas con discapacidade e pacientes vulnerables 12.11. Aplicación á práctica enfermeira
(*)13.- Régimen jurídico, responsabilidade profesional e final da vida	(*)13.1. Régimen jurídico do personal sanitario. 13.2. Estatuto Marco do personal estatutario 13.3. Derechos e deberes do personal sanitario 13.4. Responsabilidade civil sanitaria 13.5. Responsabilidade penal sanitaria 13.6. Responsabilidade administrativa e patrimonial 13.7. Responsabilidade disciplinaria 13.8. Ilícito profesional: imprudencia, negligencia e impericia 13.9. Lex artis, protocolos e seguridade do paciente 13.10. Régimen jurídico do final da vida 13.11. Delitos contra a vida humana independente 13.12. Eutanasia e prestación de axuda para morrer 13.13. Objeción de conciencia sanitaria 13.14. Aplicación ao exercicio enfermero

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	148	150

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliar as habilidades adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, opción múltiple, emparellamento de elementos...). Os estudantes seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	100	A2 B1 D1 A3 B4 D2 A5 B12 D3 D4 D5 D6

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ALUMNADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL

AVALIACION GLOBAL (AG):

Realizarase un exame global que representa o 100% da cualificación da materia.

Exame de opción múltiple de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta. Cada resposta incorrecta resta 0,25 ao valor das

correctas.

Para aprobar a materia é necesario alcanzar unha nota mínima de 5/10.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na páxina web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE:

A non superación da materia na 1ª oportunidade implica que na 2ª oportunidade optarase pola avaliación global.

CON HONRA:

Para discernir a Lista de Honra no caso de idéntica titulación entre varios alumnos, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que os estudantes mostren un comportamento ético adecuado. Se se detectan comportamentos pouco éticos (copias, plaxios, uso de dispositivos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerárase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final da primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo a normativa vixente da UVigo. Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Beauchamp TL, Childress JF, **Principios da ética biomédica**, 978-84-7399-162-9, 8, Universidad Pontificia Comillas. Madrid, 2025

Busquets Alibés E, **Ética da atención nas ciencias da saúde**, 978-84-254-3977-3, Herder Editorial, 2019

Gracia D, **Fundamentos da bioética**, 978-84-7754-045-8, Eudema. Madrid, 1989

Ramos Pozón S, **Bioética: unha reflexión necesaria para as decisións máis importantes**, 978-84-17376-80-2, Plataforma Editorial, 2018

Consejo General de Colegios Oficiales de Enfermería de España, **Código deontológico y de ética e conduta profesional para a enfermaría**, 2026

Moure E, **Dereito sanitario**, 978-84-1359-994-6, Editorial Colex. Madrid, 2023

Bibliografía Complementaria

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Fundamentos de enfermaría/V53G140V01107

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Farmacoloxía e dietética				
Materia	Farmacoloxía e dietética			
Código	V53G140V01203			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	FB	2	1c
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Gayoso Rey, Mónica			
Profesorado	Gayoso Rey, Mónica			
Correo-e	monica.gayoso.rey@sergas.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A Farmacoloxía como disciplina científica é o coñecemento do fármaco, do destino que sofre no organismo e do seu mecanismo de acción, no que se basean as súas propiedades terapéuticas e reaccións adversas.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
B9	Fomentar estilos de vida saudables e o autocoidado, apoiando o mantemento de condutas preventivas e terapéuticas.
B10	Protexer a saúde e o benestar das persoas, familias ou grupos atendidos, garantindo a súa seguridade.
C3	Coñecer os diferentes grupos de fármacos, os principios da súa autorización, uso e indicación, e os mecanismos de acción dos mesmos.
C4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/ou efectos derivados da súa administración e consumo.
C5	Coñecer e valorar as necesidades nutricionais das persoas sas e con problemas de saúde ao longo do ciclo vital, para promover e reforzar pautas de conduta alimentaria saudable.
C6	Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan.
C7	Identificar os problemas nutricionais máis habituais e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas.
C8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D7	Razoamento crítico.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de diferenciar os diferentes grupos de medicamentos, os principios da súa autorización, uso e indicacións, así como os fundamentos farmacodinámicos e farmacocinéticos implicados.	A3		C3 C4 C8	D3 D4
Ser capaz de avaliar os beneficios esperados e os riscos asociados á administración de medicamentos, tanto desde o punto de vista poboacional como do paciente individual.	A3	B10	C3	
Ser capaz de aplicar os principios que rixen o uso racional e eficiente da farmacoterapia.			C3	D1 D7
Saber realizar pautas e indicacións saudables na poboación sa nas distintas etapas da vida, en función de idade e sexo.		B9 B10	C8	D3
Saber identificar as situacións de risco nutricional. Saber realizar intervencións nutricionais e establecer pautas e recomendacións na prevención ou tratamento da enfermidade.			C5 C6 C7	D1 D4

Contidos

Tema

1.- Conceptos de farmacoloxía e fármacos, principios e mecanismos xerais de acción dos fármacos. Utilización de medicamentos	Farmacoloxía: concepto e obxectivos. División da Farmacoloxía. Concepto, medicamento e droga. Nomenclatura e categoría dos medicamentos. Guías de medicamentos. Ficha técnica. Medicamento xenérico e biosimilar. Adherencia ao tratamento e conciliación. Real Decreto 1302/2018, de 22 de outubro, polo que se modifica o Real Decreto 954/2015, de 23 de outubro, polo que se regula a indicación, uso e autorización de dispensación de medicamentos e produtos sanitarios de uso humano por parte dos enfermeiros.
2. Formas de dosificación. Estabilidade dos medicamentos	Posoloxía, dosificación, caducidade e conservación dos medicamentos.
3. Farmacocinética dos medicamentos: Absorción, distribución, metabolismo, eliminación, implicacións clínicas.	Absorción, distribución, metabolismo e eliminación.
4. Farmacodinamia dos medicamentos.	Concepto xeral de acción e efecto farmacolóxico. O receptor farmacolóxico. Afinidade e actividade intrínseca. Fármacos agonistas e antagonistas. Potencia e eficacia dos fármacos.
5. Fundamento da posoloxía e do réxime posolóxico.	Vías de administración dos medicamentos. Estudo das súas características.

6. Farmacoterapia en función dos problemas máis frecuente.

Farmacoloxía das enfermidades infecciosas:
 principios xerais, selección e asociacións de antibióticos.
 Antibióticos betalactámicos.
 Antibióticos aminoglucósidos. Glucopéptidos. Oxazolidinonas.
 Streptograminas.
 Macrólidos e lincosamidas.
 Tetraciclinas. Cloranfenicol. Outros antibióticos.
 Quinolonas. Sulfamidas. Trimetoprima. Cotrimoxazol. Nitrofurantoina.
 Farmacoloxía das infeccións por micobacterias.
 Fármacos antifúngicos.
 Fármacos antivíricos.
 Fármacos antisépticos.
 Fármacos antiparasitarios: Protozoos, Helminths e Artrópodos.
 Quimioterapia antineoplásica.
 Farmacoloxía da inmunidade. Vacinas e soros. Inmunosupresores.
 Inmunomoduladores e inmunoestimulantes.
 Fármacos anestésicos xerais.
 Anestésicos locais.
 Fármacos antipsicóticos neurolepticos. Fármacos antidepresivos e antimaníacos.
 Ansiolíticos. Sedantes. Fármacos hipnóticos.
 Fármacos antiepilépticos e antiparkinsonianos.
 Fármacos analxésicos opiáceos.
 Psicoestimulantes. Psicomiméticos. Adicción a fármacos e outras substancias.
 Fármacos analxésicos antipiréticos antiinflamatorios non esteroideos (AINEs). Antiarrítmicos.
 Medicamentos do Sistema Nervioso Autónomo. Simpaticomiméticos e simpaticolíticos.
 Parasimpaticomiméticos e parasimpaticolíticos. Bloqueantes neuromusculares.
 Autacoides e os seus antagonistas.
 Glucósidos cardíacos. Antiarrítmicos.
 Antianginosos e antihipertensivos.
 Broncodilatadores, antitusíxenos mucolíticos e expectorantes. Outros fármacos utilizados en enfermidades respiratorias.
 Antiácidos, antieméticos e eméticos.
 Laxantes e antidiarreicos.
 Farmacoloxía da coagulación sanguínea.
 Fármacos antianémicos.
 Corticoides.
 Farmacoloxía do tiroides.
 Farmacoloxía do páncreas endocrino.
 Andrógenos.
 Estrógenos e progestágenos. Anticonceptivos hormonais.
 Fármacos hipolipemiantes.
 Fármacos uricosúricos e antigotosos.
 Vitaminas. Papel fisiolóxico e utilización terapéutica. Coenzimas.

7. Información e efectos adversos dos medicamentos.

Fontes de información de medicamento.
 Tipos de reaccións adversas a medicamentos.
 Sistemas de notificación.
 Prevención de erros de medicación. Farmacovigilancia.

8. Nutrición e dietética: Desenvolvemento histórico da nutrición e a dietética, o concepto de nutrientes e enerxía.

Introdución á historia da nutrición.
 Evolución da nutrición.
 Descrición dos fundamentos nutricionais.

9. Factores que determinan as necesidades enerxéticas, necesidades e recomendacións nutricionais.

Determinantes dos requirimentos enerxéticos.
 Ecuacións predictivas do gasto enerxético.

10. Estudo dos alimentos como fonte de enerxía e nutrientes.

Requirimentos enerxéticos en situación de xaxún.
 Requirimentos enerxéticos en situación de agresión aguda.

11. Modificacións que sofren os alimentos cos procesados.

Metabolismo dos macronutrientes.

12. Estudo da alimentación das persoas e nos distintos momentos do ciclo vital.

Nutrición na infancia, adolescencia e senectude.

13. Estudo da valoración do estado nutricional dos individuos.

Valoración nutricional.
 Regulación do balance enerxético e da composición corporal.

14. Dietoterapia en función das patoloxías máis frecuentes.	Dietoterapia das enfermidades renais. Nutrición e inmunidade. Coidados nutricionais nas alteracións metabólicas. Coidados nutricionais nas intolerancias alimentarias. Nutrición e alcohol. Ingreso hospitalario e dietética. Nutrición artificial. Requirimentos en situacións patolóxicas.
---	---

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	223	225

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	100	C3 C4

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA. O ALUMNADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL Avaliación global: O 100% da nota dependerá do exame global. Dividido en farmacoloxía 67% e dietética 33%. A nota da materia será única e global. Exame de opción múltiple con 100 preguntas, con 4 opcións de resposta. Cada resposta incorrecta resta 0,25 ao valor das correctas. Para aprobar a materia é necesario acadar unha nota mínima de 5/10. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na páxina web, nas AULAS 21 e 23. 2ª oportunidade Será exclusivamente mediante avaliación global. Os exames globais de 1ª e 2ª oportunidade realizaranse nas aulas 21 e 23 e as datas publicaranse na páxina web da escola.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Lista de Honra no caso de idéntica titulación entre varios alumnos, utilízase como criterio de asignación o expediente académico da data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que os estudantes mostren un comportamento ético adecuado. Se se detectan comportamentos pouco éticos (copias, plaxios, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final da primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo a normativa vixente da UVigo. Non se permitirá o uso de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Margarita Hernández Pérez y Josefina Graciela Castañeda Suardíaz, **Castells-Hernández. Farmacología en enfermería**, 978-84-1382-464-2, 4.ª Edición, Elsevier España, 2024

Jordi Salas-Salvadó et al., **Nutrición y dietética clínica**, 978-84-1382-729-2, 5.ª Edición, Elsevier España, 2025

Jesús Flórez Beledo, Cristina Avendaño y África Mediavilla Martínez, **Farmacología humana**, 978-84-1382-765-0, 7.ª Edición, Elsevier España, 2025

José Manuel Mosquera González y Pedro Galdós Anunciabay, **Farmacología clínica para enfermería**, 978-84-481-9806-0, 4.ª Edición, McGraw-Hill Interamericana, 2005

Bibliografía Complementaria

www.cofpo.org, **Canal Sanitario**,

<https://www.aemps.gob.es/cima/fichasTecnicas>, **Centro Información de Medicamentos (CIMA) de la AEMPS**,

Randa Hilal-Dandan y Laurence L. Brunton, **Goodman & Gilman. Manual de farmacología y terapéutica**, 978-607-151-215-4, 2.ª Edición, McGraw-Hill Interamericana, 2015

Ángel Gil Hernández (director), **Tratado de Nutrición. Tomo IV: Nutrición humana en el estado de salud**, 978-84-1106-164-3, 4.ª Edición, Editorial Médica Panamericana, 2024

Bertram G. Katzung y Todd W. Vanderah, **Farmacología básica y clínica**, 978-607-151-581-0, 15.ª Edición, McGraw-Hill Education, 2020

Recomendacións**Materias que continúan o temario**

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería clínica I				
Materia	Enfermería clínica I			
Código	V53G140V01204			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	OB	2	1c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Amil Morla, Ane			
Profesorado	Amil Morla, Ane			
Correo-e	aneamil@yahoo.es			
Web	http://www.cepovisa.es			
Descrición xeral	Materia destinada ao coñecemento das patoloxías tanto médicas como cirúrxicas, así como os distintos coidados que el profesional de Enfermería desempeña.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermaría dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B4	Ser capaz de comprender o comportamento interactivo da persoa en función do xénero, grupo ou comunidade, dentro do seu contexto social e multicultural.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
B13	Aplicar os principios de financiamento sanitario e sociosanitario e utilizar axeitadamente os recursos dispoñibles.
B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
C30	Analizar os datos recollidos na valoración, priorizar os problemas do paciente adulto, establecer e executar o plan de coidados e realizar a súa avaliación.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D7	Razoamento crítico.

Resultados previstos na materia				
Resultados previstos na materia		Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Ser capaz de planificar procedementos e intervencións precisas para proporcionar unha axeitada atención de enfermaría aos individuos con problemas médicos e cirúrxicos	A2	B2	C29	D1
		B4	C30	D2
		B7		D3
		B13		D7
		B16		

Contidos	
Tema	
Tema 1. Introducción á enfermía médica cirúrxica:	1.1. Introducción: O quirófano, características, xeneralidades 1.2. Descrición e conceptos xerais: Nomenclatura 1.3. Intervención cirúrxica segundo localización, complexidade, propósito, días de estancia e prioridade. CMA. Vías clínicas. Criterios de calidade. 1.4. Posicións cirúrxicas 1.5. Anestesia: tipos e preparación do paciente. Monitorización cirúrxica 1.6. Complicacións postquirúrgicas: shock, hemorraxia, respiratorias, conciencia, vasculares, dor, inflamación e infección 1.7. Suturas

Tema 2. Coidados de enfermaría non período perioperatorio	2.1. Preoperatorio: Contextualización, competencias de enfermaría, plans de coidados, protocolos e casos clínicos 2.2. Intraoperatorio: Contextualización, competencias de enfermaría, plans de coidados, protocolos 2.3. Postoperatorio: Contextualización, competencias de enfermaría, plans de coidados, protocolos e casos clínicos.
Tema 3. Atención de enfermaría no paciente con trastornos postquirúrgicos	3.1. Hemorraxia: Tratamento con sangue e hemoderivados 3.2. Dor: Valoración da dor, escalas, manexo da dor e tratamento da dor 3.3. Drenaxes: Tipos e coidados de enfermaría 3.4. Terapias sen carga (VAC e pico): Tipos e coidados de enfermaría 3.5. Taller I: Drenaxes e terapias sen carga
Tema 4. Pacientes con alteracións tegumentarias	4.1 Valoración da pel. Escalas de valoración e coidados preventivos. 4.2. Coidados de enfermaría en feridas. Algoritmo time. Cura en ambiente seco e húmido 4.3. Clasificación das feridas: Feridas agudas (traumatismos, ferida cirúrxica, queimaduras) e feridas crónicas (úlceras vasculares, úlceras diabéticas e UPP) 4.4. Infección da ferida cirúrxica 4.5 Diagnósticos de enfermaría /Interrelaciones NANDA/NIC/NOC 4.6. Taller II: Feridas
Tema 5. Pacientes con problemas do intercambio gaseoso	5.1 Valoración da función respiratoria e parámetros clínicos en patoloxía respiratoria. Parámetros gasométricos 5.2 Trastornos respiratorios superiores 5.3 Trastornos da ventilación: Bronquite, pneumonía 5.4 Trastornos do intercambio gaseoso: Asma, EPOC, IRA 5.5 Trastornos pleurales: Derrame pleural. Hemotórax, neumotórax, abscesos. Drenaxe torácica. Tumores 5.6 Tuberculose 5.7. Trastornos acidobásicos: acidosis, alcalosis.
Tema 6. Pacientes con problemas das funcións cardiovascular, circulatoria, hematolóxica:	6.1 Problemas cardiovasculares: soplos, Febre reumática, endocarditis, miocardiopatías, pericardiopatía, valvulopatías, cardiopatía conxénita, cardiopatía isquémica, arritmias cardíacas, hipertensión, insuficiencia cardíaca, síncope 6.2 Procedementos relacionados: probas de esforzo; Holter; MAPA 6.3 Isquemia aguda periférica: embolismos, trombose. 6.4 Patoloxía vascular periférica: aneurismas, by pass, ... 6.5 Problemas hematolóxicos: anemias, enfermidades do sistema leucocitario, da hemostasia e a coagulación. Tratamentos e efectos secundarios. 6.6 Valoración de enfermaría do paciente con problemas hematolóxicos 6.7. Electrocardiografía

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	223	225

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Exame de preguntas obxectivas	EXAME Proba para avaliación das competencias adquiridas até o momento que inclúe 100 preguntas tipo test con 4 opcións de resposta + 3 preguntas de reserva.	100	C29 C30

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA O ALUMNADO OPTA EXCLUSIVAMENTE A EVALUACIÓN GLOBAL

· EXÁMEN GLOBAL (100%): O exame constará de 100 preguntas tipo test (+ 3 preguntas de reserva) con 4 opcións de resposta e unha soa válida. Non será obrigatorio responder a todas as preguntas. Aquelas que estean correctas computarán 1punto, as erróneas restarán 0.25 puntos e as que estean en branco non computarán. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial publicado na web do centro. O alumnado contará con 100 minutos para a realización da proba.

MATRÍCULA DE HONRA:

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

COMPROMISO ÉTICO:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Bibliografía Complementaria

GARCIA FERNANDEZ, **Atención integral de las heridas crónicas**, 9788413825335, Elsevier España, 2024

I. Serra Guillén, **Manual práctico de instrumentación quirúrgica en enfermería**, 9788491139652, Elsevier España, 2022

NANDA, **Diagnósticos enfermeros. Definiciones y clasificación. 2024-2026**, 9788413827612, Elsevier España, 2024

PROBST, **CUIDADO DE HERIDAS EN ENFERMERIA**, 9788413820156, Elsevier España, 2021

SARAH RENTON, **Procedimientos de enfermería clínica**, 9788491139058, Elsevier España, 2021

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermería clínica III/V53G140V01301

Enfermería clínica II/V53G140V01205

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Introducción á enfermaría clínica/V53G140V01201

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería clínica II				
Materia	Enfermería clínica II			
Código	V53G140V01205			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Muíños Álvarez, Alicia			
Profesorado	Muíños Álvarez, Alicia			
Correo-e	amuinos@cepovisa.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Materia destinada ao coñecemento de las patoloxías tanto médicas como cirúrxicas, así como os distintos coidados que el profesional de Enfermería desempeña.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
C28	Coñecer as alteracións da saúde do adulto, identificando as manifestacións que aparecen nas súas distintas fases.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
C30	Analizar os datos recollidos na valoración, priorizar os problemas do paciente adulto, establecer e executar o plan de coidados e realizar a súa avaliación.
C32	Seleccionar as intervencións encamiñadas a tratar ou previr os problemas derivados das desviacións de saúde.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D7	Razoamento crítico.

Resultados previstos na materia				
Resultados previstos na materia		Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Ser capaz de deseñar coidados nas principais enfermidades relacionadas co aparello dixestivo, locomotor, órganos dos sentidos, sistema nervioso e inmunitario.			C28	D1
			C29	D3
				D4
Ser capaz de planificar e prestar coidados nas principais enfermidades sistémicas tratadas na asignatura.		A3	B7	C28
				D1
				C29
				D3
				C30
				D4
Ser capaz de prestar asistencia centrada no paciente, utilizando os diagnósticos de enfermaría e as actividades derivadas deles, nas patoloxías estudadas.		A3	B7	C28
				D1
				C29
				D3
				C30
				D4
				C32
				D7

Contidos
Tema

1.- PACIENTE CON DISFUNCIÓN NEUROLÓXICA	1.1 Conceptos básicos. Principais síndromes neurolóxicas. 1.2 Cefaleas. 1.3 Accidente cerebrovascular. 1.4 Epilepsia. 1.5 Infeccións do sistema nervioso central. 1.6 Enfermidades desmielinizantes. 1.7 Enfermidades neurodexenerativas. 1.8 Enfermidades medulares. 1.9 Coidados de enfermaría. Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC) 1.10 Paciente neurocirúrxico: 1.10.1 Introdución a Neurocirurxía. Subespecialidades. Avances tecnolóxicos asociados. 1.10.2 O profesional de enfermaría no servizo de neurocirurxía: 1.10.2.1 Coidados básicos e especializados no paciente neurocirúrxico: 1.10.2.2 Exploración neurolóxica básica. Escalas de valoración en neurocirurxía. 1.10.3 Procedementos en neurocirurxía. Coidados de enfermaría: 1.10.3.1 Craneais: Trépano-Mini trépano. Craneotomía-Craniectomía. Biopsia cerebral. Derivación ventrículo-peritoneal. 1.10.3.2 Columna: Laminectomía, discectomía cervical, lumbar. Instrumentación columna, vertebroplastia, cifoplastia. 1.10.4 Monitorización PIC. Drenaxe ventricular externo. Drenaxe lumbar. 1.10.5 Coidados especiais de feridas no paciente neurocirúrxico. 1.10.6 Procedementos especializados: Neurocirurxía estereotáxica. Radiocirurxía. Neuroradioloxía intervencionista: vascular, columna, dor. 1.10.7 Patoloxía tumoral: Meninxiomias. Glioblastoma multiforme. 1.10.8 Patoloxía vascular cerebral. 1.10.9 Patoloxía traumática: Craneal, trauma craneal leve con risco, TCE grave, raquimedular. 1.10.10 Coidados de enfermaría.
2.- PACIENTE CON PROBLEMAS DIXESTIVOS	2.1 Valoración do paciente con enfermidades dixestivas. 2.2 Patoloxía esofáxica. 2.3 Patoloxía do estómago e intestino. Abordaxe cirúrxico. 2.4 Patoloxía hepática. Biliar. Pancreática. 2.5 Patoloxía da parede abdominal. 2.6 Coidados de enfermaría. Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC).
3.- PACIENTE CON PROBLEMAS MÚSCULO-ESQUELÉTICOS	3.1 Fisiopatoloxía do sistema músculo-esquelético. 3.2 Lesións músculo-esqueléticas: fracturas, esguince, luxacións. 3.3 Enfermidades sistémicas con afectación articular. 3.4 Patoloxía articular e artroplastia. 3.5 Traumatismos. Síndrome compartimental. 3.6 Coidados de enfermaría. Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC).
4.- PACIENTE CON ALTERACIÓN DOS ÓRGANOS DOS SENTIDOS	5.1 Fisiopatoloxía do ollo. Afectación visual. 5.1.1 Enfermidades inflamatorias. 5.1.2 Cataratas, glaucoma, retinopatía. 5.1.3 Trauma ocular. 5.2 Fisiopatoloxía do oído. Exploración física e funcional. 5.2.1 Patoloxía do oído externo e medio. 5.2.3 Patoloxía do oído interno. 5.3 Coidados de enfermaría. Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC).
5.- PACIENTE CON TRASTORNOS INMUNITARIOS	5.1 Inmunodeficiencias. Características. 5.2 Principais trastornos autoinmunes. 5.3 Alerxias e anafilaxa. Xeneralidades. 5.4 Coidados de enfermaría. Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC).

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	148	150

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Exame de preguntas obxectivas	Proba para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta. O estudante seleccionará unha resposta entre un número limitado de posibilidades (catro opcións de resposta). Cada resposta incorrecta restará 0,25.	100	B7 C28 D1 C29 D3 C30 D4 C32 D7

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ESTUDIANADO OPTA ÚNICAMENTE A AVALIACIÓN GLOBAL.

AVALIACIÓN GLOBAL (AG):

Realizarase un examen global que suporá o 100% da calificación da materia.

O exame será tipo test con catro opcións de resposta (cada resposta incorrecta restará 0,25) e constará de 100 preguntas (Preguntas: 40 Martín Ferro + 40 Alicia Muiños + 20 César Palomino).

Para optar ao aprobado, será necesario alcanzar un 5/10 en ambas metodoloxías.

IMPORTANTE: Toda a información necesaria para o desenvolvemento da modalidade de avaliación global será divulgada en tempo e forma a través de MOOVI.

2ª OPORTUNIDADE:

Realización dun exame global tipo test composto por 100 preguntas con catro opcións de resposta. Cada resposta incorrecta restará 0,25. (40 Martín Ferro + 40 Alicia Muiños + 20 César Palomino).

MATRÍCULAS DE HONRA

Para discernir a matrícula de honra en caso de idéntica calificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

COMPROMISO ÉTICO:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético axeitado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados...), considerarase que o/a estudante non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a calificación final en primeira oportunidade, sera de suspenso (0,0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Jose Ramón Regueiro González, **Biología y Patología del Sistema Inmunitario**, 9788491104209, 5ª edición, Panamericana, 2021

José Cordero Ampuero y Enrique Gómez Barrena, **Traumatología y Ortopedia**, 978-8491131571, 11ª edición, Elsevier, 2021

Iruela Serrano J, Jiménez Lorente M, **Manual de Enfermería Neurológica**, 9788409542611, Consejo de Enfermería Comunidad Valenciana, 2024

Hinkle JL, Cheever KH. Brunner y Suddarth, **Enfermería Médico-Quirúrgica**, 9788417370350, 15ª edición, Wolters Kluwer, 2022

Bibliografía Complementaria

Pamela Lynn, **ENFERMERÍA CLÍNICA DE TAYLOR. MANUAL DE COMPETENCIAS Y PROCEDIMIENTOS.**, 9788416353736, 2ª edición, Lippincott, 2016

Harrison, **Principios de medicina interna**, 9781456271169, 20ª edición, Mc Graw Hill, 2015

Julian Garcia-Feijoo, **Manual de Oftalmología**, 9788480867214, 1ª edición revisada, Elsevier, 2012

Jonas Johnson, **Otolaryngology (Bailey's Head and Neck Surgery)**, 9781975162665, 6ª edición, Hardback, 2022

Elizabeth Jamieson, **Procedimientos de Enfermería Clínica: Guía para la practica basada en la experiencia.**, 9788480863544, 5ª edición, Elsevier, 2008

Rosa Suñer Soler, **Tratado de enfermería neurológica**, 978-8490225264, 3ª edición, Elsevier, 2014

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Enfermaría clínica III/V53G140V01301

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería comunitaria II				
Materia	Enfermería comunitaria II			
Código	V53G140V01206			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	OB	2	2c
Lingua de impartición	Castelán Inglés			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Giráldez Miranda, Esperanza María			
Profesorado	Giráldez Miranda, Esperanza María			
Correo-e	mgiraldez@povisa.es			
Web	http://https://www.riberasalud.com/cepovisa/			
Descrición xeral	Dar a coñecer aos estudantes o modelo profesional da Enfermería Comunitaria, a través dos seus modelos teóricos e metodolóxicos, os seus roles e funcións e o seu papel dentro dos Equipos Multidisciplinares de Atención á Comunidade, tendo en conta a participación comunitaria na abordaxe dos coidados da saúde, das persoas, as familias e as comunidades.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermmería dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B6	Aplicar as intervencións da enfermmería na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
C23	Identificar os factores relacionados coa saúde e os problemas do ámbito, para atender ás persoas en situacións de saúde ou enfermidade como integrantes dunha comunidade.
C24	Identificar e analizar a influencia de factores internos e externos no nivel de saúde dos individuos e grupos.
C25	Aplicar os métodos e procedementos necesarios no seu ámbito para identificar os problemas de saúde máis relevantes nunha comunidade.
C26	Analizar os datos estatísticos referidos a estudos de poboación, identificando as posibles causas dos problemas de saúde.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.
D9	Adaptación a novas situacións. Iniciativa e espírito emprendedor. Creatividade.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de realizar enquisas epidemiolóxicas e resolver estudos epidemiolóxicos de brotes de enfermidades ou situacións desfavorables en relación coa saúde	A3	C23	D1	
	A4	C24	D2	
		C25	D3	
			D5	
			D7	
			D8	
Saber aplicar intervencións de formación para la saúde para contribuír a resolver problemas de saúde colectivos	A4	B2	C23	D2
		B6	C24	D3
			C25	D6
			C26	D9

Contidos

Tema

Epidemioloxía e prevención das enfermidades crónicas.	Programa de actividades preventivas e promoción da saúde (PAAPS): - Recomendacións sobre estilos de vida. - Recomendacións e prevención do cancro. - Recomendacións preventivas cardiolóxicas. - Prevención enfermidades infecciosas. - Prevención trastornos de saúde mental. - Actividades preventivas en: maiores, muller e infancia / adolescencia . - Epidemioloxía e prevención de accidentes. Perspectiva da nutrición desde Atención Primaria. Abordaxe da diabetes desde Atención Primaria.
Principios xerais de Atención Primaria, Organización e funcionamento dos Servizos de Atención Primaria de Saúde. Promoción da Saúde	Enfermería Familiar, Comunitaria e de Saúde. Pública. Xeneralidades. Políticas de saúde. Marco normativo. Sistema sanitario español. Atención Primaria. Equipo interdisciplinar. Carteira de servizos. Coordinación interniveles. Sistemas de información. Centro de saúde. Atención domiciliaria. Enfermería de xestión de casos. Promoción da saúde: neno san, adolescente, idade adulta e ancián. Paciente crónico. Violencia de xénero. Atención á dependencia. Atención sociosanitaria. Modelo de atención centrada na persoa. Grupos de apoio e axuda mutua. Cooperación non gobernamental. Enfermería militar e penal. Enfermería do traballo.
Conceptos xerais e bases da formación e información para a saúde (EPS).	Enfoques e modelos de EPS. Planificación de programas e/as actividades de EPS. Métodos e medios de EPS. EPS en grupos, dinámica de grupos. EPS en persoas / pacientes. Plan local de saúde.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	223	225

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta. Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades. Inclúen casos prácticos.	100	B2 B6	C23 C24 C25 C26	D7 D8

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA. O ALUMNADO EVALÚASE MEDIANTE EXAMEN GLOBAL

Avaliación global (AG):

Realizarase un exame global que supón o 100 % de cualificación da materia. Exame tipo test de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta. Cada resposta errónea, resta 0,25 do valor das correctas. Para superar a materia deberase acadar unha nota mínima de 5/10. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE:

O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade, optarase por avaliación global.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc...), considerarase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Piedrola y otros, **Medicina Preventiva y Salud Pública**, 978-84-458-2605-8, 12ª, ELSEVIER, 2015

<https://www.sergas.es/salud pública>,

Bibliografía Complementaria

<http://www.who.int/es/>,

<http://www.msssi.gob.es/>,

<http://enfermeriacomunitaria.org/web/>,

SEMFyC, <https://www.semfyc.es/wp-content/uploads/2016/07/01-recomendaciones.pdf>,

<https://www.aepap.org/grupos/grupo-de-patologia-infecciosa/informacion-para-familias>,

Lizarraga, S. y Ayarra, M., http://www.aepap.org/apapcy/entrevista_motivacional.pdf,

<http://www.elsevier.es/es-revista-atencion-primaria-27-sumario-vol-48-num-s1-S0212656716X70102>,

http://www.juntadeandalucia.es/servicioandaluzdesalud/principal/documentosAcc.asp?pagina=pr_desa_Innovacion5,

<https://www.aepap.org/biblioteca/programa-de-salud-infantil>,

www.seoeme.es/,

www.sennutricion.org,

<http://enfermeriacomunitaria.org/web/>,

Amando Martín Zurro, Gloria Jodar Solà, **Atención familiar y salud comunitaria Conceptos y materiales para docentes y estudiantes**, 9788413822808, 3, Elsevier, 2023

José Ramón Martínez Riera, Rafael del Pino Casado, **Manual práctico de enfermería comunitaria**, 9788491136781, 2, Elsevier, 2020

<https://www.sergas.gal/Asistencia-sanitaria/Estratexia-galega-de-saude-comunitaria-en-atencion-primaria-2023-2027?idioma=es>,

<https://extranet.sergas.es/catpb/docs/cas/publicaciones/docs/atespecializada/pdf-2717-es.pdf>,

José Ramón Martínez Riera et al., **Manual práctico de Atención Primaria y Comunitaria**, 9788413827148, 1, Elsevier, 2026

José Daniel García Fraga, **El modelo de atención centrado en la persona**, 9788419849069, 1, FORMACION ALCALA, 2023

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermería en saúde mental/V53G140V01305

Enfermería xeriátrica e cuidados paliativos/V53G140V01304

Enfermería materno-infantil/V53G140V01302

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Enfermería comunitaria I/V53G140V01104

Estatística: Estadística/V53G140V01106

Psicología: Psicología/V53G140V01102

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Xestión de enfermaría				
Materia	Xestión de enfermaría			
Código	V53G140V01207			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	2	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Serra Martínez, Cristina			
Profesorado	Guerra Pérez, Angela Serra Martínez, Cristina			
Correo-e	cserra@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A Enfermaría é unha disciplina dedicada ao trato directo coas persoas, en ocasións baixo circunstancias de diversa complexidade relacionadas co binomio Saúde-Enfermidade, ou Vida-Morte. A Xestión en Enfermaría é a ferramenta principal para desenvolver os coidados de Enfermaría, tanto a nivel individual como colectivo, sobre a base da Valoración, Diagnóstico, Planificación, Execución e Avaliación.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
B12	Aplicar o código ético e deontolóxico da enfermaría española, comprendendo as implicacións éticas da saúde nun contexto mundial en transformación.
B13	Aplicar os principios de financiamento sanitario e sociosanitario e utilizar axeitadamente os recursos dispoñibles.
B15	Ser capaz de traballar co equipo de profesionais como unidade básica na que se estruturan de forma uni ou multidisciplinar e interdisciplinar os profesionais e demais persoal das organizacións asistenciais.
C45	Coñecer o Sistema Sanitario Español.
C46	Identificar as características da función directiva dos servizos de enfermaría e a xestión de coidados.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.
D10	Motivación pola calidade.
D11	Sensibilidade cara a temas ambientais.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Realizar unha Xestión por Procesos Sanitarios: coñecer, comprender e manexar os diferentes Sistemas de axustes de Riscos, as ferramentas específicas para a xestión dos Procesos Sanitarios: IC, GRDs, IR, GRDs, ACGs, CASEMIX,...	A4	B12	C45	D4
		B13	C46	D5
		B15		D6
				D10
				D11
Coñecer, comprender e manexar os principais indicadores de Xestión Sanitaria, Recurso Cama Hospitalaria e os seus deseños de cadro de mando integral.				D1
				D2
				D3

Contidos

Tema	
Tema 1. Fundamentos da xestión e administración sanitaria	. Antecedentes históricos e introdución á administración. . Evolución das teorías administrativas. . Teorías administrativas clásicas. . Teorías administrativas modernas e das relacións humanas. . O proceso administrativo: planificación, organización, dirección e control. . Xestión de coidados e función directiva de enfermaría.

Tema 2. Sistema sanitario, políticas de saúde e modelos de xestión sanitaria	. Concepto de saúde e determinantes da saúde. . Contorna sanitaria. . Políticas sanitarias nacionais e autonómicas. . Sistema Nacional de Saúde. . Sistema Público de Saúde de Galicia (SERGAS). . Lei Xeral de Sanidade e marco normativo básico. . Modelos comparados de sistemas sanitarios. . Modelos de provisión e xestión sanitaria. . Financiamento, aseguramiento e provisión de servizos sanitarios (Visión macro). . Modelos de contratación e concertación sanitaria.
Tema 3. Xestión dos servizos de enfermaría	Cultura organizacional. . Poder, autoridade, rol e status profesional. . Dirección: concepto, ámbitos e límites. . Liderado en enfermaría. . Comunicación e traballo en equipo. . Estruturas organizativas e organigramas. . Distribución do traballo. . Sistemas de clasificación de pacientes. . Dotación de persoal e planificación de recursos humanos. . Fundamentos de loxística, compras e xestión de recursos materiais. . Fundamentos da xestión administrativa sanitaria. . Rexistro da actividade asistencial como ferramenta para a xestión. . Conceptos básicos de financiamento, facturación e sistemas de información sanitaria
Tema 4. Xestión de servizos de enfermaría: características e procesos.	1. Cara a unha xestión de Enfermaría Innovadora. 2. Sistemas de Información e a súa aplicación nos coidados enfermeiros. 3. Organización das unidades de Enfermaría. 4. O proceso de cambio na organización. 5. Xestión por procesos de enfermaría. 6. Comunicación na organización. 7. Fundamento de Dirección de RRHH. Descrición de postos de traballo. Xestión por competencias. 8. Fundamento de loxística e Compras. Introducción á xestión de compras e aprovisionamentos. 9. Fundamento de Mercadotecnia. Mercadotecnia presente e futuro. Mercadotecnia estratéxica.
Seminarios prácticos	SEMINARIOS Seminario 1. Organización hospitalaria I . Estrutura organizativa do hospital. . Organización dos servizos de enfermaría. Seminario 2. Organización hospitalaria II . Xestión de recursos humanos e materiais. . Resolución de casos de xestión. Seminario 3. Elaboración de protocolos asistenciais I . Metodoloxía para o deseño de protocolos. . Procura de evidencia científica. Seminario 4. Elaboración de protocolos asistenciais II . Desenvolvemento e presentación do protocolo. Seminario 5. Xestión do risco clínico . Identificación e análise de riscos. . Eventos adversos. . Medidas preventivas. Seminario 6. Calidade e seguridade . Indicadores de calidade. . Auditoría clínica. . Plans de mellora.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Exame de preguntas obxectivas	2	148	150

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición

Atención personalizada	
Probas	Descrición
Exame de preguntas obxectivas	Exame de preguntas obxectivas. Farase un exame final da materia que se centrará nos contidos impartidos na clase.

Avaliación					
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Exame de preguntas obxectivas	AVALIACIÓN CONTINUA Exame de opción múltiple (40%). a. A cualificación mínima requirida para a avaliación continua é de 5,00 puntos sobre 10. b. Un total de 50 preguntas de opción múltiple. c. Só se require unha resposta correcta. d. As respostas incorrectas penalízanse no formato de opción múltiple. Cada resposta incorrecta supón unha dedución de 0,25 puntos. e. As preguntas de opción múltiple terán 4 opcións de resposta e só unha resposta correcta. f. Incluírase todo o programa impartido durante o curso (teoría e dinámica).	100	B13 B15	C45 C46	D1 D2 D3 D4 D5 D6 D10 D11

Outros comentarios sobre a Avaliación

MATERIA SEN DOCENCIA, O ESTUDANTADO SEGUIRÁ AVALIACIÓN GLOBAL

A presente modalidade require da superación dun único exame global que supón o 100%.

a. Requisito de nota mínima para superar o exame con 5.00 puntos sobre 10. b. Total de 100 preguntas: 100 preguntas tipo test. c. Unha soa resposta correcta. d. Penalizan as respostas incorrectas. Cada pregunta non acertada supón un desconto de 0.25 puntos. Terán 4 opcións de resposta. O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web.

2ª OPORTUNIDADE: O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade, optárase pola modalidade da avaliación global.

MATRÍCULA DE HONRA: Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

TITORÍAS: Os alumnos teñen ao seu dispor un horario semanal para a resolución de dúbidas e/o titorías con carácter presencial, cuxa solicitude terá que agendarse con antelación ao docente do temario para consultar.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Cabo Salvador, J., **Dirección de Empresas (MBA) Integral: Pública y Privada**, 978-84-454-1631-0., Centro de Estudios Financieros., 2010

Bibliografía Complementaria

AMAT O., **Contabilidad y finanzas para no financieros**, 978-84-234-2671-3, DEUSTO Barcelona, 2008

MUÑIZ, R., **Marketing en el siglo XXI**, 978-84-368-2393-6, 2010

C Ferrer-Arnedo, MI Gonzalez-Navarro., **Liderazgo enfermero**, 978-84-18465-29-1, 2021

ROSE O. SHERMAN., **The nurse leader coach.**, 978-1-949582-08-8, 2019

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Estatística: Estadística/V53G140V01106

Fundamentos de enfermería/V53G140V01107

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Prácticas clínicas I				
Materia	Prácticas clínicas I			
Código	V53G140V01208			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	OB	2	2c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Martínez Pérez, Estefanía			
Profesorado	Martínez Pérez, Estefanía			
Correo-e	emartinezp@riberacare.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	O estudante adquirirá coñecementos e destrezas nos coidados de enfermaría básicos, así como nas **relacions persoais.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
C11	Establecer unha relación empática e respectuosa co paciente e a familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento.
C12	Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses.
C22	Promover a participación das persoas, familia e grupos no seu proceso de saúde-enfermidade.
C33	Ter unha actitude cooperativa cos diferentes membros do equipo.
C49	Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.

Resultados previstos na materia	
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Ser capaz de prestar coidados ó paciente, establecendo con él/ela e a súa familia, unha actitude empática, e que garanta a confidencialidade, privacidade e dignidade.	C11 C12 C22 C33 C49
Ser capaz de prestar coidados ó paciente, establecendo con él/ela e a súa familia, unha actitude empática, e que garanta a confidencialidade, privacidade e dignidade.	D6

Contidos	
Tema	
Rotatorio de prácticas preprofesionais que permiten a aplicación e adquisición de competencias e dos coñecementos teóricos e metodolóxicos da Enfermería á práctica clínica, en centros asistenciais e sociosanitarios.	Realización das actividades referidas os períodos de prácticas clínicas nos correspondentes servizos asistenciais. Coidados da alteracion das necesidades básicas. Técnicas e procedementos de enfermaría básicos.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Seminario	4	0	4
Actividades introdutorias	1	0	1
Prácticum, Practicas externas e clínicas	210	7	217
Simulación	2	0	2
Cartafol/dossier	0	0.5	0.5
Informe de prácticas, prácticum e prácticas externas	0	0.5	0.5

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición

Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten afondar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Actividades introductorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o desenvolvemento das prácticas.
Prácticum, Practicas externas e clínicas	Rotatorio de prácticas preprofesionales que permiten a aplicación dos coñecementos teóricos e metodolóxicos de Enfermería á práctica clínica, en centros asistenciais e sociosanitarios.
Simulación	Probas para a avaliación que inclúen actividades prácticas a resolver. O estudiantado debe dar resposta a actividade exposta aplicando os coñecementos teórico-prácticos da materia e as competencias adquiridas durante o desenvolvemento da materia.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminario	Apoio individualizado para favorecer a adquisición de habilidades e competencias no desenvolvemento de procedementos básicos de enfermaría.
Probas	Descrición
Cartafol/dossier	Axudar e guiar ao estudante na elaboración dun cartafol no que reflicta as características da empresa, institución sanitaria ou sociosanitaria onde realizou as prácticas, e describir as tarefas e funcións desenvolvidas durante o proceso de formación práctica.

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Prácticum, Practicas externas e clínicas	Rotatorio de prácticas preprofesionales que permiten a aplicación dos coñecementos teóricos e metodolóxicos de Enfermería á práctica clínica, en centros asistenciais e sociosanitarios.	65	C11 C12 C22 C33 C49	D6
Simulación	Probas para a avaliación que inclúen actividades prácticas a resolver. O estudiantado debe dar resposta a actividade exposta aplicando os coñecementos teórico-prácticos da materia e as competencias adquiridas durante o desenvolvemento da materia.	25	C11 C12 C22 C33 C49	D6
Cartafol/dossier	O estudante presentará ao finalizar o período correspondente o portafolios, no que se inclúe o cumprimento de obxectivos, relación co equipo profesional, con paciente e familia, así como unha valoración global da súa estancia. Reflectirá a súa percepción sobre o grao de dificultade das intervencións realizadas.	10		D6

Outros comentarios sobre a Avaliación

As prácticas clínicas I están vinculadas a dous períodos, en hospitalización e centro sociosanitario. O primeiro de 3 semanas con asistencia obrigatoria a un seminario previo e o segundo, de 4 semanas, con avaliación práctica mediante unha rúbrica establecida.

É necesario alcanzar unha cualificación mínima de catro puntos sobre dez en cada un dos períodos para poder optar ao aprobado.

É de entrega obrigatoria, o portafolios/dossier e o rexistro de control de presencialidade nas unidades, antes de 10 días tras a finalización de cada período.

O incumprimento da entrega do portafolios en cada rotación, suporá unha penalización de 2 puntos sobre a cualificación do período.

O incumprimento da entrega do rexistro de control de presencialidade, suporá un NON APTO na materia.

As faltas de asistencia non xustificadas, implicarán un suspenso e a interrupción inmediata do período, mentres que si son faltas xustificadas permitiranse un máximo de 4, que serán de recuperación obrigatoria no período establecido para tal fin polo responsable da materia. A ausencia de máis de 4 días, levará a repetición completa do período en cuestión. (Estas directrices, detállanse na normativa de prácticas facilitada aos estudantes e publicada en MOOVI).

Para discernir as Matrículas de honra, en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación, o expediente académico na data en cuestión.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Renton, Sarah; McGuinness, Claire; Strachan, Evelyn, **Procedimientos de Enfermería Clínica**, ISBN 978-84-9113-905-8, 6ª EDICIÓN, Elsevier, 2021

Bibliografía Complementaria

Potter, Patricia A.; Perry, Anne G., **Guía de habilidades y procedimientos en enfermería**, ISBN 978-84-1382-791-9, 10ª EDICIÓN, Elsevier, 2025

Sorrentino, Sheila A.; Remmert, Leighann, **Manual Mosby de cuidados básicos de enfermería**, ISBN 978-84-9113-572-2, 6ª EDICIÓN, Elsevier, 2020

Pérez de la Plaza, Evangelina, **Técnicas Básicas de Enfermería**, ISBN 978-84-486-4189-4, 1ª Edición, Mcgraw-Hil, 2024

Recomendaciones

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomienda cursar simultaneamente

Introducción á enfermaría clínica/V53G140V01201

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Enfermaría comunitaria I/V53G140V01104

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Fundamentos de enfermaría/V53G140V01107

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

Outros comentarios

Consultar normativa de asistencia a prácticas clínicas.

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería clínica III				
Materia	Enfermería clínica III			
Código	V53G140V01301			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	3	1c
Lingua de impartición	Galego Inglés			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Muíños Álvarez, Alicia			
Profesorado	González Abelleira, Óscar Manuel Muíños Álvarez, Alicia			
Correo-e	amuinos@cepovisa.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Esta materia encadra as competencias a desenrolar polo estudante no coidado a persoas con patoloxías específicas dentro do eido da Enfermería Médico-Cirúrxica.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
A5	Que os estudantes desenvolvan aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
B8	Promover e respectar o dereito de participación, información, autonomía e consentimento informado na toma de decisións das persoas atendidas, acorde coa forma en que viven o seu proceso de saúde-enfermidade.
C28	Coñecer as alteracións da saúde do adulto, identificando as manifestacións que aparecen nas súas distintas fases.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
C30	Analizar os datos recollidos na valoración, priorizar os problemas do paciente adulto, establecer e executar o plan de coidados e realizar a súa avaliación.
C32	Seleccionar as intervencións encamiñadas a tratar ou previr os problemas derivados das desviacións de saúde.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de deseñar os coidados nas principais enfermidades relacionadas co aparello xeniturinario, sistema endocrino, paciente oncohematolóxico e atención urxente e emerxente.	A4	B7	C28	D1
	A5	B8	C29	D2
			C32	D3
				D4
				D7
Ser capaz de planificar e prestar coidados ante situacións concretas relacionadas cun paciente inestable nas distintas temáticas abordadas na asignatura.	A3	B7	C28	D1
	A4		C29	D2
	A5		C30	D3
			C32	D4
				D7
Ser capaz de prestar asistencia centrada no paciente, utilizando os diagnósticos de enfermaría e as actividades derivadas deles, nas patoloxías estudadas.	A4	B7	C28	D1
		B8	C29	D2
			C30	D3
			C32	D4
				D7
				D8

Ser capaz de aplicar os coidados básicos necesarios para a atención á persoa/paciente crítico incluído o potencial doante de órganos.	A3 A4	B7 B8	C28 C29 C30 C32	D1 D2 D3 D4 D7 D8
---	----------	----------	--------------------------	----------------------------------

Contidos

Tema	
1.- Paciente con alteracións na regulación endocrina	1.1 Conceptos xerais. 1.2 Alteracións hipotálamo e hipófise. 1.3 Alteracións tiroides. 1.4 Alteracións paratiroides. 1.5 Alteracións suprarrenais. 1.6 Alteracións pancreáticas. 1.6.1 Diabetes Mellitus. 1.7 Obesidade. Hiperlipidemias. Alteracións metabolismo ácido úrico. 1.8 Coidados de enfermaría 1.9 Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC).
2.- Enfermaría de Urgencias e Emerxencias	2.1 Conceptos: Urgencia, emerxencia, catástrofe. 2.2 Sistemas integrais de emerxencias e servizos de urgencias extrahospitalarias. 2.3 Urgencia extrahospitalaria. Cadea de supervivencia. 2.4 Transporte sanitario. 2.5 Estructura e funcionamento dun servizo de urgencias hospitalarias. 2.6 Valoración e clasificación de pacientes nun servizo de urgencias. 2.7 Soporte vital Avanzado. Algoritmos de actuación. 2.8 Miscelánea: Manexo de casos prácticos (respiratorio, cardiocirculatorio, politraumatizado...).
3.- Paciente con alteracións na eliminación urinaria	3.1 Paciente con alteración na eliminación urinaria. Xeneralidades. 3.2 Insuficiencia renal aguda e crónica. 3.2.1 Hemodiálise e diálise peritoneal. 3.2.2 Dispositivos asociados. 3.3 Paciente urolóxico. 3.3.1 Patoloxía urolóxica renal. 3.3.2 Patoloxía vesical. 3.3.3 Patoloxía prostática. 3.3.4 Testicular. Xenital masculina. 3.3.5 Disfunción sexual. 3.3.6 Trasplante Renal. 3.4 Coidados de enfermaría. 3.5 Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC).
4.- Introducción ao paciente crítico	4.1 A Unidade de Coidados Intensivos. 4.2 Monitorización e rexistros. 4.3 Dispositivos asociados. 4.4 Tratamentos. 4.5 Coidados de Enfermaría. 4.6 Atención a familia. 4.7 Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC). 4.8 Seguemento dun caso. Mantenemento do paciente donante.
5.- Paciente con alteracións oncohematolóxicas.	5.1 Xeneralidades. 5.2 Tratamentos. Tipos. Protocolos. 5.3 Técnicas e dispositivos asociados. 5.4 Complicacións. 5.5 Coidados de enfermaría. 5.6 Diagnósticos (NANDA). Obxectivos (NOC) e Intervencións (NIC). 5.7 Trasplante proxenitores hematopoiéticos. (Taller teórico-práctico).

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	52	27	79
Actividades introdutorias	2	0	2
Aprendizaxe colaborativa	1	20	21
Obradoiro	4	20	24
Estudo de casos	2	20	22
Exame de preguntas obxectivas	2	0	2

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor/a dos contidos teórico-prácticos específicos da materia obxecto de estudo.
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia. Exposición dos contidos xerais por cada un dos profesores/as integrantes da materia e comunicación dos requirimentos das metodoloxías/probas integrantes da mesma.
Aprendizaxe colaborativa	Actividade específica desenrolada individualmente por cada estudante baixo as directrices establecidas polo profesor/a responsable dela. Contará cunha rúbrica para a súa avaliación.
Obradoiro	Programación de DOUS seminarios prácticos que versarán sobre contidos concretos vinculantes ao bloque temático de Urxencias e Emerxencias (vía aérea e soporte circulatorio). Contarán cunha rúbrica para a súa avaliación.
Estudo de casos	Actividade encamiñada a defensa de situacións prácticas concretas tendo en conta a aprendizaxe teórico-práctica recibida no eido das múltiples vítimas e catástrofes.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Aprendizaxe colaborativa	O correo electrónico da profesora será a ferramenta principal de comunicación en caso de dúbidas durante o proceso de elaboración. En caso de precisarse tutoría individual presencial será programada pola profesora.
Estudo de casos	O correo electrónico do profesor será a ferramenta principal de comunicación en caso de dúbidas durante o proceso de elaboración.

Avaliación						
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Aprendizaxe colaborativa	AP.C: O/a estudante elaborará de forma INDIVIDUAL segundo as directrices facilitadas pola profesora unha actividade acerca de contidos prácticos específicos da materia, que posteriormente serán compartidos.	20	A3 A5	B7 B8	C28 C29 C30	D1 D4 D7 D8
Obradoiro	O: O/a estudante defenderá DOUS seminarios prácticos, cun valor dun 10% cada un deles, que versarán sobre temáticas concretas vencelladas as contidos de Urxencias e Emerxencias. A modo orientativo: manexo avanzado vía aérea, soporte circulatorio avanzado.	20	A3 A4	B7 B8	C28 C29 C32	D1 D2 D3 D4 D7
Estudo de casos	EC: O estudante resolverá de forma INDIVIDUAL un exercicio práctico de triaxe básico e avanzado de múltiples vítimas e catástrofes.	20	A3 A4		C28 C30	D1 D2 D3 D4 D7
Exame de preguntas obxectivas	EX: Proba para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta. O estudante seleccionará unha resposta entre un número limitado de posibilidades (catro opcións de resposta). Cada resposta incorrecta restará 0,25. Total preguntas 60 (30 Óscar Gozález+30 Alicia Muiños). Oportunidade de Xaneiro e Xullo no horario establecido no calendario oficial de exames publicado na web. Aulas 21 e 23.	40	A3 A4		C28 C29 C32	D1 D2 D3 D4 D8

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da asignatura e os horarios de titoría, e informan sobre as opcións de avaliación (CONTINUA OU GLOBAL).

A elección individual do estudiantado será comunicada ao centro, segundo a metodoloxía establecida para elo e publicada na web.

AVALIACIÓN CONTINUA (AC):

O 20% de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito de AC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza de órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa

médica (adxuntando xustificante pertinente).

A calificación da avaliación continua obterase mediante a suma de: AP.C+O+EC+EX . **Será necesario acadar mínimo un 5/10 en cada unha das metodoloxías que integran a asignatura, de carácter obrigatorio todas elas.**

AP.C: OUTUBRO-NOVEMBRO.

O: Obradoiro: OUTUBRO-DECEMBRO.

EX: 60 PREGUNTAS TEST (XANEIRO). A data do exame coincidirá coa establecida no calendario oficial de exames (AULAS 21 e 23). Data compartida coa modalidade de avaliación global.

Aqueles estudantes que non poidan seguir a avaliación continua, ou renunciaren a ela, serán avaliados mediante unha proba final que suporá o 100% da calificación da asignatura (Avaliación global).

IMPORTANTE: Toda a información necesaria para o desenvolvemento das distintas probas que compoñene a AC será divulgada en tempo e forma a través de MOOVI.

AVALIACIÓN GLOBAL (AG):

Realizarase un examen global que suporá o 100% da calificación da materia.

O exame será tipo test (100 preguntas) con catro opcións de resposta (cada resposta incorrecta restará 0,25) que incluírá a resolución de casos prácticos/clínicos.

Para superar a materia deberá alcanzarse una nota mínima de 5/10.

IMPORTANTE: Toda a información necesaria para o desenvolvemento da proba de avaliación global será divulgada en tempo e forma a través de MOOVI.

2ª OPORTUNIDADE:

De non superar a asignatura en calquera das dúas modalidades na 1ª oportunidade, implicará que a 2ª oportunidade se optará pola avaliación global.

MATRÍCULAS DE HONRA:

Para discernir a matrícula de honra en caso de idéntica calificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

COMPROMISO ÉTICO:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético axeitado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados...). considerarase que o estudante non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a calificación final en primeira oportunidade, sera de suspenso (0,0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

P. Parrilla Paricio; J.I. Landa Garcia, **Cirugía AEC**, 9788498352825, 2ª Edición, Editorial Medica Panamericana, 2009

Pamela L. Swearingen.Jacqueline Wright, **Enfermería Médico- Quirúrgica basada en planes de cuidados**, 9788491137771, 5ª Edición, Elsevier Health Sciences, 2020

Sabiston, **Tratado de Cirugía. Fundamentos Biológicos de la Práctica Quirúrgica Moderna**, 9788413821802, 20ª Edición, SA Elsevier España, 2017

L. Andreu Periz et. al, **La Enfermería Médica y el Trasplante de Órganos**, 9788479039691, Panamericana S.A, 2004

Alan Wein et.al, **Campbell Walsh Urología**, 9786079356620, Décima, Panamericana S.A, 2015

Zudaire, Juan Javier, **Manual de Urología**, 978843443706-7, 1ª edición, Ariel, 2002

Fernández Del Busto Ernesto, **Manual de Enfermería Urológica**, 9788484480297, Universidad de Valladolid, 2014

<https://061.sergas.gal/DXerais/75/guia-farma-061-2018-es.pdf>, **Guía Farmacología**, 2018

Bibliografía Complementaria

Brunner y Suddarth, **Enfermería Médico-quirúrgica**, 9781496347992, 14ª Edición, Wolters Kluwer, 2018

Keelin C. Cromar, Casey Moebius, **Medicall- Surgical Nursing Made Incredibly Easy**, 9781975177522, 1ª Edición UK, Wolters Kluwer, 2018

Morris PJ, Malt RA, **Oxford Testbook of Surgery**, 9780192628848, 2ª Edición, Oxford textbook, 2000

Ministerio de Sanidade, Servizos Sociais e Igualdade, www.ont.es,

J. Larry Jameson et. al, **Harrison Endocrinología**, 9788448155759, 20ª Edición, Mc Graw Hill, 2007

Marylynn E. Doenges et al., **Planes de Cuidados de Enfermería**, 9789701065471, Séptima Edición, Mc Graw-Hill, 2008

Laso JF, **Introducción a la medicina clínica: Fisiopatología y semiología**, 9788413827285, 5ª edición, Elsevier-Masson, 2025

<https://www.enfermeriadeurgencias.com/>, **Sociedad Española de Enfermería de Urgencias y Emergencias**,

<https://seeiuc.org/>, **Sociedad Española de Enfermería intensiva y Unidades Coronarias**,

<https://www.urgenciasyemergen.com/actualizacion-erc-2021-nuevas-recomendaciones-rcp/>, **Guía RCP 2021**,

Canabal A et.al, **Manual de Soporte Vital Avanzado en Trauma**, 978-8445818954, 2ª edición, Elsevier Masson, 2010

Fundación Pública Urgencias 061, **Plan de Catástrofes y múltiples víctimas**,

Consejo Europeo de Resucitación, **Guías ERC 2025 de Resucitación y Primeros Auxilios**, 2025

National Association on Emergency Medical Technicians (NAEMT), **Soporte vital avanzado en trauma prehospitalario**, 10ª edición, 2023

Xavier Bernárdez. Juan Ramón Martínez, **Electrocardiografía para profesionales (y estudiantes) de Enfermería: o cómo interpretar un electro sin morir en el intento**, 978-1500113025, 1ª edición, 2014

Fundación Pública Urgencias Sanitarias de Galicia-061, **Guía farmacológica Sergas**, 2018

Rodríguez Soler, A.J, **Manual de Triage Prehospitalario**, 978-84-8086-293-6, Elsevier,

American College of Surgeons (ACS), **Soporte vital avanzado en trauma: Manual del curso para estudiantes**, 9781733714907, 11ª edición, 2025

Aldama López,G., Barreiro Díaz, M.v.,Cid Ñalvarez,A.B et. al, **Programa Gallego de Atención al Infarto de Miocardio (PROGALIAM)**, Servicio Galego de Saúde (SERGAS),

Sociedad Española de Diabetes, **Estándares de cuidados en diabetes de la ADA 2025. Novedades**, 2025

=rganización Nacional de Trasplantes 2026-2030, **Estrategia Nacional de Donación y Trasplante de Órganos 2026-2030**, 2026

Yolanda Escobar. Ana Blasco. Carmen Beato, **Manual SEOM de cuidados continuos**, 9788409781294, 4ª edición, Gonext Producciones, 2025

SEMICYUC, **Biblioteca virtual del paciente crítico**,

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Enfermería de urgencias e cuidados críticos/V53G140V01414

Introducción á enfermaría avanzada/V53G140V01415

Traballo de Fin de Grao/V53G140V01407

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Introducción á enfermaría clínica/V53G140V01201

Bioquímica: Bioquímica/V53G140V01103

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Enfermería clínica I/V53G140V01204

Fundamentos de enfermaría/V53G140V01107

Enfermería clínica II/V53G140V01205

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

DATOS IDENTIFICATIVOS**Enfermería materno-infantil**

Materia	Enfermería materno-infantil			
Código	V53G140V01302			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	9	OB	3	1c
Lingua de impartición	Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Pinilla Fernández, Isabel			
Profesorado	Fernández Bugallo, Yara			
Correo-e	Isabel.pinilla.fernandez@sergas.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A materia consta de dous partes ben diferenciadas: A enfermaría maternal que se ocupa da atención a muller e nai; e a enfermaría infantil cuxo obxectivo é o neno nas súas diferentes etapas evolutivas ata a idade adulta. Como obxectivos xenerais, o alumno, ao finalizar a materia será capaz de: - Obter coñecementos e habilidades necesarias sobre aspectos de coidados de técnicas de enfermaría materno-infantil, que permitan capacitalo para desenvolver a practica enfermeira dunha forma idónea - prestar coidados integrais tanto á muller como ao neno, desde o seu nacemento ata a adolescencia, nos diferentes niveis de atención de saúde: promoción, prevención, recuperación e rehabilitación; tendo en conta a súa individualidade e, o contexto familiar e socio-ambiental no que se desenvolven - Desenvolver un espírito crítico e investigador no area da enfermaría materno-infantil, que lle permita enriquecer o seu desenvolvemento e formación.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A1	Que os estudantes demostren posuír e comprender coñecementos nunha área de estudo que parte da base da educación secundaria xeral e adoita atoparse a un nivel que, malia se apoiar en libros de texto avanzados, inclúe tamén algúns aspectos que implican coñecementos procedentes da vangarda do seu campo de estudo.
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
A5	Que os estudantes desenvolvan aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía.
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermaría dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B4	Ser capaz de comprender o comportamento interactivo da persoa en función do xénero, grupo ou comunidade, dentro do seu contexto social e multicultural.
B5	Diseñar sistemas de coidados dirixidos ás persoas, familia ou grupos, avaliando o seu impacto e establecendo as modificacións oportunas.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
B8	Promover e respectar o dereito de participación, información, autonomía e consentimento informado na toma de decisións das persoas atendidas, acorde coa forma en que viven o seu proceso de saúde-enfermidade.
B9	Fomentar estilos de vida saudables e o autocoidado, apoiando o mantemento de condutas preventivas e terapéuticas.
B10	Protexer a saúde e o benestar das persoas, familias ou grupos atendidos, garantindo a súa seguridade.
B11	Saber establecer unha comunicación eficaz con pacientes, familias, grupos sociais e compañeiros. Fomentar a formación e información para a saúde.
C34	Identificar as características das mulleres nas diferentes etapas do ciclo reprodutivo e no climaterio e nas alteracións que se poden presentar proporcionando os coidados necesarios en cada etapa.
C35	Aplicar coidados xerais durante o proceso de maternidade para facilitar a adaptación das mulleres e os neonatos ás novas demandas e previr complicacións.
C36	Coñecer os aspectos específicos dos coidados do neonato. Identificar as características das diferentes etapas da infancia e adolescencia e os factores que condicionan o patrón normal de crecemento e desenvolvemento.

C37	Coñecer os problemas de saúde máis frecuentes na infancia e identificar as súas manifestacións. Analizar os datos de valoración do neno, identificando os problemas de enfermaría e as complicacións que poden presentarse.
C38	Aplicar as técnicas que integran o coidado de enfermaría, establecendo unha relación terapéutica cos nenos e os seus coidadores.
C39	Seleccionar as intervencións dirixidas ao neno san e ao enfermo, así como as derivadas dos métodos de diagnóstico e tratamento.
C40	Ser capaz de proporcionar educación para a saúde aos pais ou coidadores primarios.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.
D9	Adaptación a novas situacións. Iniciativa e espírito emprendedor. Creatividade.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de planificar coidados de enfermaría nas distintas etapas da vida da muller, dentro do contexto familiar e comunitario, para lograr un estado de saúde óptimo ou recuperar a saúde, baseándose a toma de decisións, en datos obxectivos, feitos científicos e evidencias clínicas.	A1	B2	C34	D1
	A2	B4		D2
	A3	B5		D3
	A4	B7		D4
	A5	B8		D5
		B9		D6
		B10		D7
		B11		D8
				D9
Saber describir os cambios que acontecen no organismo durante a xestación, parto e puerperio.	A1		C35	D1
	A2			D2
	A3			D3
	A4			D4
	A5			D5
				D6
				D7
				D8
				D9
Saber describir, as intervencións e actividades axeitadas a prevención e tratamento dos problemas de saúde, na infancia e na adolescencia, e planificar os coidados garantindo o dereito a dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión, do neno e a súa familia.	A1	B2	C36	D1
	A2	B7	C37	D2
	A3	B8	C38	D3
	A4	B9	C39	D4
	A5	B10	C40	D5
		B11		D6
				D7
				D8
				D9

Contidos

Tema	
1.-Recordo anatómico do aparello xenital feminino	1.1- Características anatómicas 1.2- Medios de fixación, vascularización e inervación.
2.- Ciclo xenital feminino.	2.1- Ovulación 2.2- Menstruación
3.- Puberdade e climaterio	3.1- Definición 3.2- Diagnóstico 3.3- Tratamento
4.- Diagnóstico do embarazo.	4.1- Modificacións fisiolóxicas e psicolóxicas da muller embarazada
5.- Control prenatal.	5.1- Infeccións perinatais
6.- Coidados hixienico-dietéticos da muller embarazada.	6.1- Educación maternal
7.- Principais problemas médicos que poden xurdir na muller embarazada.	7.1- Patoloxía médico-cirúrxica da xestante

8.- Principais problemas que afectan o desenvolvemento fetal	8.1- Parto prematuro 8.2- Desprendemento prematuro de placenta normoinsera 8.3- Placenta previa 8.4- CIR 8.5- Embarazo prolongado
9.- Parto	9.1- Inicio 9.2- Definición 9.3- Causas 9.4- Períodos
10.- Seguimento da parturienta durante as fases de parto.	10.1- Intervencións obstétricas. Coidados de enfermaría
11.- Seminario: Toma de mostrax vaginais	11.1- Características do cervix 11.2- Requisitos para a toma 11.3- Técnica da toma 11.4- Colposcopia
12.- Lactación materna.	12.1- Fisioloxía 12.2- Problemas máis frecuentes.
13.- Coidados de enfermaría no puerperio.	13.1- Infección puerperal
14.- Aborto.	14.1- Embarazo ectópico 14.2- Mola
15.- Planificación familiar	15.1- Historia 15.2- Asesoramento 15.3- Métodos
16.- Trastornos menstruais	16.1- Amenorrea/oligomenorrea 16.2- Hemorrexias uterinas anormais 16.3- Dismenorrea
17.- Infeccións xinecolóxicas	17.1- Diagnóstico e tratamento
18.- Tumores xinecolóxicos	18.1- Definición 18.2- Diagnóstico 18.3- Estadiaxe 18.4- Tratamento
19.- Valoración do recentemente nado.	19.1- Valoración inicial en sala de partos. 19.2- Historia perinatal e valoración física completa. 19.3- Exames e procedementos.
20.- Principais problemas de saúde dos neonatos.	20.1- Recentemente nado de alto risco.
21.- Crecemento e desenvolvemento.	21.1- Etapas de crecemento e desenvolvemento. 21.2- Parámetros de crecemento.
22.- Alimentación en pediatría.	22.1- Lactación materna, lactación artificial. 22.2- Alimentación complementaria. 22.3- Alimentación despois do primeiro ano de vida.
23.- Técnicas e procedementos de enfermaría en pediatría.	23.1- Manexo da dor en pediatría. 23.2- Técnicas de administración de medicación. 23.3- Procedementos de enfermaría específicos.
24.- Malos tratos infantís.	24.1- Malos tratos físicos. 24.2- Malos tratos. 24.3- Abuso sexual.
25.- Hospitalización infantil	25.1- Preparación para a hospitalización 25.2- Reacción do neno e os seus pais fronte á enfermidade e hospitalización. 25.3- Asistencia ao neno enfermo 25.4- Peculiaridades da hospitalización infantil
26.- Principios de enfermaría cirúrxica.	26.1.- Coidados pre e postoperatorios do neno. 26.2.- Accidentes na infancia
27.- Microbioloxía.	27.1- Microorganismos comúns en pediatría. 27.2- Infeccións pediátricas comúns e tratamento. 27.3- Papel de enfermaría.
28.- Vacinación.	28.1- Inmunización. 28.2- Calendario vacunal galego. 28.3- Papel de enfermaría.
30.- Xenética médica.	30.1- Enfermidades conxénitas e hereditarias 30.2- Erros conxénitos do metabolismo

31.- Enfermidades mais frecuentes no neno por aparellos e sistemas	31.1- Sistema endocrino 31.2- Sistema nervioso 31.3- Psicopatoloxía. Retraso mental. Test de desenvolvemento psico-motor 31.4- Órganos dos sentidos: visión e audición 31.5- Aparello respiratorio 31.6- Sistema cardio-vascular 31.7- Hematoloxía 31.8- Lesións da pel: Enfermidades exantemáticas. Queimaduras no neno. 31.9- Aparello xenito-urinario 31.10- Sistema osteo-articular 31.11- Aparello dixestivo
--	---

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	62	102	164
Traballo tutelado	4	15	19
Estudo de casos	8	16	24
Seminario	4	6	10
Exame de preguntas obxectivas	2	6	8
*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.			

Metodoloxía docente	
	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Traballo tutelado	O estudante, de maneira individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia ou prepara seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Xeralmente trátase dunha actividade autónoma de/dos estudante/s que inclúe a procura e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción...
Estudo de casos	O estudante desenvolve exercicios ou proxectos na aula baixo as directrices e supervisión do profesor. Pode estar vinculado o seu desenvolvemento con actividades autónomas do estudante.
Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Seminario	A actividade académica desenvolverase, individual e en pequenos grupos, coa finalidade de atender as necesidades e consultas do alumnado relacionadas cos temas específicos, proporcionándolle orientación, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta actividade pode desenvolverse de forma presencial e/ou de forma non presencial (a través do correo electrónico ou do campus virtual).
Traballo tutelado	A actividade académica desenvolverase, individual e en pequenos grupos, coa finalidade de atender as necesidades e consultas do alumnado relacionadas cos temas específicos, proporcionándolle orientación, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta actividade pode desenvolverse de forma presencial e/ou de forma non presencial (a través do correo electrónico ou do campus virtual).
Estudo de casos	A actividade académica desenvolverase, individual e en pequenos grupos, coa finalidade de atender as necesidades e consultas do alumnado relacionadas cos temas específicos, proporcionándolle orientación, apoio e motivación no proceso de aprendizaxe. Esta actividade pode desenvolverse de forma presencial e/ou de forma non presencial (a través do correo electrónico ou do campus virtual).

Avaliación				
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Traballo tutelado	O estudante presenta o resultado obtido na elaboración dun documento sobre a temática da materia, na preparación de seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo, de forma oral ou escrita	15	A3 A4 A5	D1 D2 D3 D7 D8

Estudo de casos	O estudante desenvolve exercicios ou casos clínicos na aula baixa as directrices do profesor e en relación con materia estudada previamente. Estará vinculado con actividades autónomas do estudante de forma individual ou en grupo e, con posterior resolución dos mesmos	30	A4 A5	B2 B4 B5 B7 B9 B10	C34 C35 C36 C37 C38 C39
Seminario	Valorase a participación do alumno en clase, así como a resolución/execución dos traballos realizados durante o mesmo.	15	A3 A4 A5	B7 B8	D1 D2 D3 D4 D7 D8
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta. Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades. A ter en conta que se establece criterio de puntos negativos naqueles casos nos que existan preguntas mal contestadas.	40	A3 A4		D1 D2 D3 D4 D8

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a guía dela materia, os horarios de titoría, os tipos de avaliación (CONTINUA YGLOBAL) para que o alumnado estea informado e poida optar á avaliación continua ou global segundo as súas necesidades. A súa elección será comunicada ao centro segundo a metodoloxía establecida para iso que será publicada na web da escola.

AVALIACIÓN CONTINUA (AC):

O 20% das faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á EC.

Serán faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, ingreso hospitalario e enfermidade/baixa médica (achegando xustificante pertinente).

A cualificación de EC obtense mediante a suma das probas desenvolvidas na aula: traballo tutelado (15%), estudo de casos (30%), seminario (15%) e o exame de preguntas obxectivas (40%). O exame consta de 80 preguntas tipo test con 4 opcións de resposta única (40 Materno/40 pediatría), cada erro resta 0.25 das correctas.

Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía para computar a avaliación continua.

En caso de non alcanzarse devanditas cualificacións o estudante perderá a EC. Aqueles estudantes que non sigan ou perdesen a EC, serán cualificados mediante avaliación global.

AVALIACIÓN GLOBAL (AG):

Realizarase un exame global que supón o 100% de cualificación da materia. Exame tipo test de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta. Cada resposta errónea, resta 0.25 do valor das correctas. Para superar a materia deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

Exame global 50 preguntas pediatría e 50 preguntas materno.

MATRÍCULA DE HONRA:

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

COMPROMISO ÉTICO:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados etc.)/ etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

AGUILAR M.J., **TRATADO DE ENFERMERIA INFANTIL: CUIDADOS PEDIATRICOS**, 978-84-1382-752-0, Ultima edicion, Ed. Elsevier, 2026

GONZALEZ VILLANUEVA, **ENFERMERIA DE LA INFANCIA Y LA ADOLESCENCIA**, 978-84-9961-029-0, ultima edic., Ed. Universitaria Ramon Areces, 2011

DONAT COLOMER F, **ENFERMERIA MARTERNA Y GINECOLOGICA**, 978-84-458-1614-1, ultima edic, Ed. Masson, 2006

SEGURANYES GLORIA, **ENFERMERIA MATERNAL**, 978-84-458-1686-8, Ultima edic., Masson, 2006

<http://www.aeped.es/protocolos>, **Protocolos diagnósticos y terapéuticos en pediatría**,

www.sego.es, **Información general de asistencia obstétrica-ginecológica**,

Bibliografía Complementaria

ESPINAZO, **MANUAL DE ENFERMERIA PEDIATRICA PARA ATENCIÓN PRIMARIA**, 978-84-933811-7-9, ultima edic., Ed. Publimed, 2006

GONZALEZ MERLO J, **OBSTETRICIA**, 978-84-1382-760-5, Ultima edic., Ed. Masson, 2024

SPEROFF, GLASS, KASE, **ENDOCRINOLOGIA GINECOLOGICA E INFERTILIDAD**, 978-84-8174-929-8, Ed. Waverly Hispanica SA, 2006

CREASY AND RESNIK, **MATERNAL-FETAL MEDICINE**, 978-0-323-82410-3, Ed. Saunders, 2023

Recomendaciones

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Fisiología: Fisiología/V53G140V01105

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Prácticas clínicas II				
Materia	Prácticas clínicas II			
Código	V53G140V01303			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	15	OB	3	1c
Lingua de impartición	Castelán Inglés			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Giráldez Miranda, Esperanza María			
Profesorado	Giráldez Miranda, Esperanza María			
Correo-e	mgiraldez@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A materia de prácticas clínicas II facilita a realización de coidados de enfermmería baseándose na atención integral de saúde, a cooperación multiprofesional, a integración dos procesos e a continuidade asistencial, utilizando a enfermmería baseada na evidencia científica, co fin de proporcionar coidados ao paciente aplicando o proceso de enfermmería, establecendo unha actitude empática co paciente e a familia garantindo en todo momento o dereito á confidencialidade, privacidade e dignidade.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermmería dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B3	Saber aplicar os fundamentos e principios técnicos e metodolóxicos da enfermmería.
B4	Ser capaz de comprender o comportamento interactivo da persoa en función do xénero, grupo ou comunidade, dentro do seu contexto social e multicultural.
B6	Aplicar as intervencións da enfermmería na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
B9	Fomentar estilos de vida saudables e o autocoidado, apoiando o mantemento de condutas preventivas e terapéuticas.
B11	Saber establecer unha comunicación eficaz con pacientes, familias, grupos sociais e compañeiros. Fomentar a formación e información para a saúde.
B12	Aplicar o código ético e deontolóxico da enfermmería española, comprendendo as implicacións éticas da saúde nun contexto mundial en transformación.
B13	Aplicar os principios de financiamento sanitario e sociosanitario e utilizar axeitadamente os recursos dispoñibles.
B15	Ser capaz de traballar co equipo de profesionais como unidade básica na que se estruturan de forma uni ou multidisciplinar e interdisciplinar os profesionais e demais persoal das organizacións asistenciais.
B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
B17	Realizar coidados de enfermmería baseándose na atención integral de saúde, que supón a cooperación multiprofesional, a integración dos procesos e a continuidade asistencial.
C4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/ou efectos derivados da súa administración e consumo.
C8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde.
C11	Establecer unha relación empática e respectuosa co paciente e a familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento.
C12	Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses.
C17	Aplicar o proceso de enfermmería para proporcionar e garantir o benestar a calidade e seguridade das persoas atendidas.
C18	Cofecer e aplicar os principios que sustentan os coidados integrais de enfermmería.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
C31	Realizar as técnicas e procedementos de coidados de enfermmería, establecendo unha relación terapéutica cos enfermos e familiares.
C33	Ter unha actitude cooperativa cos diferentes membros do equipo.
C49	Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia.
C50	Individualizar o coidado considerando a idade, o xénero, as diferenzas culturais, o grupo étnico, as crenzas e valores.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.

D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.
D11	Sensibilidade cara a temas ambientais.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Ser capaz de proporcionar coidados ao paciente aplicando o proceso de enfermaría, establecendo unha actitude empática co paciente e a familia aos que garantirá o dereito á confidencialidade, privacidade e dignidade.	B2	C4	D3
	B3	C8	D4
	B4	C11	D5
	B6	C12	D6
	B7	C17	D7
	B9	C18	D8
	B11	C29	D11
	B12	C31	
	B13	C33	
	B15	C49	
	B16	C50	
	B17		

Contidos

Tema	
Rotatorio de prácticas preprofesionales que permitan a aplicación e a adquisición de competencias e dos coñecementos teóricos e metodolóxicos da Enfermería á práctica clínica, en centros asistenciais (sociosanitarios e hospitais).	Realización das actividades referidas aos períodos de prácticas clínicas nos correspondentes servizos asistenciais, aplicando coidados de enfermaría básicos e específicos, segundo necesidades individuais de cada paciente, así como técnicas e procedementos.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Prácticum, Practicas externas e clínicas	240	90	330
Estudo previo	0	10	10
Actividades introductorias	2	0	2
Estudo de casos	9	20	29
Cartafol/dossier	0	4	4

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Prácticum, Practicas externas e clínicas	O estudante desenvolve as actividades nun contexto relacionado co exercicio da profesión na área de Ciencias da Saúde. Como o título de Graduado/a en enfermaría pola Uvigo é presencial e habilita para o exercicio dunha profesión regulada, no relativo ás prácticas clínicas, considérase imprescindible a formación presencial nos centros sanitarios de referencia. A realización de prácticas clínicas presenciais é un condicionante para que poidan ser avaliadas.
Estudo previo	Busca, lectura e traballo de documentación, previo ás rotacións, que realiza o alumnado de forma autónoma.
Actividades introductorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Estudo de casos	Proba na que o alumno/a debe analizar un feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Prácticum, Practicas externas e clínicas	O responsable do servizo xunto ao profesor titular das prácticas clínicas,realizarán o seguimento da evolución do estudante no desenvolvemento da súa actividade e resolverán os posibles incidentes que poidan xurdir.
Estudo de casos	O titor académico será a persoa de referencia durante o proceso de elaboración do P.A.E. e responsable da súa cualificación.

Probas	Descrición
Cartafol/dossier	O estudante debe rexistrar as actividades diarias que realiza, mediante a súa observación ou ben a realización das mesmas. O grao de dificultade será expresado polo estudante, dato que se terá en conta por parte dos profesores titulares da materia de prácticas clínicas, co fin de liquidar a devandita dificultade nos seguintes períodos.

Avaliación						
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Prácticum, Practicas externas e clínicas	Avaliación continua por parte do titor/a correspondente para identificar necesidades particulares do estudante (20%) e do equipo / profesionais do servizo (70%), valorando a adquisición das competencias asignadas, seguindo o modelo establecido, que se estrutura en: coñecementos teórico/prácticos, actitudes, habilidades, cumprimento das normas e desenvolvemento dun P.A.E	90	B3	C4	D5	
			B6	C11	D6	
			B11	C12		
			B13	C17		
			B15	C18		
				C29		
				C31		
				C33		
Cartafol/dossier	O estudante presentará ao finalizar cada rotación, o portafolios, no que se inclúe o cumprimento de obxectivos, relación co equipo profesional, con paciente e familia, así como unha valoración global da súa estancia. Reflexionará a súa percepción sobre o grao de dificultade das intervencións realizadas.	10		C4		
				C8		
				C11		
				C12		
				C17		
				C31		
				C33		
				C49		

Outros comentarios sobre a Avaliación

As prácticas clínicas II están vinculados a dous períodos, de 4 semanas cada un, en hospitalización/centro sociosanitario e bloque cirúrxico.

É necesario alcanzar unha cualificación mínima de 4 puntos sobre 10 en cada unha das avaliaciós para poder optar ao aprobado.

En unidades de hospitalización, realizaranse 2 Plans de Atención de Enfermería, que se avaliarán como un ítem máis, dentro da rúbrica establecida. A súa entrega é obrigatoria, debendo alcanzar unha cualificación mínima de 5/10.

É de entrega obrigatoria, o portafolios/dossier e o rexistro de control de presencialidade nas unidades, antes de 10 días tras a finalización de cada período.

O incumprimento da entrega do portafolios en cada rotación, suporá unha penalización de 2 puntos sobre a cualificación do período.

O incumprimento da entrega do rexistro de control de presencialidade, suporá un NON APTO na materia.

As faltas de asistencia non xustificadas, implicarán un suspenso e a interrupción inmediata do período, mentres que si son faltas xustificadas permitiranse un máximo de 4, que serán de recuperación obrigatoria no período establecido para tal fin polo responsable da materia.

A ausencia de máis de 4 días, conlevará a repetición completa do período en cuestión. (Estas directrices, detállanse na normativa de prácticas facilitada aos estudantes e publicada en MOOVI).

Para discernir as Matrículas de honra, en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación, o expediente académico na data en cuestión.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

NANDA, **Diagnósticos Enfermeros: definición y clasificación**, ELSEVIER, 2015-2017

<http://www.index-f.com/new/cuiden/>,

Berman, A., Snyder, S.J., Kozier, B., Erb, G., **Fundamentos de enfermería: Conceptos, proceso, y prácticas.**, Pearson Educación., 2008.

Bibliografía Complementaria

María Teresa Luis Rodrigo, **Los diagnósticos enfermeros**, 9ª edición, ELSEVIER, 2011

Sandra F., **De las técnicas básicas a las avanzadas.**, Pearson, 2009

<http://enfermeriaactual.com/relacion-nanda-noc-nic/>,

Plataforma e-cuidados, <http://www.ecuidados.com/site/acceso>,

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Enfermería en saúde mental/V53G140V01305

Enfermería clínica III/V53G140V01301

Enfermería xeriátrica e coidados paliativos/V53G140V01304

Enfermería materno-infantil/V53G140V01302

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Ética e lexislación/V53G140V01202

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Enfermería comunitaria II/V53G140V01206

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

Farmacoloxía e dietética/V53G140V01203

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermaría xeriátrica e coidados paliativos				
Materia	Enfermaría xeriátrica e coidados paliativos			
Código	V53G140V01304			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	3	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Mosquera Losada, María Elena			
Profesorado	Mosquera Losada, María Elena Pérez Martín, Javier			
Correo-e	marimosquera@uvigo.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A materia de "Enfermaría Xeriátrica e coidados paliativos" trata de proporcionar ao alumno o coñecemento das modificacións que se producen no individuo coa idade, desde aspectos non só bio-fisiolóxicos e funcionais senón tamén socio-económicos que teñen neste grupo de poboación unha significación de suma importancia e transcendencia, trata igualmente dos coidados que deben dispensarse aos anciáns sans e enfermos, así como da actitude adecuada ao dispensar os devanditos coidados. Tamén engloba os coidados paliativos desde a perspectiva persoal, social e familiar e abordando os coidados que se dispensan na devandita situación.			
Esta materia impártese no terceiro curso do Grao de Enfermaría, e é unha materia semestral.				

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia Resultados de Formación e Aprendizaxe

Contidos

Tema	
TEMA 1: O ENVELLECIMENTO: MARCO CONCEPTUAL. ASPECTOS XERAIS DO ENVELLECIMENTO	1.1: CONCEPTO DE VELLEZ. EDADISMO. MALOS TRATOS NA VELLEZ 1.2: PERFIL DO ANCIÁN EN ESPAÑA 1.3: CONCEPTOS SOCIODEMOGRAFICOS CLAVES EN RELACIÓN Á VELLEZ E O ENVELLECIMENTO POBOACIONAL 1.4: ENVELLECIMENTO DAS POBOACIÓNS 1.5: PROBLEMÁTICA DO ENVELLECIMENTO 1.6: ENVELLECIMENTO SAUDABLE E ENVELLECIMENTO ACTIVO
TEMA 2: ENFERMARÍA *GERONTOLÓGICA	2.1: XERIATRIA E XERONTOLOXIA 2.2: FUNCIÓNS DA ENFERMEIRA XERIÁTRICA 2.3: COIDADOS ESPECÍFICOS DA ENFERMEIRA XERIATRICA. MODELO VIRGINIA HENDERSON. AXUDAS TÉCNICAS 2.4: ANCIÁN CON DETERIORO COGNITIVO E INTERVENCIÓN COGNITIVA. 2.5 ALIMENTACIÓN NO ANCIÁN
TEMA 3: O CONTEXTO SOCIO-SANITARIO DA POBOACIÓN ANCIÁ	3.1: PLAN XERONTOLÓGICO 3.2: RECURSOS ASISTENCIAIS 3.3: CONCEPTO CRAVES DA DEPENDENCIA 3.4: LEI DE DEPENDENCIA
TEMA 4: NIVEIS ASISTENCIAIS	4.1: CONCEPTO DE NIVEL ASISTENCIAL 4.2 CLASIFICACIÓN DE NIVEIS ASISTENCIAIS 4.3: FUNCIÓNS DA ENFERMARÍA XERONTOLÓXICA NOS DISTINTOS NIVEIS ASISTENCIAIS 4.5 ORGANIZACIÓN DOS COIDADOS DE ENFERMARÍA DENTRO DAS INSTITUCIÓNS SOCIOSANITARIAS. 4.6: XESTORAS DE CASOS EN ENFERMARÍA XERIÁTRICA.
TEMA 5: TEORÍAS DO ENVELLECIMENTO	5.1. CONCEPTO DE ENVELLECIMENTO 5.2 TIPOS DE CLASIFICACIÓNS DAS TEORÍAS DE ENVELLECIMENTO 5.3 TEORÍAS DO ENVELLECIMENTO

TEMA 6: MODIFICACIÓNS *MORFOFUNCIONALES PSICOSOCIAIS DO ENVELLECIMENTO	E.6.1: CARACTERÍSTICAS XERAIS DA PRESENTACIÓN DE ENFERMIDADES NO PACIENTE ANCIÁN 6.2: CAMBIOS FÍSICOS NO ENVELLECIMENTO E PRESENTACIÓNS ATÍPICAS DAS ENFERMIDADES POR APARELLOS 6.3 CAMBIOS PSÍQUICOS E SOCIAIS NO ENVELLECIMENTO 6.4: CARACTERÍSTICAS XERAIS DA PRESENTACIÓN DE ENFERMIDADES NO PACIENTE ANCIÁN 6.5 TERAPÉUTICA FARMACOLÓXICA NO PACIENTE ANCIÁN
TEMA 7: A PERSOA MAIOR ENFERMA. VALORACIÓN INTEGRAL	7.1: VALORACIÓN XERIÁTRICA 7.2: INSTRUMENTOS Ou ESCALAS DE VALORACIÓN 7.3: VALORACIÓN DA SAÚDE FÍSICA 7.4: VALORACIÓN DA CAPACIDADE FUNCIONAL 7.5: VALORACIÓN DA SAÚDE MENTAL 7.6: VALORACIÓN SOCIAL 7.7.:ANEXOS (ESCALAS) 7.8:TRASTORNOS NEUROCOGNITIVOS.
TEMA 8: O ANCIÁN FRÁXIL	8.1 TIPOS DE PACIENTES EN XERIATRÍA 8.2 O ANCIÁN FRÁXIL. ABORDAXE
TEMA 9: GRANDES SÍNDROMES XERIÁTRICAS	9.1: CONCEPTO DE SD XERIÁTRICO 9.2: CLASIFICACIÓN DAS SÍNDROMES XERIÁTRICAS 9.3: SÍNDROMES XERIÁTRICAS.
TEMA 10: COIDADOS PALIATIVOS	10.1 PASADO E ACTUALIDADE DOS COIDADOS PALIATIVOS 10.2 ENFERMERIA E COIDADOS PALIATIVOS FUNCIONS 10.3 ATENCIÓN NOS ÚLTIMOS DÍAS. AGONÍA 10.4 DUELO DEFINIÇÃO. FASES E MANIFESTACIONS 10.5 DUELO PATOLÓXICO 10.6 APOIO PSICOSOCIAL A LA FAMILIA 10.7 EUTANASIA

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Resolución de problemas	12	17	29
Estudo de casos	10	13	23
Traballo tutelado	8	2	10
Foros de discusión	0	9.5	9.5
Debate	6	0	6
Seminario	3	0.9	3.9
Lección maxistral	13	42	55
Exame de preguntas obxectivas	1	3	4
Resolución de problemas e/ou exercicios	2.6	7	9.6

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Resolución de problemas	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O estudante debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase empregar como complemento da lección maxistral.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Traballo tutelado	O estudante, de maneira individual ou en grupo, elabora un documento sobre a temática da materia ou prepara seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Xeralmente trátase dunha actividade autónoma dos estudantes que inclúe a procura e recollida de información, lectura e manexo de bibliografía, redacción...
Foros de discusión	Foros no que se propón o estudante que opine sobre diferentes conceptos da materia. E no que tamén debe reflexionar e opinar de forma asertiva sobre a visión do resto dos compañeiros.
Debate	Actividades grupais, no que os estudantes expoñen a súas ideas e argumentaas sobre un tema relacionado que materia. Da mesma forma escoitan outras ideas e argumentnos co fin de ter diferentes visións e por tanto enriquezase o seu campo de coñecementos. O debate estará moderado polo profesor para orientar e conducir o debate dentro do campo profesional.
Seminario	Exposición por parte do profesor dun tema relacionado coa materia e que complementa e enriquece o coñecemento dos estudantes en relación co campo da Enfermería Xeriátrica.

Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
-------------------	--

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Resolución de problemas	O estudante deberá resolver exercicios proposto que se remitiron por correo electrónico e que servirán par manter unha discusión que o docente non que se reflexionará sobre conceptos craves desta materia. Tamén deberá calcular extraendo datos do INE diferentes índices e taxas relacionadas co envellecemento en España
Estudo de casos	O estudante debora resolver diferentes casos propostos polo profesor en grupo e de forma individual relacionados que materias (determinar os coidados máis adecuados en diferentes situacións clínicas que se manifestan en Xeriatria, saber aplicar escalas de valoración das AVD e sobre o estado Cognitivo, etc)
Traballo tutelado	O estudante desenrolará na clase en grupo sendo titorizada polo docente, diversos exercicios sobre envellecemento activo, organización dos coidados en de centros xeriátricos, etc.
Foros de discusión	Estableceranse diferentes foros de discusión, sobre conceptos importantes en xeriatria incluído o campo dos coidados paliativos

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Resolución de problemas	Proba na que o estudante debe solucionar unha serie de problemas e/ou exercicios nun tempo/condicións establecido/as polo profesor. Desta maneira, o estudante debe aplicar os coñecementos que adquiriu.	20	
Estudo de casos	Proba na que se presenta unha situación ou problemática xa dada ou que pode darse, partindo dos diferentes factores involucrados, a análise dos antecedentes, condicións, da situación, etc.	20	
Traballo tutelado	O estudante presenta o resultado obtido na elaboración dun documento sobre a temática da materia, na preparación de seminarios, investigacións, memorias, ensaios, resumos de lecturas, conferencias, etc. Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo, de forma oral ou escrita	10	
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). Os estudantes seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades. Restarase 1 correcta por cada 2 fallos	15	
Resolución de problemas e/ou exercicios	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas directas sobre un aspecto concreto. Os estudantes deben responder de maneira directa e breve en base aos coñecementos que teñen sobre a materia.	35	

Outros comentarios sobre a Avaliación

I. SISTEMA DE AVALIACIÓN

O primeiro día de clase o profesorado expón a planificación da materia e os horarios de titoría, e informa sobre as opcións de avaliación (**CONTINUA OU GLOBAL**), para que o estudantado elixa a que mellor se adapte ás súas necesidades.

Presupónse a avaliación continua. O rexeitamento desta e a elección da avaliación global deberán comunicarse formalmente segundo o procedemento establecido para tal fin e publicado na páxina web.

Evaluación continua (EC)

ECTI (54%) + ECTG (6%) + ECF (40%) = EC (100% - 10 puntos)

ECTI: Traballo individual: 54% (5,4 puntos)

- Desenvolvemento de Concepto profesional de Vellez (0,25 puntos)
- Exercicio sobre valores estatísticos relacionados con xeriatria (0,15 puntos)
- Caso práctico sobre escalas de valoración xerátrica (2 puntos). Para superar esta proba será necesario obter unha cualificación mínima de 5 sobre 10 puntos. Os estudantes que non alcancen dita puntuación serán avaliados

mediante o sistema de avaliación global.

- Caso práctico relacionado co tema 6, 8 e 9 (1,5 puntos). Para superar esta proba será necesario obter unha cualificación mínima de 5 sobre 10 puntos. Os estudantes que non alcancen dita puntuación serán avaliados mediante o sistema de avaliación global.
- Dúas probas parciais, preguntas curtas. Para superalas, se precisará en cada unha delas chegar a 5 sobre 10 puntos. Os estudantes que saquen menos de 5 puntos nunha ou ambas as probas pasarán a avaliarse polo sistema de avaliación global.

T1-T2-T3 (0,75 puntos)

T4-T5-T7 (0,75 puntos)

ECTG: Traballo grupal 6% (0,6 puntos)

- Proxecto envellecemento activo (0,15 puntos)
- Exercicio Deterioro Cognitivo (0,15 puntos)
- Planificación traballo TCAE centro de atención sociosanitaria en persoas maiores (0,15 puntos)
- Reflexión profesional sobre coidados paliativos (0,15 puntos)

ECF: Exame final 40% (4 puntos) □ Non se permitirá ningún tipo de material. Para superalo, se precisará chegar a 5 sobre 10. O alumnado que obteña menos de 5 puntos deberán volver a examinarse na 2ª oportunidade de forma global. O exame constará de:

- Preguntas curtas (2,5 puntos)
- 30 preguntas tipo test. Cada resposta correcta terá un valor de 0,05 puntos, mentres que cada resposta incorrecta restará 0,0125 puntos. As preguntas non respondidas non penalizan.

Evaluación Global (EG)

Non se permitirá ningún tipo de material.

Consiste nunha proba final que suporá o 100% da nota:

- 70% (7 puntos) □ 1 caso práctico sobre escalas e 4 preguntas curtas sobre contidos da materia
- 30% (3 puntos) □ 60 preguntas tipo test. Cada resposta correcta terá un valor de 0,05 puntos, mentres que cada resposta incorrecta restará 0,0125 puntos. As preguntas non respondidas non penalizan.

Para superar esta proba, se precisará obter unha cualificación mínima de 5 sobre 10 puntos.

Os estudantes serán avaliados por avaliación continua (sempre que cumpran co criterio de asistencia), salvo que soliciten de forma formal, e segundo os procedementos establecidos, que desexan avaliarse de forma global.

Calquera estudante que falte a un 20% das clases sen causa xustificada en base á normativa vixente, perderá a opción de avaliación continua.

Na **segunda oportunidade** o estudante será avaliado polo sistema de avaliación global.

II. NORMAS XERAIS

Para superar a materia é necesario sacar unha nota igual ou superior a 5 puntos nunha escala de 0 a 10.

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

III. COMPROMISO ÉTICO

Espérase que o alumnado mostre un comportamento ético adecuado. En caso de detectar copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc., considerarase que o estudante non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación na oportunidade de avaliación correspondente será de suspenso (0,0). No se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante las pruebas de evaluación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Mosquera Losada, ME; Pérez Martín, J., **MANUAL DE ENFERMERIA GERIATRICA**, 14, Escuela Enfermería Povisa, 2025/2026

Bibliografía Complementaria

Abianza soler, P y Rodríguez Mañas, L., **Tratado de medicina geriátrica**, 978-84-91136-9-81, 2, ELSEVIER, 2020

Martínez Cruz, MB; Monleón Just, M; Carretero Lanchas Y. y García-Baquero Merino, MT, **Enfermería en cuidados paliativos y al final de la vida**, 978-84-91136-6-82, 2, ELSIEVER, 2022

Williams, P., **Enfermería geriátrica**, 978-84-911379-93, 1, S.A. ELSEVIER ESPAÑA, 2020

Gil Gregorio, P. et al, **Manual de buena práctica en cuidados a las Personas Mayores.**, 978-84-7867-222-6, 2, SOCIEDAD ESPAÑOLA DE GERIATRÍA Y GERONTOLOGÍA, 2015

Eckman, M., **Enfermería Geriátrica**, 978-607-448-277-5, 2, Manual moderno, 2012

Cantero Molinero, C et al, **Protocolos de actuación. Residencias de personas mayores Servicio Foral Residencial**, 1, DIPUTACION FLORAL DE BIZKAIA, 2011

Gil Gregorio, P. et al, **MANUAL DEL RESIDENTE EN GERIATRIA**, 978-84-695-0862-6, 1, SOCIEDAD ESPAÑOLA DE GERIATRÍA Y GERONTOLOGÍA, 2011

Bermerjo García, L., **Envejecimiento activo y actividades socioeducativas con personas mayores**, 978-84-9835-308-2, 1, Editorial Panamericana, 2010

Muñoz Marrón, E. et al, **Estimulación cognitiva y rehabilitación neuropsicológica**, 978-84-9788-862-2, 1, UOC (UNIVERSITAT OBERTA DE CATALUNYA), 2009

Kaplan, R; Jauregui, JR. y Rubil. RK., **Grandes Síndromes Geriátricos.**, 978-987-24275-8-0, 1, EDICIONES MEDICAS SRL., 2009.

Hueros Iglesias, A., et al., **Atender a una persona con Alzheimer**, 978-84-691-5526-4, 1, CEAFA, 2008

SENPE - SEGG, **Valoración nutricional en el anciano**, 978-84-95364-55-5, 1, GALENICAS-NIGRA TREA, 2007

Servicio Regional de Bienestar Social Comunidad de Madrid, **Guía de protocolos y documentación para residencias geriátricas de la Comunidad de Madrid. Protocolos Asistenciales en Residencias de Mayores**, 1, COMUNIDAD DE MADRID, 2007

Perez Serrano, G., **Intervención y desarrollo integral en personas mayores**, 84-7991-180-8, 1, ED. UNIVERSITAS, SA, 2006

Millán-Calenti, JC, **Principios de Geriatria y Gerontología**, 84-481-4539-9, 1, Mc GRAW HILL □ Interamericana, 2006

Xunta de Galicia, **Vida y libertad: el derecho a una muerte digna**, CONSELLERIA DA PRESIDENCIA, 2006

Herrera Carranza, J. y Montero Torrejón, JC, **Atención Farmacéutica en geriatría**, 97-88-481748-1-54, 1, S.A. ELSEVIER ESPAÑA, 2005

Giro Mirand, J., **Envejecimiento Activo - Envejecimiento en Positivo**, 84-96487-11-3, 1, UNIVERSIDAD DE LA RIOJA, 2006

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Enfermería clínica III/V53G140V01301

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Enfermería comunitaria I/V53G140V01104

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Enfermería clínica I/V53G140V01204

Enfermería comunitaria II/V53G140V01206

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Enfermería clínica II/V53G140V01205

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería en saúde mental				
Materia	Enfermería en saúde mental			
Código	V53G140V01305			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OB	3	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Álvarez Pérez, Vicente Borja			
Profesorado	Álvarez Pérez, Vicente Borja Tapia Jara, Iratxe			
Correo-e	vicente.borja.alvarez.perez@gmail.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	A materia de enfermaría en saúde mental pretende dotar aos alumnos das ferramentas necesarias que lles permitan previr, recoñecer, tratar e manexar a sintomatoloxía das enfermidades mentais,prestando unha atención técnica e profesional acorde ás necesidades de saúde da poboación atendida e tendo en conta os avances técnicos e científicos actuais. Aprenderase a realizar plans de coidados enfermeiros utilizando a taxonomía NANDA baseándonos nos patróns funcionais de Marjory Gordon, destinados ás persoas con enfermidade mental e a súa contorna. Ademais trataranse os aspectos legais e deontolóxicos relacionados coa saúde mental.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
C10	Identificar as respostas psicosociais das persoas ante as diferentes situacións da saúde (en particular, a enfermidade e o sufrimento), seleccionando as accións axeitadas para proporcionarlles axuda nesas situacións.
C12	Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses.
C24	Identificar e analizar a influencia de factores internos e externos no nivel de saúde dos individuos e grupos.
C31	Realizar as técnicas e procedementos de coidados de enfermaría, establecendo unha relación terapéutica cos enfermos e familiares.
C32	Seleccionar as intervencións encamiñadas a tratar ou previr os problemas derivados das desviacións de saúde.
C51	Coñecer os problemas de saúde mental máis relevantes nas diferentes etapas do ciclo vital, proporcionando coidados integrais e eficaces, no ámbito da enfermaría.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Saber la clasificación, clínica y tratamiento de los distintos trastornos mentales y los cuidados de enfermería asociados a ellos.	C10 C12 C24 C31 C32 C51

Contidos

Tema	
Trastornos psiquiátricos I e tratamentos terapéuticos.	TEMA 11. Exploración psicopatolóxica TEMA 12. Trastorno de ansiedad. TEMA 13. Trastorno do sono TEMA 14. Obradoiro de control da ansiedad. TEMA 15. Trastornos afectivos TEMA 16. Terapia biolóxica y Terapia electroconvulsiva. TEMA 17. Terapia psicolóxica. TEMA 18. Actuación de enfermaría nos distintos tratamentos.

Introducción á saúde mental.

TEMA1. Introdución á psiquiatría e a saúde mental
TEMA 2. Historia da psiquiatría e a enfermería na saúde mental.
TEMA 3. Concepto da saúde mental e modelos explicativos da enfermidade na psiquiatría.
TEMA 4. Red asistencial na saúde mental. Papel da enfermería nos distintos dispositivos.
TEMA 5. Paciente san. Concepto de personalidade.
TEMA 6. Paciente con clínica psiquiátrica fora do ámbito da saúde mentall.
TEMA 7. Entrevista e valoración psiquiátrica.
TEMA 8. Clasificación das enfermidades psiquiátricas.
TEMA 9. Valoración psiquiátrica por parte de enfermería.
TEMA 10. Comunicación Terapéutica

Trastornos psiquiátricos II

TEMA 19. Trastornos psiquiátricos máis habituais na infancia e na adolescencia
TEMA 20. Trastornos da conducta alimenticia.
TEMA 21. Trastornos somatomorfos.
TEMA 22. Disfunciones sexuais.
TEMA 23. Trastorno por consumo de sustancias.
TEMA 24. Trastornos de personalidade.
TEMA 25. Esquizofrenia y outros trastornos psicóticos

Trastornos psiquiátricos III e consideracións legais

TEMA 26. Trastornos orgánicos.
TEMA 27. Urgencia psiquiátrica: paciente suicida e paciente axitado
TEMA 28. Obradoiro: manexo do paciente axitado y contencións mecánicas.
TEMA 29. Consideracións éticas e legais no enfermo mental.
TEMA 30. Plans de coidados e patróns funcionais.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	44	50	94
Obradoiro	12	0	12
Estudo de casos	6	6	12
Exame de preguntas obxectivas	2	10	12
Traballo	0	8	8
Exame de preguntas obxectivas	2	10	12

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Obradoiro	Actividades enfocadas á adquisición de coñecementos e habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do profesor ás actividades individuais e/ou grupais que desenvolven os estudantes.
	Nestes obradoiros buscamos unha maior participación e traballo individual por parte dos alumnos.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Obradoiro	Se realizará un taller de relaxación en ansiedad
Estudo de casos	Se realizará un exercicio de valoración de casos clínicos

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Obradoiro	Actividades enfocadas á adquisición de coñecementos e habilidades manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta.	20	C31 C32 C51

Estudo de casos	Os estudos de caso veranse de dúas formas, cun 10% cada unha: - Participación activa na clase. - Traballos para facer na casa.	20	C10 C12 C24 C31 C32 C51
Exame de preguntas obxectivas	- Consta dunha proba tipo test con aproximadamente 40 preguntas. Puntuación máxima dun 20%.	20	C10 C12 C24 C31 C32 C51
Exame de preguntas obxectivas	Exame tipo test (20 %) 40 preguntas con 4 opcións, das cales só unha é correcta. Penalización: -0,25 puntos por cada resposta incorrecta. Inclúe preguntas teóricas e casos clínicos, nunha proporción variable segundo os contidos.	40	C10 C12 C24 C31 C32 C51

Outros comentarios sobre a Avaliación

Avaliación continua

A avaliación continua está composta polas seguintes actividades, que suman ata o 60 % da nota final:

Exame tipo test (20 %)

- 40 preguntas con 4 opcións, das cales só unha é correcta.
- Penalización: -0,25 puntos por cada resposta incorrecta.
- Inclúe preguntas teóricas e casos clínicos, nunha proporción variable segundo os contidos.

Traballo e participación nos obradoiros (20 %)

Realización e participación activa nos obradoiros desenvolvidos ao longo da materia.

Participación e traballo na aula (10 %)

Avaliarase a implicación e a participación do estudante mediante indicadores observables, como a realización das actividades propostas, as intervencións pertinentes e a contribución ao traballo desenvolvido durante o horario lectivo.

Traballo autónomo do estudantado (10 %)

Actividades e tarefas realizadas fóra do horario lectivo.

Mediante estes apartados poderase acadar un máximo de 6 puntos, sen contar o exame final, que é obrigatorio.

Requisitos para aprobar a avaliación continua: considerárase aprobada cando a suma destas actividades supere os 3 puntos, equivalentes ao 50 % da avaliación continua. Ademais, será necesario acadar un mínimo do 50 % en cada un dos apartados para poder calcular a media da avaliación continua.

Exame final

Para completar a avaliación, deberá realizarse o exame final, que constará de dúas partes.

Composición do exame

- 80 preguntas teóricas.
- 20 preguntas de carácter competencial baseadas na teoría e nos obradoiros.
- Cada resposta incorrecta restará 0,25 puntos.

* O formato dos exames tipo test será preferentemente dixital. O alumnado poderá optar por realízalos en formato papel unicamente naqueles casos debidamente xustificadas e comunicados cunha antelación superior a unha semana.

Segunda oportunidade

Se o estudante non aproba a avaliación continua, poderá presentarse á segunda oportunidade mediante un exame final oral, que suporá o 100 % da nota final.

Avaliación global

Consistirá nun único exame oral na data establecida, cualificado sobre 10 puntos. Será necesario acadar un mínimo do 50 % para aprobar a materia.

Calquera estudante poderá optar pola avaliación global, renunciando previamente á avaliación continua mediante unha comunicación formal.

Liberación de materia

De maneira opcional, se o estudante obtén unha cualificación mínima de 7,5 no exame tipo test, equivalente ao 15 % da nota total da materia, poderá liberar esa parte da materia.

Nese caso, as preguntas do exame final versarán unicamente sobre a parte pendente.

Matrícula de honra

Poderán optar á matrícula de honra aqueles estudantes que obteñan unha nota global igual ou superior a 9.

No caso de que haxa máis candidatos que matrículas de honra dispoñibles, priorizaranse a mellor cualificación, a participación e o feito de ter optado pola avaliación continua.

Código ético

Espérase do alumnado un comportamento ético adecuado. Condutas como copiar, plaxiar, utilizar indebidamente dispositivos electrónicos ou incorrer en faltas de decoro poderán supoñer a cualificación de suspenso [0,0 puntos], de acordo coa normativa vixente da Universidade de Vigo.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

E-CUIDADOS,

Joana Fornés Vives. Mª Consuelo Carballal Balsa, **ENFERMERÍA DE SALUD MENTAL Y PSIQUIÁTRICA. GUÍA PRACTICA DE VALORACIÓN Y ESTRATEGIAS DE INTERVENCIÓN**, 1ª edición, Panamericana, 2001

Jose Luis Galiana Roch, **Enfermería psiquiátrica**, 1ª edición, Elsevier, 2015

Luis Cibanal, **Técnicas de comunicación y relación de ayuda en ciencias de la salud**, 3ª edición, Doyma, 2014

Bibliografía Complementaria

J.Vallejo Ruicoba, **INTRODUCCIÓN A LA PSICOPATOLOGÍA Y A LA PSIQUIATRÍA**, 8ª edición, Masson, 2015

Joana Formés Vives, **ENFERMERÍA DE SALUD MENTAL Y PSIQUIÁTRICA. VALORACIÓN Y CUIDADOS**, 2ª edición, Panamericana, 2012

Carlos J. van-der Hofstadt Román, **TÉCNICAS DE COMUNICACIÓN PARA PROFESIONALES DE ENFERMERÍA**, 1ª edición, Generalitat Valenciana. Conselleria de Sanidad, 2006

Louise Rebraca Shives, **ENFERMERÍA PSIQUIÁTRICA Y DE SALUD MENTAL CONCEPTOS BÁSICOS**, 6ª edición, Mc Graw Hill, 2010

I Eguiluz, R Segarra, **Introducción a la Psicopatología.**, 3 edición, Editorial Médica Panamericana, 2013

Kaplan & Sadock, **Sinopsis de Psiquiatría**, 11 edición, Wolters Kluwer - Lippincott, 2015

Demetrio Barcia Salorio, **Tratado de Psiquiatría**, 1ª edición, Arán, 2000

Elena Rodríguez Seoane, **Enfermería en la rehabilitación de la enfermedad mental severa**, 1ª edición, Díaz de Santos, 2015

Andoni Anseán, **Manual de prevención, intervención y postvención de la conducta suicida**, 2ª edición, Fundación Salud Mental España, 2014

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Enfermaría xeriátrica e coidados paliativos/V53G140V01304

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Psicoloxía: Psicoloxía/V53G140V01102

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Prácticas clínicas III				
Materia	Prácticas clínicas III			
Código	V53G140V01306			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	18	OB	3	2c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández García, Alberto			
Profesorado	Giráldez Miranda, Esperanza María			
Correo-e	afgarcia@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Materia destinada a adquisición de competencias teórico - prácticas en relación cos coidados e procedementos de Enfermería nel ámbito da atención especializada e a atención primaria.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe
---------------------------------	---------------------------------------

Participar na prestación de coidados individualizados orientados a atender as necesidades básicas e específicas das persoas, promovendo o maior grao posible de autonomía e independencia en Atención Primaria e Atención Especializada

Contidos

Tema	
Rotatorio de prácticas preprofesionais que permitan a aplicación e a adquisición de competencias e dos coñecementos teóricos e metodolóxicos da Enfermería á práctica clínica, en centros de Atención Primaria e Especializada (consulta externa)	Realización das actividades referidas aos períodos de prácticas clínicas nos correspondentes servizos asistenciais, aplicando coidados de enfermaría básicos e específicos, segundo necesidades individuais de cada paciente, así como técnicas e procedementos. Realización de portafolios en cada período.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introductorias	6	6	12
Eventos científicos	20	10	30
Prácticum, Practicas externas e clínicas	270	100	370
Estudo de casos	10	20	30
Cartafol/dossier	2	6	8

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introductorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Eventos científicos	Conferencias, charlas, exposicións, mesas redondas, debates... realizados por poñentes de prestixio, que permiten afondar ou complementar os contidos da materia. Sesións clínicas
Prácticum, Practicas externas e clínicas	O estudante desenvolverá a súa actividade nun contexto relacionado co exercicio dunha profesión na área de Ciencias da Saúde, dentro do ámbito sociosanitario de Atención Especializada e Primaria. Como o título de Graduado/a en enfermaría pola Uvigo é presencial e habilita para o exercicio dunha profesión regulada, no relativo ás prácticas clínicas, considérase imprescindible a formación presencial nos centros sanitarios de referencia. A realización de prácticas clínicas presenciais é un condicionante para que poidan ser avaliadas.
Estudo de casos	Exporanse preguntas sobre o seguimento dun paciente ou evolución clínica do mesmo

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Actividades introdutorias	De forma previa á localización no servizo de destino, o profesor responsable do servizo, exporá ao estudante as características do mesmo, tipoloxía de pacientes, así como a normativa vixente e o sistema de avaliación.
Prácticum, Practicas externas e clínicas	O responsable do servizo realizará seguimento da evolución do estudante no desenvolvemento da súa actividade e resolverá os posibles incidentes que poidan xurdir.
Estudo de casos	Exporanse preguntas sobre o seguimento dun paciente ou evolución clínica do mesmo
Probas	Descrición
Cartafol/dossier	A primeira semana explicárase ao alumno forma de cumprimentación, nel reflectirase o rexistro das actividades diarias que a/o estudante realiza ou observa diariamente, así como o grao de dificultade das mesmas.

Avaliación			
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Prácticum, Practicas externas e clínicas	Avaliación continua por parte do titor/a correspondente para identificar necesidades particulares do estudante (20%) e do equipo / profesionais do servizo (70%), valorando a adquisición das competencias asignadas, seguindo o modelo establecido, que se estrutura en: coñecementos teórico/prácticos, actitudes, habilidades e cumprimento das normas.	90	
Cartafol/dossier	O estudante presentará ao finalizar o período correspondente o portafolios, no que se inclúe o cumprimento de obxectivos, relación co equipo profesional, con paciente e familia, así como unha valoración global da súa estancia. Reflectirá a súa percepción sobre o grao de dificultade das intervencións realizadas.	10	

Outros comentarios sobre a Avaliación

As prácticas clínicas III están vinculados a dous períodos, en Consulta externa (5 semanas) e centro de saúde (4 semanas). É necesario alcanzar unha cualificación mínima de catro puntos sobre dez en cada unha das avaliacións para poder optar ao aprobado.

É de entrega obrigatoria, o portafolios/dossier e o rexistro de control de presencialidade nas unidades, antes de 10 días tras a finalización de cada período.

O incumprimento da entrega do portafolios en cada rotación, suporá unha penalización de 2 puntos sobre a cualificación do período.

O incumprimento da entrega do rexistro de control de presencialidade, suporá un NON APTO na materia.

As faltas de asistencia non xustificadas, implicarán un suspenso e a interrupción inmediata do período, mentres que si son faltas xustificadas permitíranse un máximo de 4, que serán de recuperación obrigatoria no período establecido para tal fin polo responsable da materia. A ausencia de máis de 4 días, conlevará a repetición completa do período en cuestión. (Estas directrices, detállanse na normativa de prácticas facilitada aos estudantes e publicada en MOOVI).

Para discernir as Matrículas de honra, en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación, o expediente académico na data en cuestión.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

CUIDEN/INDEX ENFERMARÍA, **Bases da datos de Enfermaría,**

<http://www.index-f.com/new/cuiden/>,

SARAH RENTON / CLAIRE MCGUINNESS/ EVELYN STRACHAN, **Procedimientos de Enfermería Clínica**, 6ª, Elsevier, 2021

Bibliografía Complementaria

NANDA, **Diagnósticos Enfermeiros: definicións e clasificación.**, ELSEVIER,

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Enfermería comunitaria II/V53G140V01206

Enfermería clínica II/V53G140V01205

Farmacología e dietética/V53G140V01203

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Fundamentos de enfermería/V53G140V01107

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

DATOS IDENTIFICATIVOS**Prácticas clínicas IV**

Materia	Prácticas clínicas IV			
Código	V53G140V01405			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	18	OB	4	1c
Lingua de impartición	Castelán Galego Inglés			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Muíños Álvarez, Alicia			
Profesorado	Muíños Álvarez, Alicia			
Correo-e	amuinos@cepovisa.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Materia destinada á adquisición de competencias teórico-prácticas en relación cos coidados e procedementos de enfermaría no eido da atención especializada.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
B1	Ser capaz, no ámbito da enfermaría, de prestar unha atención sanitaria técnica e profesional axeitada ás necesidades de saúde das persoas que atenden, de acordo co estado de desenvolvemento dos coñecementos científicos de cada momento e cos niveis de calidade e seguridade que se establecen nas normas legais e deontolóxicas aplicables.
B3	Saber aplicar os fundamentos e principios técnicos e metodolóxicos da enfermaría.
B4	Ser capaz de comprender o comportamento interactivo da persoa en función do xénero, grupo ou comunidade, dentro do seu contexto social e multicultural.
B6	Aplicar as intervencións da enfermaría na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
B8	Promover e respectar o dereito de participación, información, autonomía e consentimento informado na toma de decisións das persoas atendidas, acorde coa forma en que viven o seu proceso de saúde-enfermidade.
B9	Fomentar estilos de vida saudables e o autocoidado, apoiando o mantemento de condutas preventivas e terapéuticas.
B10	Protexer a saúde e o benestar das persoas, familias ou grupos atendidos, garantindo a súa seguridade.
B11	Saber establecer unha comunicación eficaz con pacientes, familias, grupos sociais e compañeiros. Fomentar a formación e información para a saúde.
B12	Aplicar o código ético e deontolóxico da enfermaría española, comprendendo as implicacións éticas da saúde nun contexto mundial en transformación.
B13	Aplicar os principios de financiamento sanitario e sociosanitario e utilizar axeitadamente os recursos dispoñibles.
B15	Ser capaz de traballar co equipo de profesionais como unidade básica na que se estruturan de forma uní ou multidisciplinar e interdisciplinar os profesionais e demais persoal das organizacións asistenciais.
B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
B17	Realizar coidados de enfermaría baseándose na atención integral de saúde, que supón a cooperación multiprofesional, a integración dos procesos e a continuidade asistencial.
B18	Aplicar estratexias para adoptar medidas de confortabilidade e atención de síntomas, dirixidas ao paciente e familia, na aplicación de coidados paliativos que contribúan a aliviar a situación de pacientes en situacións de enfermidade avanzada e/ou terminal.
C4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/ou efectos derivados da súa administración e consumo.
C8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde.
C10	Identificar as respostas psicosociais das persoas ante as diferentes situacións da saúde (en particular, a enfermidade e o sufrimento), seleccionando as accións axeitadas para proporcionarlles axuda nesas situacións.
C11	Establecer unha relación empática e respectuosa co paciente e a familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento.
C12	Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses.

C13	Recoñecer as situacións de risco vital e saber executar manobras de soporte vital básico e avanzado.
C17	Aplicar o proceso de enfermaría para proporcionar e garantir o benestar a calidade e seguridade das persoas atendidas.
C18	Coñecer e aplicar os principios que sustentan os coidados integrais de enfermaría.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
C31	Realizar as técnicas e procedementos de coidados de enfermaría, establecendo unha relación terapéutica cos enfermos e familiares.
C33	Ter unha actitude cooperativa cos diferentes membros do equipo.
C35	Aplicar coidados xerais durante o proceso de maternidade para facilitar a adaptación das mulleres e os neonatos ás novas demandas e previr complicacións.
C36	Coñecer os aspectos específicos dos coidados do neonato. Identificar as características das diferentes etapas da infancia e adolescencia e os factores que condicionan o patrón normal de crecemento e desenvolvemento.
C37	Coñecer os problemas de saúde máis frecuentes na infancia e identificar as súas manifestacións. Analizar os datos de valoración do neno, identificando os problemas de enfermaría e as complicacións que poden presentarse.
C42	Identificar as modificacións estruturais, funcionais, psicolóxicas e de formas de vida asociadas ao proceso de envellecer.
C44	Seleccionar as intervencións coidadoras dirixidas a tratar ou a previr os problemas de saúde e a súa adaptación á vida diaria mediante recursos de proximidade e apoio á persoa anciá.
C49	Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia.
C50	Individualizar o coidado considerando a idade, o xénero, as diferenzas culturais, o grupo étnico, as crenzas e valores.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.
D10	Motivación pola calidade.
D11	Sensibilidade cara a temas ambientais.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de participar nos coidados que teñan como finalidade garantir o maior grao de independencia das persoas nas súas necesidades básicas e específicas, tanto en atención especializada, servizos de hospitalización coma en institucións sociosanitarias.	A2	B1	C4	D1
	A3	B3	C8	D2
	A4	B4	C10	D3
		B6	C11	D4
		B7	C12	D5
		B8	C13	D6
		B9	C17	D7
		B10	C18	D8
		B11	C29	D10
		B12	C31	D11
		B13	C33	
		B15	C35	
		B16	C36	
		B17	C37	
		B18	C42	
			C44	
			C49	
			C50	

Ser capaz de proporcionar coidados ao paciente aplicando o Proceso de Atención de Enfermaría, establecendo unha actitude empática co paciente e familia e garantindo o dereito a confidencialidade, privacidade e dignidade.

A2	B1	C4	D1
	B3	C8	D2
	B4	C10	D3
	B6	C11	D4
	B7	C12	D5
	B8	C13	D6
	B9	C17	D7
	B10	C18	D8
	B11	C29	D11
	B12	C31	
	B13	C33	
	B15	C35	
	B16	C36	
	B17	C37	
	B18	C42	
		C44	
		C49	
		C50	

Contidos

Tema

Rotatorio de prácticas preprofesionais que permitan a aplicación e a adquisición de competencias dos coñecementos teóricos e metodolóxicos da Enfermaría na práctica clínica en áreas de hospitalización, servizos especiais e institucións sociosanitarias.	Realización das actividades referidas aos periodos de prácticas clínicas nos correspondentes servizos asistenciais, aplicando coidados de enfermaría básicos e especializados, segundo as necesidades individuais de cada paciente, así como técnicas e procedementos correspondentes. Realización do cartafol-memoria do estudante en cada periodo. Elaboración de DOUS Plans de Coidados (PAE) en hospitalización/institucións sociosanitarias.
--	---

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introductorias	3	0	3
Estudo de casos	12	0	12
Eventos científicos	6	0	6
Prácticum, Practicas externas e clínicas	360	60	420
Cartafol/dossier	3	6	9

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Actividades introductorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticarlo e adestrarse en procedementos alternativos de solución. Aquel estudante asignado a hospitalización/institución sociosanitaria deberá levar a cabo a elaboración de DOUS plans de coidados.
Eventos científicos	O/a estudante poderá asistir de forma voluntaria aos eventos docentes programados vinculados ao seu servizo asignado durante o periodo de prácticas, previa autorización do responsable pertinente do mesmo e información ao titor/a académico/a.
Prácticum, Practicas externas e clínicas	O/a estudante desenvolverá as actividades nun contexto relacionado co exercicio dunha profesión na área de Ciencias da Saúde.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Prácticum, Practicas externas e clínicas	O responsable do servizo realizará o seguemento da evolución do estudante no desenrolo da súa actividade e resolverá as posibles incidencias que poidan xurdir.
Actividades introductorias	Actividades encamiñadas a reunir información sobre os estudantes, así como presentar a materia e proporcionar información básica sobre normas e tipo de actividade desenrolada en cada un dos servizos vinculados a materia.
Estudo de casos	Plantexaránse preguntas sobre o seguimento dun paciente ou evolución clínica do mesmo por parte do responsable de servizo.
Probos	Descrición

Cartafol/dossier	A primeira semana explicárase ao estudante a súa cumplimentación, no que se efectuará o rexistro das actividades diarias que o/a estudante realiza ou observa, así como o grao de dificultade das mesmas segundo a súa percepción. Cumpliméntase tamén o apartado de valoración persoal do/as estudante que inclúe cumprimento de obxectivo, relación co equipo, paciente e familia.
------------------	--

Avaliación							
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe				
Prácticum, Practicas externas e clínicas	Avaliación continua por parte do tutor/a correspondente para identificar necesidades particulares do/a estudante (20%) e do equipo/profesionais do servizo (65%), valorando a adquisición das competencias asignadas, seguindo o modelo establecido que se estrutura en: coñecementos teórico-prácticos, actitudes, habilidades e cumprimento das normas. Rúbrica.	85	A2	B1	C4	D1	
			A4	B3	C8	D2	
				B6	C11	D3	
				B10	C12	D4	
				B11	C13	D5	
				B13	C17	D6	
				B15	C18	D7	
				B16	C31	D8	
				B17	C33		
				B18	C35		
					C36		
					C37		
Cartafol/dossier	O estudante presentará ao finalizar o período correspondente o portafolios, no que se inclúe o cumprimento de obxectivos, relación co equipo profesional, con paciente e familia, así como unha valoración global da súa estancia. Reflectirá a súa percepción sobre o grao de dificultade das intervencións realizadas.	15	A3	B11	C4	D1	
			A4	B13	C8	D2	
				B16	C35	D3	
					C36	D5	
					C37	D6	
						D7	
						D8	

Outros comentarios sobre a Avaliación

As prácticas clínicas IV están vinculados a tres períodos asignados segundo a elección individual do estudante nas PCV e detallado na normativa de prácticas.

É necesario alcanzar unha cualificación mínima de catro puntos sobre dez en cada unha das avaliacións para poder optar ao aprobado.

En unidades de hospitalización/centros sociosanitarios, realizaranse **2 Plans de Atención de Enfermaría**, que se avaliarán como un ítem máis, dentro da rúbrica establecida (85%). A súa entrega é obrigatoria, debendo alcanzar unha cualificación mínima de 5/10.

É de entrega obrigatoria, o portafolios/dossier e o rexistro de control de presencialidade nas unidades, antes de 10 días tras a finalización de cada período.

O incumprimento da entrega do portafolios en cada rotación, suporá unha penalización de 2 puntos sobre a cualificación do período.

O incumprimento da entrega do rexistro de control de presencialidad, suporá un NON APTO na materia.

As faltas de asistencia non xustificadas, implicarán un suspenso e a interrupción inmediata do período, mentres que si son faltas xustificadas permitíranse un máximo de 4, que serán de recuperación obrigatoria no período establecido para tal fin polo responsable da materia. A ausencia de máis de 4 días, conlevará a repetición completa do período en cuestión. (Estas directrices, detállanse na normativa de prácticas facilitada aos estudantes e publicada en MOOVI).

Para discernir as Matrículas de honra, en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación, o expediente académico na data en cuestión.

IMPORTANTE: Toda a información vencellada as PC IV será divulgada a través de MOOVI.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

T. HEATHER HERDMAN ET AL., **DIAGNÓSTICOS ENFERMEROS. DEFINICIONES Y CLASIFICACIÓN**, 9788413827612, 13ª EDICIÓN, ELSEVIER, 2024

Plataforma e-cuidados, <http://www.ecuidados.com/site/acceso>,

Plataforma FÉMORA (SERGAS), <https://femora.sergas.gal/>,

SOCIEDAD ESPAÑOLA DE ENFERMERÍA INTENSIVA Y UNIDAD DE CORONARIOS, <https://seeiuc.org/>,

NANDA-I 2024-2026, **DIAGNÓSTICOS ENFERMEROS**, 9788413827629, 13ª EDICIÓN,

Bibliografía Complementaria

GLADYS G. BUSTOS, **ENFERMERÍA MATERNOINFANTIL E NEONATAL: COMPENDIO DE TÉCNICAS**, 9789871860210, 2ª EDICIÓN, LATORRE LITERARIA, 2017

SHEEHY, **MANUAL DE URXENCIAS HOSPITALARIAS**, 9788481749427, 6ª EDICIÓN, ELSEVIER ESPAÑA, 2007

EVA MANUELA COTOVAL CALVO, **GUÍA DE ENFERMERÍA OBSTÉTRICA**, 9788413827476, 1ª EDICIÓN, ELSEVIER, 2025

JOHN R. HAMPTON, **ECG EN LA PRÁCTICA**, 9791370030032, 8ª EDICIÓN, ELSEVIER, 2026

MARÍA TERESA LUIS RODRIGO, **LOS DIAGNÓSTICOS ENFERMEROS**, 9788445825143, 9ª EDICIÓN., ELSEVIER MASSON, 2013

COORDINADOR EDITORIAL: CARLOS BIBAINO GUILLÉN, **MANUAL DE URGENCIAS**, 2ª EDICIÓN, ASTRAZÉNECA, 2024

MANUEL JOSÉ VÁZQUEZ LIMA Y JOSÉ RAMÓN CASAL CODESIDO, **GUÍA DE ACTUACIÓN EN URGENCIAS**, 4ª EDICIÓN, OFELMAGA S.L., 2012

AGUSTÍN JULIAN JIMÉNEZ, **MANUAL DE PROTOCOLOS Y ACTUACIÓN EN URGENCIAS**, 4ª EDICIÓN, BAYER HEALTHCARE, 2014

CARME ESPINOSA I FRESNEDO et. al, **DIAGNÓSTICOS ENFERMEROS**, 9788480869133, ÚNDECIMA, ELSEVIER, 2018

Recomendaciones

Materias que continúan o temario

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomienda cursar simultaneamente

Enfermería de urgencias e cuidados críticos/V53G140V01414

Introducción á enfermería avanzada/V53G140V01415

Materias que se recomienda ter cursado previamente

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Enfermería materno-infantil/V53G140V01302

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Prácticas clínicas V				
Materia	Prácticas clínicas V			
Código	V53G140V01406			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	18	OB	4	2c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Bouza Testa, Pablo			
Profesorado	Muños Álvarez, Alicia			
Correo-e	pablo-bt@hotmail.com			
Web	http://http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Materia destinada a adquisición de competencias teórico-prácticas en relación cos coidados e procedementos de enfermaría no campo da atención especializada.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermaría dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B3	Saber aplicar os fundamentos e principios técnicos e metodolóxicos da enfermaría.
B5	Deseñar sistemas de coidados dirixidos ás persoas, familia ou grupos, avaliando o seu impacto e establecendo as modificacións oportunas.
B6	Aplicar as intervencións da enfermaría na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
C4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/ou efectos derivados da súa administración e consumo.
C8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde.
C12	Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses.
C13	Recoñecer as situacións de risco vital e saber executar manobras de soporte vital básico e avanzado.
C17	Aplicar o proceso de enfermaría para proporcionar e garantir o benestar a calidade e seguridade das persoas atendidas.
C18	Coñecer e aplicar os principios que sustentan os coidados integrais de enfermaría.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
C31	Realizar as técnicas e procedementos de coidados de enfermaría, establecendo unha relación terapéutica cos enfermos e familiares.
C50	Individualizar o coidado considerando a idade, o xénero, as diferenzas culturais, o grupo étnico, as crenzas e valores.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de proporcionar coidados ao paciente aplicando o Proceso de Enfermería, establecendo unha actitude empática co paciente e a familia, o que garantirá o dereito á confidencialidade, privacidade e dignidade.	A3	B2	C4	D1
	A4	B3	C8	D2
		B5	C12	D3
		B6	C13	D4
		B16	C17	D7
			C18	D8
			C29	
			C31	
			C50	

Contidos	
Tema	
Rotatorio de prácticas preprofesionais que permitan a aplicación e a adquisición de competencias dos coñecementos teóricos e metodolóxicos da Enfermaría na práctica clínica en áreas de hospitalización, servizos especiais, institucións socio-sanitarias e atención primaria.	Realización das actividades referidas aos períodos de prácticas clínicas nos correspondentes servizos asistenciais aplicando coidados de enfermaría básicos e especializados, segundo as necesidades individuais de cada paciente, así como técnicas e procedementos correspondentes. Realización do cartafol - memoria do estudante en cada período asistencial. Elaboración de PAES (hospitalización/institucións sociosanitarias).

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	6	0	6
Estudo de casos	16	32	48
Prácticum, Practicas externas e clínicas	390	0	390
Cartafol/dossier	0	6	6

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Prácticum, Practicas externas e clínicas	O estudante desenvolverá a súa actividades nun contexto relacionado co exercicio da profesión na área de Ciencias da Saúde.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Prácticum, Practicas externas e clínicas	O/a responsable do servizo realizará seguemento da evolución do estudante no desenvolvemento da súa actividade e resolverá os posibles incidentes que poidan xurdir.
Probas	Descrición
Cartafol/dossier	Asesoramento ao estudante sobre a correcta cumplimentación do cartafol no cal se incluírá a súa memoria das prácticas así como a descrición diaria das actividades e procedementos de enfermaría observados ou realizados polo estudante. Tamén deberá describir o grao de dificultade que lle supuxo dita adquisición de competencias.

Avaliación		Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
	Descrición		
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución. O número de estudos de casos será variable en función do servizo onde se realice o practicum.	20	A3 B2 C8 D1 B5 C18 D2 B16 C29 D3 C50 D4 D7 D8

Prácticum, Practicas	Avaliación continua por parte do titor/a correspondente para identificar necesidades particulares do/a estudante e do equipo/profesionais do servizo, valorando a adquisición das competencias asignadas, seguindo o modelo establecido.	70	A4	B2	C4	D1
externas e clínicas				B3	C8	D2
				B6	C12	D3
				B16	C13	D4
					C17	D7
					C18	D8
					C29	
					C31	
Cartafol/dossier	O estudante presentará ao finalizar o período correspondente o cartafol (3, un mensual), no que se inclúe o cumprimento de obxetivos, relación co equipo profesional, co paciente e familia, así como unha valoración global de su estadía. Reflexará a súa percepción sobre o grao de dificultade das intervencións realizadas.	10	A4			D1
						D2
						D3
						D4
						D7
						D8

Outros comentarios sobre a Avaliación

Rotatorio de 12 semanas (aprox.) de prácticas tutorizadas, segundo, na medida do posible, turnicidade do/a profesional de referencia, no servizo elixido polo estudante segundo expediente académico.

Calquera necesidade individual deberá tramitarse co titor/a académico/a, coa maior antelación posible (mínimo, 1 mes antes do inicio do período).

O incumprimento da entrega do portafolios, suporá unha penalización de 2 puntos sobre a cualificación do período.

O incumprimento da entrega do rexistro de control de presencialidade, suporá un NON APTO na materia.

As faltas de asistencia non xustificadas, implicarán un suspenso e a interrupción inmediata do período, mentres que si son faltas xustificadas permitiránse un máximo de 8, que serán de recuperación obrigatoria no período establecido para tal fin polo responsable da materia. A ausencia de máis de 8 días, conlevará a repetición completa do período. (Estas directrices, detállanse na normativa de prácticas facilitada aos estudantes e publicada en MOOVI). Para discernir as Matrículas de honra, en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación, a elaboración dunha proba escrita teórica.

IMPORTANTE: Toda a información vencellada as PC V será divulgada a través de MOOVI.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

e-cuidados, <http://www.ecuidados.com/site/acceso>,

Pamela L. Swearingen & Jacqueline Wright, **Enfermería médico-quirúrgica basada en planes de cuidado**, 8491136045, 5ª, Elsevier, 2020

Bibliografía Complementaria

Gorka Vallejo de la Hoz, Irrintzi Fernández Aedo, Sendoa Ballesteros Peña, **Manual Práctico De Enfermería de cuidados intensivos: Guía rápida para estudiantes de Enfermería en prácticas (Manuales Universitarios)**, 8413191408, 1ª, Universidad del País Vasco, 2020

Morillo Rodríguez F. J., et al., **Enfermería de Urgencias y Emergencias**, 9788411061537, 1ª, Panamericana, 2025

Recomendacións

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Traballo de Fin de Grao/V53G140V01407

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Prácticas clínicas II/V53G140V01303

Prácticas clínicas III/V53G140V01306

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Prácticas clínicas I/V53G140V01208

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Traballo de Fin de Grao				
Materia	Traballo de Fin de Grao			
Código	V53G140V01407			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	12	OB	4	2c
Lingua de impartición	Castelán Inglés			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Muños Álvarez, Alicia			
Profesorado	de la Fuente Aguado, Javier Fernández Ferro, Martín Mosquera Losada, María Elena			
Correo-e	amuinos@cepovisa.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	O Traballo de Fin de Grao (TFG), é unha materia de carácter obrigatorio, que consiste nun traballo individual, que cada estudante realizará de forma autónoma, baixo titorización docente e que debe permitirlle de forma integrada a adquisición de contidos formativos e as competencias asociadas ao título. Orientarase, como un estudo de investigación, de autoría propia e que en ningún caso, presentouse, con anterioridade, no desenvolvemento de calquera titulación.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A1	Que os estudantes demostren posuír e comprender coñecementos nunha área de estudo que parte da base da educación secundaria xeral e adoita atoparse a un nivel que, malia se apoiar en libros de texto avanzados, inclúe tamén algúns aspectos que implican coñecementos procedentes da vangarda do seu campo de estudo.
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
A5	Que os estudantes desenvolvan aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía.
B1	Ser capaz, no ámbito da enfermaría, de prestar unha atención sanitaria técnica e profesional axeitada ás necesidades de saúde das persoas que atenden, de acordo co estado de desenvolvemento dos coñecementos científicos de cada momento e cos niveis de calidade e seguridade que se establecen nas normas legais e deontolóxicas aplicables.
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermaría dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B3	Saber aplicar os fundamentos e principios técnicos e metodolóxicos da enfermaría.
B4	Ser capaz de comprender o comportamento interactivo da persoa en función do xénero, grupo ou comunidade, dentro do seu contexto social e multicultural.
B5	Diseñar sistemas de coidados dirixidos ás persoas, familia ou grupos, avaliando o seu impacto e establecendo as modificacións oportunas.
B6	Aplicar as intervencións da enfermaría na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
B8	Promover e respectar o dereito de participación, información, autonomía e consentimento informado na toma de decisións das persoas atendidas, acorde coa forma en que viven o seu proceso de saúde-enfermidade.
B9	Fomentar estilos de vida saudables e o autocoidado, apoiando o mantemento de condutas preventivas e terapéuticas.
B10	Protexer a saúde e o benestar das persoas, familias ou grupos atendidos, garantindo a súa seguridade.
B11	Saber establecer unha comunicación eficaz con pacientes, familias, grupos sociais e compañeiros. Fomentar a formación e información para a saúde.
B12	Aplicar o código ético e deontolóxico da enfermaría española, comprendendo as implicacións éticas da saúde nun contexto mundial en transformación.
B13	Aplicar os principios de financiamento sanitario e sociosanitario e utilizar axeitadamente os recursos dispoñibles.
B14	Establecer mecanismos de avaliación, considerando os aspectos científico-técnicos e de calidade.
B15	Ser capaz de traballar co equipo de profesionais como unidade básica na que se estruturan de forma uni ou multidisciplinar e interdisciplinar os profesionais e demais persoal das organizacións asistenciais.

B16	Ser capaz de utilizar os sistemas de información sanitaria.
B17	Realizar coidados de enfermaría baseándose na atención integral de saúde, que supón a cooperación multiprofesional, a integración dos procesos e a continuidade asistencial.
B18	Aplicar estratexias para adoptar medidas de confortabilidade e atención de síntomas, dirixidas ao paciente e familia, na aplicación de coidados paliativos que contribúan a aliviar a situación de pacientes en situacións de enfermidade avanzada e/ou terminal.
C1	Coñecer e identificar a estrutura e funcións do corpo humano. Comprender as bases moleculares e fisiolóxicas das células e os tecidos.
C2	Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios vinculados aos coidados de enfermaría.
C3	Coñecer os diferentes grupos de fármacos, os principios da súa autorización, uso e indicación, e os mecanismos de acción dos mesmos.
C4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/ou efectos derivados da súa administración e consumo.
C5	Coñecer e valorar as necesidades nutricionais das persoas sas e con problemas de saúde ao longo do ciclo vital, para promover e reforzar pautas de conduta alimentaria saudable.
C6	Identificar os nutrientes e os alimentos en que se atopan.
C7	Identificar os problemas nutricionais máis habituais e seleccionar as recomendacións dietéticas adecuadas.
C8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde.
C9	Coñecer os procesos fisiopatolóxicos e as súas manifestacións e os factores de risco que determinan os estados de saúde e enfermidade nas diferentes etapas do ciclo vital.
C10	Identificar as respostas psicosociais das persoas ante as diferentes situacións da saúde (en particular, a enfermidade e o sufrimento), seleccionando as accións axeitadas para proporcionarlles axuda nesas situacións.
C11	Establecer unha relación empática e respectuosa co paciente e a familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento.
C12	Utilizar estratexias e habilidades que permitan unha comunicación efectiva con pacientes, familias e grupos sociais, así como a expresión das súas preocupacións e intereses.
C13	Recoñecer as situacións de risco vital e saber executar manobras de soporte vital básico e avanzado.
C14	Coñecer e identificar os problemas psicolóxicos e físicos derivados da violencia de xénero para capacitar ao estudante na prevención, a detección precoz, a asistencia e a rehabilitación das vítimas desta forma de violencia.
C15	Identificar, integrar e relacionar o concepto de saúde e os coidados, desde unha perspectiva histórica, para comprender a evolución do coidado de enfermaría.
C16	Comprender dende unha perspectiva ontolóxica e epistemolóxica, a evolución dos conceptos centrais que configuran a disciplina de enfermaría, así como os modelos teóricos máis relevantes, aplicando a metodoloxía científica no proceso de coidar e desenvolvendo os plans de coidados correspondentes.
C17	Aplicar o proceso de enfermaría para proporcionar e garantir o benestar a calidade e seguridade das persoas atendidas.
C18	Coñecer e aplicar os principios que sustentan os coidados integrais de enfermaría.
C19	Dirixir, avaliar e prestar os coidados integrais de enfermaría, ao individuo, á familia e á comunidade.
C20	Capacidade para describir os fundamentos do nivel primario de saúde e as actividades que se desenvolven para proporcionar un coidado integral de enfermaría ao individuo, á familia e á comunidade.
C21	Comprender a función e actividades e actitude cooperativa que o profesional deberá desenvolver nun equipo de Atención Primaria de Saúde.
C22	Promover a participación das persoas, familia e grupos no seu proceso de saúde-enfermidade.
C23	Identificar os factores relacionados coa saúde e os problemas do ámbito, para atender ás persoas en situacións de saúde ou enfermidade como integrantes dunha comunidade.
C24	Identificar e analizar a influencia de factores internos e externos no nivel de saúde dos individuos e grupos.
C25	Aplicar os métodos e procedementos necesarios no seu ámbito para identificar os problemas de saúde máis relevantes nunha comunidade.
C26	Analizar os datos estatísticos referidos a estudos de poboación, identificando as posibles causas dos problemas de saúde.
C27	Educar, facilitar e apoiar a saúde e o benestar dos membros da comunidade, cuxas vidas están afectadas por problemas de saúde, risco, sufrimento, enfermidade, incapacidade ou morte.
C28	Coñecer as alteracións da saúde do adulto, identificando as manifestacións que aparecen nas súas distintas fases.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
C30	Analizar os datos recollidos na valoración, priorizar os problemas do paciente adulto, establecer e executar o plan de coidados e realizar a súa avaliación.
C31	Realizar as técnicas e procedementos de coidados de enfermaría, establecendo unha relación terapéutica cos enfermos e familiares.
C32	Seleccionar as intervencións encamiñadas a tratar ou previr os problemas derivados das desviacións de saúde.
C33	Ter unha actitude cooperativa cos diferentes membros do equipo.
C34	Identificar as características das mulleres nas diferentes etapas do ciclo reprodutivo e no climaterio e nas alteracións que se poden presentar proporcionando os coidados necesarios en cada etapa.
C35	Aplicar coidados xerais durante o proceso de maternidade para facilitar a adaptación das mulleres e os neonatos ás novas demandas e previr complicacións.
C36	Coñecer os aspectos específicos dos coidados do neonato. Identificar as características das diferentes etapas da infancia e adolescencia e os factores que condicionan o patrón normal de crecemento e desenvolvemento.

C37	Coñecer os problemas de saúde máis frecuentes na infancia e identificar as súas manifestacións. Analizar os datos de valoración do neno, identificando os problemas de enfermaría e as complicacións que poden presentarse.
C38	Aplicar as técnicas que integran o coidado de enfermaría, establecendo unha relación terapéutica cos nenos e os seus coidadores.
C39	Seleccionar as intervencións dirixidas ao neno san e ao enfermo, así como as derivadas dos métodos de diagnóstico e tratamento.
C40	Ser capaz de proporcionar educación para a saúde aos pais ou coidadores primarios.
C41	Comprender os cambios asociados ao proceso de envellecemento e a súa repercusión na saúde.
C42	Identificar as modificacións estruturais, funcionais, psicolóxicas e de formas de vida asociadas ao proceso de envellecer.
C43	Coñecer os problemas de saúde máis frecuentes nos anciáns
C44	Seleccionar as intervencións coidadoras dirixidas a tratar ou a previr os problemas de saúde e a súa adaptación á vida diaria mediante recursos de proximidade e apoio á persoa anciá.
C45	Coñecer o Sistema Sanitario Español.
C46	Identificar as características da función directiva dos servizos de enfermaría e a xestión de coidados.
C47	Coñecer e ser capaz de aplicar as técnicas de dirección de grupos.
C48	Coñecer a lexislación aplicable e o código ético e deontolóxico da enfermaría española, inspirado no código europeo de ética e deontoloxía de enfermaría.
C49	Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia.
C50	Individualizar o coidado considerando a idade, o xénero, as diferenzas culturais, o grupo étnico, as crenzas e valores.
C51	Coñecer os problemas de saúde mental máis relevantes nas diferentes etapas do ciclo vital, proporcionando coidados integrais e eficaces, no ámbito da enfermaría.
C52	Coñecer os coidados paliativos e control da dor para prestar coidados que alivien a situación dos enfermos avanzados e terminais
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.
D9	Adaptación a novas situacións. Iniciativa e espírito emprendedor. Creatividade.
D10	Motivación pola calidade.
D11	Sensibilidade cara a temas ambientais.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe
---------------------------------	---------------------------------------

Ser capaz de deseñar e executar un estudo de investigación

A1	B1	C1	D1
A2	B2	C2	D2
A3	B3	C3	D3
A4	B4	C4	D4
A5	B5	C5	D5
	B6	C6	D6
	B7	C7	D7
	B8	C8	D8
	B9	C9	D9
	B10	C10	D10
	B11	C11	D11
	B12	C12	
	B13	C13	
	B14	C14	
	B15	C15	
	B16	C16	
	B17	C17	
	B18	C18	
		C19	
		C20	
		C21	
		C22	
		C23	
		C24	
		C25	
		C26	
		C27	
		C28	
		C29	
		C30	
		C31	
		C32	
		C33	
		C34	
		C35	
		C36	
		C37	
		C38	
		C39	
		C40	
		C41	
		C42	
		C43	
		C44	
		C45	
		C46	
		C47	
		C48	
		C49	
		C50	
		C51	
		C52	

Contidos

Tema	
INTRODUCCIÓN ao TFG	Normativa do TFG. Obxectivos e competencias. Estrutura e planificación do traballo. Cronograma. Recursos institucionais. Curso UVigo. Como afrontar o teu TFG.
PROCURA BIBLIOGRÁFICA	Estratexias de procura. Bases de datos científicas (PubMed, Scopus, Web of Science, CINAHL, Cochrane, etc.). Uso de descritores (MeSH/DeCS). Operadores booleanos. Xestión de referencias bibliográficas (Mendeley, Zotero ou EndNote).
LECTURA CRÍTICA E REVISIÓN DA EVIDENCIA	Lectura crítica de artigos científicos. Identificación de distintos deseños de estudo. Avaliación de calidade metodolóxica. Niveis de evidencia. Síntese e interpretación da literatura científica.
DESEÑO E DESENVOLVEMENTO DO PROXECTO DE INVESTIGACIÓN.	Formulación da pregunta de investigación. Xustificación e obxectivos. Hipótese (cando cumpra). Deseño metodolóxico. Variables. Poboación e mostra. Aspectos éticos. Elaboración do protocolo.

ELABORACIÓN DO DOCUMENTO DE *TFG	Estrutura do manuscrito (Introdución, Obxectivos, Metodoloxía, Resultados, Discusión e Conclusións). Redacción científica. Estilo académico. Normas de citación: Vancouver. Integridade académica e prevención do plaxio.
ANÁLISE E INTERPRETACIÓN DE RESULTADOS	Organización e presentación de resultados. Táboas e figuras. Interpretación crítica dos achados. Limitacións do estudo. Implicacións para a práctica profesional e investigación futura.
PRESENTACIÓN E DEFENSA	Elaboración da presentación oral. Deseño de diapositivas. Comunicación científica. Xestión do tempo. Defensa ante tribunal. Resposta a preguntas e debate académico.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	8	10
Seminario	20	50	70
Prácticas con apoio das TIC	0	35	35
Traballo tutelado	20	75	95
Metodoloxías baseadas en investigación	20	70	90

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Actividades introdutorias	Exposición dos obxectivos da materia, sobre os que se traballarán, aclarando a metodoloxía a seguir e informando os criterios de avaliación.
Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten profundar ou complementar os contidos da materia. BÚSQUEDA BIBLIOGRÁFICA, REVISIONS SISTEMÁTICAS E CREACIÓN E MANEXO DE BASES DE DATOS.
Prácticas con apoio das TIC	Actividades de aplicación do coñecemento nun contexto determinado e de adquisición de habilidades básicas e procedimentales en relación coa materia a través do TIC.
Traballo tutelado	A/o estudante, de xeito individual elabora un documento baixo directrices da/o seu director/a
Metodoloxías baseadas en investigación	Mellora o procesamento da información en dominios específicos recorrendo a actividades de investigación científica.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Seminario	Interacción do estudantado/docente sobre a temática
Prácticas con apoio das TIC	Curso da biblioteca UVigo "Como afrontar o teu TFG" Nel oríéntase a empregar unha metodoloxía básica para a elaboración e defensa do TFG. - Coñecer fontes de información e recursos da biblioteca. - Atopar e avaliar a información recollida, mediante estratexias de procura. - Uso responsable, ético e legal da información.
Traballo tutelado	Cada titor, en base ás necesidades das/vos estudantes establecerá titorías programadas.
Metodoloxías baseadas en investigación	Elaboración de informe final de investigación e defensa ante tribunal Colexiado.

Avaliación			
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe

Metodoloxías baseadas en investigación	Informe final de investigación e presentación e defensa do mesmo, ante tribunal colexiado.	100	A1 A2 A3 A4 A5	B1 B2 B3 B4 B5 B6 B7 B8 B9 B10 B11 B12 B13 B14 B15 B16 B17 B18	C1 C2 C3 C4 C5 C6 C7 C8 C9 C10 C11 C12 C13 C14 C15 C16 C17 C18 C19 C20 C21 C22 C23 C24 C25 C26 C27 C28 C29 C30 C31 C32 C33 C34 C35 C36 C37 C38 C39 C40 C41 C42 C43 C44 C45 C46 C47 C48 C49 C50 C51 C52	D1 D2 D3 D4 D5 D6 D7 D8 D9 D10 D11
--	--	-----	----------------------------	---	---	--

Outros comentarios sobre a Avaliación

Os contidos e estrutura do TFG descríbense na "Guía do TFG", difundida a través de MOOVI. Esta ferramenta, utilizarase como medio de comunicación para a difusión das directrices e prazos, cara ó desenvolvemento das actividades establecidas.

Asignarase director/a segundo elección da/o estudante, por expediente académico.

Establécese o TRIBUNAL COLEXIADO como órgano responsable da avaliación, tendo en conta a aportación dos directores/as, segundo a seguinte distribución:

3 PUNTOS DIRECTOR:

- o ORGANIZACIÓN/ SEGUIMIENTO TITORÍAS (0.5)
- o PROTOCOLO DE TRABAJO (0.5)
- o INTRODUCCIÓN/ MARCO TEÓRICO (0.75)

- o METODOLOXÍA (0.75)
- o DISCUSIÓN/CONCLUSIÓNS (0.5)

7 PUNTOS TRIBUNAL:

FASE CONCEPTUAL (2):

- o Pertinencia/relevancia (0.5)
- o Introducción - Xustificación (0.5)
- o Marco teórico (0.5)
- o Obxetivos (0.5)

FASE EMPÍRICA (3):

- o Metodoloxía (1.5)
- o Resultados (0.5)
- o Discusión (0.5)
- o Conclusións (0.5)

PRESENTACIÓN/DEFENSA (2): As datas pódense consultar no calendario académico publicado na web e difundiranse as asignacións e horarios dos distintos tribunais colexiados constituídos.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Bibliografía Complementaria

Nancy Burns et al, **INVESTIGACION EN ENFERMERIA**, 2012,

Julio Cabrero García, **INVESTIGAR EN ENFERMERÍA**, 2010,

Blanca Fernández - Lasgeutty Blanc, **INTRODUCCIÓN A LA INVESTIGACIÓN EN ENFERMERÍA**, 2012,

Pilar Serrano Gallardo, **TRABAJO FIN DE GRADO EN CIENCIAS DE LA SALUD**, 2012,

Ana Belén Salamanca Castro, **El aeiou de la investigación en Enfermería**, 2013,

<http://www.fisterra.com/>,

Biblioteca virtual de la salud, <http://bvsalud.isciii.es/php/index.php>,

CUIDEN, <http://www.doc6.es/index/>,

INSTITUTO DE SALUD CARLOS III, <http://www.isciii.es/>,

Azucena Sanmillán., <https://ebevidencia.com/>,

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Ética e lexislación/V53G140V01202

Estatística: Estatística/V53G140V01106

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Atención de enfermería nas emerxencias e catástrofes				
Materia	Atención de enfermería nas emerxencias e catástrofes			
Código	V53G140V01413			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OP	4	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento				
Coordinador/a				
Profesorado				
Correo-e				
Web	http://https://www.riberasalud.com/cepovisa/			
Descrición xeral	El objetivo principal de la materia es dotar a los estudiantes de los conocimientos básicos necesarios para una actuación inmediata en un escenario de urgencias extra hospitalaria, en una situación de catástrofe y emergencia sanitaria.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A2	Que os estudantes saiban aplicar os seus coñecementos ó seu traballo ou vocación dunha forma profesional e posúan as competencias que adoitan demostrarse por medio da elaboración e defensa de argumentos e a resolución de problemas dentro da súa área de estudo.
B1	Ser capaz, no ámbito da enfermería, de prestar unha atención sanitaria técnica e profesional axeitada ás necesidades de saúde das persoas que atenden, de acordo co estado de desenvolvemento dos coñecementos científicos de cada momento e cos niveis de calidade e seguridade que se establecen nas normas legais e deontolóxicas aplicables.
B3	Saber aplicar os fundamentos e principios técnicos e metodolóxicos da enfermería.
B5	Deseñar sistemas de coidados dirixidos ás persoas, familia ou grupos, avaliando o seu impacto e establecendo as modificacións oportunas.
B10	Protexer a saúde e o benestar das persoas, familias ou grupos atendidos, garantindo a súa seguridade.
B13	Aplicar os principios de financiamento sanitario e sociosanitario e utilizar axeitadamente os recursos dispoñibles.
B15	Ser capaz de traballar co equipo de profesionais como unidade básica na que se estruturan de forma uni ou multidisciplinar e interdisciplinar os profesionais e demais persoal das organizacións asistenciais.
B17	Realizar coidados de enfermería baseándose na atención integral de saúde, que supón a cooperación multiprofesional, a integración dos procesos e a continuidade asistencial.
C2	Coñecer o uso e a indicación de produtos sanitarios vinculados aos coidados de enfermería.
C3	Coñecer os diferentes grupos de fármacos, os principios da súa autorización, uso e indicación, e os mecanismos de acción dos mesmos.
C4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/ou efectos derivados da súa administración e consumo.
C13	Recoñecer as situacións de risco vital e saber executar manobras de soporte vital básico e avanzado.
C17	Aplicar o proceso de enfermería para proporcionar e garantir o benestar a calidade e seguridade das persoas atendidas.
C24	Identificar e analizar a influencia de factores internos e externos no nivel de saúde dos individuos e grupos.
C29	Identificar as necesidades de coidado derivadas dos problemas de saúde.
C30	Analizar os datos recollidos na valoración, priorizar os problemas do paciente adulto, establecer e executar o plan de coidados e realizar a súa avaliación.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D7	Razoamento crítico.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe
---------------------------------	---------------------------------------

Ser capaz de facer valer os xuízos clínicos para asegurar que se alcanzan os estándares de calidade e que a práctica estea baseada na evidencia científica.	B1 B3 B13 B17	C2 C3 C4 C13 C17 C24 C29 C30	D1 D2
Ser capaz de pór en práctica principios de saúde e seguridade, incluídos a mobilización e o manexo do paciente, control de infección, primeiros auxilios básicos e procedementos de emerxencia.	B1 B3 B5 B10 B13 B15 B17	C2 C3 C4 C13 C17 C24 C29 C30	
Ser capaz de aplicar resolución de problemas e toma de decisións	A2 B3	C17 C30	D1 D4 D7
Ser capaz de usar adecuadamente as habilidades de consello (técnicas de comunicación para promover o benestar o paciente).	B15		D5

Contidos

Tema	
Tipos de catástrofes. Definicións	Impacto ambiental, social sanitario e económico das catástrofes. Mecanismos de prevención de catástrofes. Actuación de emerxencias no contexto internacional. Organización e planificación sanitaria en relación á atención de enfermaría en emerxencias e catástrofes Recursos humanos e materiais
Organización e planificación sanitaria en relación á atención das emerxencias nas catástrofes.	Evacuación de pacientes segundo a patoloxía e a gravidade. Medios necesarios.
Actuación ante as emerxencias derivadas das catástrofes.	Funcións específicas do profesional de enfermaría.
Recursos humanos e materiais necesarios	Necesidades básicas segundo tipo de emerxencia.
Mecanismos de prevención de catástrofes e actuación de *emerxencia no contexto internacional.	Métodos de illamento e control de infeccións en evacuación de pacientes.
Primeiros auxilios.	Actuación de enfermaría en: - Urxencias e emerxencias obstétricas. - Urxencias e emerxencias xinecolóxicas. - Urxencias e emerxencias pediátricas. - Urxencias e emerxencias psicosociais. - Urxencias e emerxencias en situación de risco vital. - Urxencias e emerxencias de maior incidencia. - Urxencias e emerxencias músculo-esqueléticas.

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	50	48	98
Seminario	18	12	30
Exame de preguntas obxectivas	2	12	14
Resolución de problemas e/ou exercicios	2	6	8

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio que o/a estudante ten que desenvolver
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio que o/a estudante ten que desenvolver
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.

Avaliación						
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Seminario	Contidos establecidos segundo temática.	30		B1 B3 B10 B15 B17	C2 C3 C13 C29 C30	D2 D4 D5
Exame de preguntas obxectivas	Exame de 50 preguntas tipo test, de contidos teóricos e supostos prácticos. 4 opcións de resposta, cada erro, resta 0.25 puntos. (PARCIAL I, 35% e PARCIAL II, 35%)	40	A2	B1 B3 B10 B17	C2 C3 C4 C13 C17 C29	D2 D4 D7
Resolución de problemas e/ou exercicios	(*) problemas de forma autónoma Actividad en la que se formulan problemas y/o ejercicios relacionados con la asignatura. El alumno/a debe desarrollar el análisis y resolución de los problemas y/o ejercicios de forma autónoma.	30		B1 B3 B5 B10 B13 B15 B17	C2 C3 C4 C13 C17 C24 C29 C30	D2 D4 D7

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan as opcións de avaliación (CONTINUA Ou GLOBAL), para que opten pola que máis se axuste ás súas necesidades.

Presuponse a avaliación global, o seu rexeitamento e a opción de avaliación final, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación Continua (AC):

O 20 % de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á AC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (achegando xustificante pertinente).

A cualificación da AC obtense mediante a suma das probas desenvolvidas na aula: Seminario (30%) Resolución de problemas ou exercicios (30 %) en horario de docencia na data establecida (difundirase con antelación a través de Moovi) e exame de preguntas obxectivas (40%) na data establecida para a proba final polo centro e publicada na web).

En ambos os casos son probas de preguntas curtas e tipo test con 4 opcións de resposta única, cada erro resta 0.25 das correctas.

O estudiantado que siga avaliación continua, verase liberado dos contidos xa valorados no primeiro parcial, tendo en conta; que se deberá obter unha nota mínima de 5.0 sobre 10, en cada proba (inclusive o exame). En caso de non alcanzarse dita cualificación, nas probas previas ao exame, o estudante perderá a AC e pasará a realizar a proba de avaliación final para aprobar a materia.

Aqueles estudantes que non poidan seguir a AC e/ou renuncien a esta, serán avaliados mediante unha proba final que suporá o 100% da cualificación da materia.

Avaliación global (AG):

Realizarase un exame global que supón o 100 % de cualificación da materia

O exame será tipo test de 100 preguntas con 4 opcións de resposta; cada resposta errónea restará 0.25 do total de respostas correctas.

Para superar a materia deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10.

O exame realizarase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE:

O non superar a materia en calquera das dúas modalidades en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade optarase por avaliación global.

MATRÍCULA DE HONRA

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica calificación entre varios estudantes, utilizarase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que o estudiantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0). Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

A participación activa en clase durante as sesións maxistrais e a participación nos talleres, utilizaranse como factores moderadores na cualificación final.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Bibliografía Complementaria

Recomendacións

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Enfermería de urxencias e coidados críticos				
Materia	Enfermería de urxencias e coidados críticos			
Código	V53G140V01414			
Titulación	Grao en Enfermería			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OP	4	1c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermería (Povisa)			
Coordinador/a	Bouza Testa, Pablo			
Profesorado	Bouza Testa, Pablo García Vega, Francisco Javier González Abelleira, Óscar Manuel			
Correo-e	pablo-bt@hotmail.com			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Segundo a OMS, urxencia é a aparición fortuíta (imprevista ou inesperada), en calquera lugar ou actividade, dun problema de saúde de causa diversa e gravidade variable, que xera a conciencia dunha necesidade inminente de atención por parte de suxeito que a sofre ou da súa familia, así as UUH defínense como unha organización de profesionais sanitarios que ofrece asistencia multidisciplinar, situada nunha área específica do hospital, que cumpre uns requisitos funcionais, estruturais e organizativos, que garanten condicións de seguridade, calidade e eficiencia para atender ás urxencias e a emerxencia. Unha organización de profesionais sanitarios que ofrece asistencia multidisciplinar nun espazo específico do hospital, que cumpre uns requisitos funcionais, estruturais e organizativos, de forma que garante as condicións de seguridade, calidade e eficiencia adecuadas para atender pacientes que, sendo susceptibles de recuperación, requiren soporte respiratorio ou que precisan soporte respiratorio básico xunto con soporte de, polo menos, dous órganos ou sistemas; así como todos os pacientes complexos que requiran soporte por fallo multiorgánico.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
C4	Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/ou efectos derivados da súa administración e consumo.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D3	Capacidade de xestión da información.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Utilización dos medicamentos, avaliando os beneficios esperados e os riscos asociados e/ou efectos derivados da súa administración e consumo.	C4	D1 D2 D3 D4

Contidos

Tema	
1.- Urxencias	1.1 Concepto 1.2 Estrutura 1.3 Calidade
2.- Dor torácica	2.1 Concepto e tipos 2.2 Síndrome coronaria agudo (SCA)
3.- Síncope	3.1 Tipos, etiología e actuación
4.- Insuficiencia respiratoria aguda	4.1 Tipo 4.2 Apoio ventilatorio. 4.3 Ventilación mecánica
5.- Alteración do nivel de conciencia (baixo nivel de conciencia e axitación)	5.1 Síndrome confusional agudo. 5.2 Paciente psiquiátrico, axitación.
6.- Dor abdominal agudo	6.1 Tipos 6.2 Etioloxías e actuación.

7.- Prevención da infección nosocomial en UCC. Proxectos Zero	7.1 Xustificación 7.2 Proxecto Bacteriemia zero 7.3 Proxecto pneumonía zero 7.4 Proxecto Resistencia zero 7.5 Proxecto infección urinaria zero
8.- Electrocardiografía básica en urxencias yUCC	8.1 Bases e derivacións 8.2 ECG normal 8.3 Arritmias básicas 8.4 Tto eléctrico das arritmias/DESA
9.- Fármacos e vías de administración	9.1 Fármacos de uso frecuente en UCI.
10.- Reaccións alérxicas	10.1 Tipos 10.2 Anafilaxia. Actuación
11.- Fallo renal e técnicas de depuración extrarrenal	11.1 Manexo práctico da HDFVVC
12.- Paciente queimado	12.1 Manexo xeneral do paciente queimado 12.2 Coidados de enfermaría do paciente queimado
13.- Intoxicacións agudas	13.1 Métodos para eliminar el tóxico 13.2 Tóxicos frecuentes e antídotos.
14.- Reanimación cardiopulmonar RCP	14.1 Bases teóricas 14.2 Actuación práctica
15.- Anestesioloxía	15.1. Anestesia Xeral 15.2. Anestesia Rexional 15.3. Coidados postoperatorios 15.4. Tratamento da dor
16. Profesional de enfermaría en las Unidades de Coidados intensivos	16.1. Conceptos xerais. 16.2. Características da Unidade. 16.3. Formación específica
17. Criterios de ingreso en UCI	17.1 Abordaxe de enfermaría
18. Coidados de enfermaría no paciente Crítico	18.1. Coidados xerais 18.2. Sedación e analgesia 18.3. Delirio
19. Insuficiencia cardíaca	19.1. Fisiopatoloxía 19.2. Coidados de enfermaría
20. Shock	20.1. Tipos de Shock 20.2. Fisiopatoloxía 20.3. Coidados de enfermaría
21. Insuficiencia respiratoria	21.1. Fisiopatoloxía 21.2. Ventilación mecánica 21.3. Coidados de enfermaría
22. Seguridade do paciente	22.1. Aspectos básicos da seguridade do paciente
23. Urxencias que non son emerxencias	23.1 Aspectos básicos de triaxe.
24. Control de hemorrxias e shock hemorráxico.	24.1 Sistemas e técnicas de freado de hemorrxias.
25. Soporte Vital Avanzado	25.1 Vía aérea difícil 25.2 Coidados post reanimación e protocolos de actuación. 25.3 Coidados de enfermaría na vía aérea difícil
26. Actuación extrahospitalaria en patoloxía Tempo/Dependente	26.1 Código ICTUS 26.2 Código IAM 26.3 Código TRAUMA 26.4 Código SEPSIS 26.5 Código ANAFILAXIA
27. Manexo extrahospitalario das intoxicacións	27.1 Intoxicacións medicamentosas 27.2 Intoxicacións por drogas 27.3 Manexo do paciente ante tentativa autolítica

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Lección maxistral	35	50	85
Seminario	8	16	24
Actividades introdutorias	2	0	2
Estudo de casos	8	16	24
Exame de preguntas obxectivas	2	13	15

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente	
	Descrición
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante.
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite afondar ou complementar os contidos da materia. Pódese empregar como complemento das clases teóricas.
Actividades introdutorias	Conceptos básicos para a preparación e interpretación dun caso clínico.
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Seminario	Presentación de casos de pacientes críticos

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite afondar ou complementar os contidos da materia. Pódese empregar como complemento das clases teóricas.	30		D2 D4
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.	30		D1 D2 D4
Exame de preguntas obxectivas	Probas para avaliación das competencias adquiridas que inclúen preguntas pechadas con diferentes alternativas de resposta (verdadeiro/falso, elección múltiple, emparellamento de elementos...). Os alumnos seleccionan unha resposta entre un número limitado de posibilidades.	40	C4	D1 D2 D3 D4

Outros comentarios sobre a Avaliación

AVALIACIÓN

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan sobre as opcións de avaliación (CONTINUA Ou GLOBAL), para que elixan a que máis se axuste ás súas necesidades. Presuponse a avaliación continua, o rexeitamento a esta e a elección de avaliación global, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación continua (AC):

A nota da AC, terá un peso do 40% da nota final e comprenderá a resolución de dous casos clínicos realizados a través de seminarios (peso do 40%, que denominaremos cualificación S). A cualificación S obtense mediante probas teórico-prácticas (que poden incluír preguntas obxectivas e/o de desenvolvemento) sobre a contidos da aula. O 60% restante da nota final obtense mediante a realización dun exame final (EF) tipo test de 40 -0 preguntas no que cada resposta incorrecta restará 0,25 das correctas.

Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 en cada metodoloxía, para computar a avaliación continua, excepto no exame que será dun 5/10. En caso de non alcanzarse ditas cualificacións o estudante perderá a EC.

A asistencia ao seminario e ao estudo de casos é obrigatoria para a avaliación continua.

Aqueles alumnos que non se presenten ao exame final recibirán a cualificación de non presentado. Nota final (G) da materia para a modalidade de avaliación continua:

$$G = EC + S + EF$$

Avaliación Global (EG):

O alumnado que non se acolla ou perda o dereito á AC (máis do 20% de falta de asistencia non xustificadas e/ou non superación ou non presentación dalgún seminario (S)) serán avaliados na EG sobre todos os contidos impartidos na materia (incluídos seminarios e deberá alcanzar un 5 sobre 10 puntos).

Segunda oportunidade: Terase en conta exclusivamente a avaliación global (100% cualificación) As datas de exame oficiais publicaranse na web do centro. AULAS 21 e 23.

MATRÍCULA DE HONRA:

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudiantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión. Compromiso ético. Espérase que o estudante mostre un comportamento ético apropiado. En caso de copia, plaxio, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, #etc.considérase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Neste caso, a nota final do curso académico en curso será de suspenso (0,0). **Compromiso ético:**

Espérase que o estudante mostre un comportamento ético apropiado. En caso de copia, plaxio, uso de dispositivos electrónicos non autorizados, #etc.considérase que o alumno non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Neste caso, a nota final do curso académico en curso será de suspenso (0,0).

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

Ministerio de Sanidad, **Programa de Seguridad en los Pacientes Críticos (Proyectos Zero)**, 2023

Consejo Europeo de Resucitación, **Guías ERC 2025 de Resucitación y Primeros Auxilios - Resumen Ejecutivo**, 2025

Rodríguez Soler, A. J., **Manual de triage prehospitalario**, 8480862939, 1, Elsevier España., 2008

Consellería de Sanidade, & Servizo Galego de Saúde, **Plan de asistencia a la sepsis de Galicia: Código sepsis**, 2018

Alonso González, M. C., et al, **Plan galego para a atención ao paciente cun traumatismo grave: Código trauma grave.**, 2025

Consellería de Sanidade, Xunta de Galicia, **Plan de asistencia a la anafilaxia en Galicia: Código anafilaxia**, 2024

gonzález Estévez, E. J., et al, **Manual de cuidados de enfermería en el paciente crítico adulto**, 978-9942-627-90-2, 1, Cuevas editores, 2023

Bibliografía Complementaria

Recomendacións

Materias que continúan o temario

Traballo de Fin de Grao/V53G140V01407

Prácticas clínicas V/V53G140V01406

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Prácticas clínicas IV/V53G140V01405

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Enfermaría clínica III/V53G140V01301

Enfermaría clínica II/V53G140V01205

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

Outros comentarios

Fecha de examen 14 de enero a las 18:00h

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Introdución á enfermaría avanzada				
Materia	Introdución á enfermaría avanzada			
Código	V53G140V01415			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OP	4	1c
Lingua de impartición	Castelán Galego			
Departamento	Departamento da E.U. de Enfermaría (Povisa)			
Coordinador/a	Fernández García, Alberto			
Profesorado	Fernández Díaz, David Fernández García, Alberto Fernández Sanromán, Jacinto Gutiérrez Plata, Margarita Moreno de la Santa, Pablo			
Correo-e	afgarcia@povisa.es			
Web	http://www.cepovisa.com			
Descrición xeral	Materia destinada a adquisición das competencias teórico-prácticas en relación cos coidados e procedementos avanzados de Enfermaría.			

Resultados de Formación e Aprendizaxe	
Código	
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
B1	Ser capaz, no ámbito da enfermaría, de prestar unha atención sanitaria técnica e profesional axeitada ás necesidades de saúde das persoas que atenden, de acordo co estado de desenvolvemento dos coñecementos científicos de cada momento e cos niveis de calidade e seguridade que se establecen nas normas legais e deontolóxicas aplicables.
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermaría dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B3	Saber aplicar os fundamentos e principios técnicos e metodolóxicos da enfermaría.
B7	Saber comprender, sen prexuízos, as persoas, considerando os seus aspectos físicos, psicolóxicos e sociais, como individuos autónomos e independentes, asegurando o respecto ás súas opinións, crenzas e valores, ademais de garantir o dereito á intimidade, a través da confidencialidade e o segredo profesional.
B17	Realizar coidados de enfermaría baseándose na atención integral de saúde, que supón a cooperación multiprofesional, a integración dos procesos e a continuidade asistencial.
C8	Aplicar as tecnoloxías e sistemas de información e comunicación dos coidados de saúde.
C9	Coñecer os procesos fisiopatolóxicos e as súas manifestacións e os factores de risco que determinan os estados de saúde e enfermidade nas diferentes etapas do ciclo vital.
C18	Coñecer e aplicar os principios que sustentan os coidados integrais de enfermaría.
C49	Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia.
D2	Capacidade de organización e planificación.
D4	Resolución de problemas e toma de decisións.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.

Resultados previstos na materia				
Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe			
Ser capaz de recoñecer os diversos roles, responsabilidades e funcións dunha enfermeira.	A3	B1 B2 B3 B17	C18 C49	D2 D4 D5
Ser capaz de emprender valoracións exhaustivas e sistemáticas utilizando las ferramentas e marcos adecuados para el paciente, tendo en conta os factores físicos, sociais, culturais, psicolóxicos, espirituais e ambientais relevantes.	A3	B1	C18	D2 D4
Ser capaz de recoñecer e interpretar signos normais o cambiantes de saúde-mala saúde, sufrimento, incapacidade de la persoa (valoración e diagnóstico).	A3	B1 B2 B3 B17	C9 C18 C49	D2 D4
Ser capaz de manter la dignidade, privacidade e confidencialidade del paciente (utilizando las habilidades...).		B7	C49	

Ser capaz de considerar os coidados emocionais, físicos e persoais, incluíndo satisfacer las necesidades de confort, nutrición e hixiene persoal e permitir el mantemento de las actividades cotiás (utilizando las habilidades...).	B1 B3	C18
Coñecer de forma relevante e ser capaz de aplicar tecnoloxía e informática a os coidados de saúde.		C8 D2

Contidos

Tema	
BASES CONCEPTUAIS DE DIAGNÓSTICO E COIDADOS DE ENFERMARÍA EN MEDICINA NUCLEAR	Bases conceptuais e procesos diagnósticos en medicina nuclear. Ganglio centinela: fundamentos, aplicación clínica e coidados asociados. PET/TAC: principios da técnica, indicacións e interpretación básica. Coidados de enfermaría en medicina nuclear: preparación do paciente
FUNDAMENTOS DA ENFERMERÍA AVANZADA	Evolución da enfermaría. Razoamento clínico e toma de decisións. Práctica baseada na evidencia.
BASES CONCEPTUAIS DE DIAGNÓSTICO E COIDADOS DE ENFERMARÍA EN RADIOLOXÍA CONVENCIONAL E INTERVENCIONISTA.	Radioloxía Convencional e Intervencionista Clasificación e descrición das diferentes técnicas de radiodiagnóstico. Radioloxía intervencionista: indicacións, procedementos e implicacións asistenciais.
NEUROFISIOLOXÍA	Coidados e procedementos de enfermaría en radioloxía convencional e intervencionista. Punción guiada por ecografía e a súa aplicación na colocación de dispositivos de terapia intravenosa (obradoiro) Principais probas de neurofisioloxía e papel da enfermaría nas mesmas
COIDADOS NAS FERIDAS	Valoración de feridas. Feridas agudas e crónicas. Queimaduras. Cura en ambiente húmido. Terapias avanzadas para a cicatrización. Prevención da infección. Educación sanitaria. Coidados perioperatorios e postoperatorios.
BASES CONCEPTUAIS DE DIAGNÓSTICO E COIDADOS DE ENFERMARÍA EN CIRURXÍA CARDÍACA E TORÁCICA.	Cirurxía torácica: tipos, indicacións xerais, coidados enfermeros quirúrxicos e postoperatorios. Cirurxía das enfermidades dexenerativas e conxénitas do corazón. Drenaxe torácica (obradoiro) Hemodinámica, probas preoperatorias e coidados prequirúrxicos. Quirófano: preparación, cirurxía e bomba de circulación extracorpórea. Técnicas cirúrxicas en cirurxía cardíaca. Período posoperatorio en cirurxía cardiovascular: avaliación e coidados. Dispositivos de asistencia ventricular: tipos, indicacións, compoñentes e monitorización.
BASES CONCEPTUAIS DE DIAGNÓSTICO E COIDADOS DE ENFERMARÍA EN RADIOTERAPIA	Clasificación e descrición das diferentes técnicas radioterápicas: Braquiterapia, terapia metabólica. Coidados de enfermaría en radioterapia: Novos tratamentos.
SUTURAS	Tipos e aplicación práctica (obradoiro)

Planificación

	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introductorias	1	2	3
Seminario	2	8	10
Obradoiro	6	12	18
Lección maxistral	38	24	62
Estudo de casos	4	8	12
Resolución de problemas	4	8	12
Instrucción programada	2	6	8
Instrucción programada	2	6	8
Instrucción programada	2	6	8
Instrucción programada	6	3	9

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.

Metodoloxía docente

Descrición
Actividades introductoriasActividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.

Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Obradoiro	Actividade enfocada á adquisición de coñecementos *procedementais, habilidades *manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do profesor/a ás actividades individuais e/ou en grupo que desenvolven os/as estudantes.
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio ou proxecto a desenvolver polo estudante
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipótese, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Resolución de problemas	Actividade na que se formulan problema e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno debe desenvolver as solucións adecuadas ou correctas mediante a *ejercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou *algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase utilizar como complemento da lección maxistral.
Instrucción programada	Consiste na presentación dunha materia dividida en varias unidades didácticas, de menor tamaño, con cuestións ao finalizar cada unidade didáctica co fin de afianzar os coñecementos adquiridos. IP1
Instrucción programada	Consiste na presentación dunha materia dividida en varias unidades didácticas, de menor tamaño, con cuestións ao finalizar cada unidade didáctica co fin de afianzar os coñecementos adquiridos. IP2A
Instrucción programada	Consiste na realización de sesións cos alumnos de aprendizaxe no manexo do ecógrafo, a súa aplicación nos accesos vasculares e a adquisición de competencias no campo das suturas. IP2B
Instrucción programada	Consiste na presentación dunha materia dividida en varias unidades didácticas, de menor tamaño, con cuestións ao finalizar cada unidade didáctica co fin de afianzar os coñecementos adquiridos. IP3

Atención personalizada

Metodoloxías Descrición

Seminario	Actividades enfocadas ao traballo sobre un tema específico, que permiten profundar ou complementar os contidos da materia. Pódense empregar como complemento das clases teóricas.
Obradoiro	Actividade enfocada á adquisición de coñecementos *procedimentais, habilidades *manipulativas e instrumentais sobre unha temática concreta, con asistencia específica por parte do profesor/a ás actividades individuais e/ou en grupo que desenvolven os/as estudantes.

Avaliación

	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe		
Instrucción programada	IP1. MEDICINA NUCLEAR/RADIOTERAPIA (8 preg)- FERIDAS (16 preg). Exame dos contidos desenvolvidos nas clases maxistras, estudo de casos e resolución de problemas, dos bloques temáticos. Nota mínima a alcanzar 5/10.	24	A3	B1 B2 B3 B7 B17	C8 C9 C18 C49
Instrucción programada	IP2A. EVOLUCIÓN ENFERMERA - RX INTERVENCIONISTA - NEUROFISIOLOXÍA (30 preg). Exame tipo test dos contidos desenvolvidos nas clases maxistras, estudo de casos, talleres e resolución de problemas do bloque temático. Nota mínima a alcanzar 5/10.	30	A3	B1 B2 B3 B7 B17	C8 C9 C18 C49
Instrucción programada	IP2B. DISPOSITIVOS DE TERAPIA INTRAVENOSA - ECOGRAFÍA -SUTURAS (16 preg). Exame tipo test dos contidos desenvolvidos nas clases maxistras, estudo de casos, talleres e resolución de problemas do bloque temático. Nota mínima a alcanzar 5/10. Evaluación das competencias adquiridas nos talleres prácticos de ecografía e suturas (APTO/NON APTO).	16	A3	B1 B2 B3 B7 B17	C8 C9 C18 C49
Instrucción programada	IP3. CARDÍACA (14 preg) / HEMODINAMIA (16 preg). - Exame de 20 preguntas tipo test obligatorio e presencial que suporá un 80% da nota final. - Exame tipo test dos simulacros planteados nos obradoiros que suporá un 20% da nota final desta parte da materia. Nota mínima a alcanzar 5/10.	30	A3	B1 B2 B3 B7 B17	C8 C9 C18 C49

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñen a planificación da materia e os horarios de titoría, e informan as opcións de avaliación (CONTINUA Ou GLOBAL), para que opten pola que máis se axuste ás súas necesidades.

A súa elección será comunicada ao centro, segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

Avaliación Continua (AC):O 20 % de faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á AC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (achegando xustificante pertinente).

A cualificación da AC obtérase mediante a suma das probas desenvolvidas na aula, segundo a distribución descrita.

As datas serán comunicadas ao estudiantado a través de MOOVI ao comezo da actividade docente.

Deberase acadar unha nota mínima de 5/10 en cada bloque. En caso de non acadar dita cualificación, o estudante perderá a AC e pasará a realizar a proba de avaliación global para aprobar a materia.

Avaliación global (AG):

Aqueles estudantes que rexeiten ou perdan a avaliación continua, serán avaliados mediante un exame final que suporá o 100% da cualificación da materia. A exame será tipo test, de 100 preguntas, con 4 opcións de resposta; cada resposta errónea restará 0.25 do total de respostas correctas.

Para superar a materia deberase acadar unha nota mínima de 5/10.

A exame realizárase na data establecida no calendario oficial e publicada na web, nas AULAS 21 e 23.

2ª OPORTUNIDADE:

O non superar a materia en 1ª oportunidade, implica que na 2ª oportunidade optárase por avaliación global.

MATRÍCULA DE HONRA:

Para otorgar unha Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético: Espérase que o estudiantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc.), considerarase que non reúne os requisitos necesarios para superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da UVigo. Non se permitirá a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

BRUNNER Y SUDDARTH, **ENFERMERÍA MÉDICO-QUIRÚRGICA**, 978-84-8086-354-4, 12ª Edición, Lippincott, 2017

ELIZABETH JAMIESON, **PROCEDIMIENTOS DE ENFERMERÍA CLÍNICA**, 978-84-9113-905-8, 6ª Edición, ELSEVIER, 2021

GARCÍA MEDINA, **RADIOLOGÍA VASCULAR INTERVENCIONISTA PARA HEMODIÁLISIS**, 978-84-17184-97-1, 1ª Edición, MARBÁN, 2020

TABOAS PAZ Y CARRERA SOLER, **GUÍA PRÁCTICA: RADIOLOGÍA INTERVENCIONISTA**, 1ª Edición, POLICLÍNICO DE VIGO S.A, 2001

Bibliografía Complementaria

MAJOR A, **The Michigan Appropriateness Guide for Intravenous Catheters in Adult Patients With Cancer (MAGIC-ONC): Results From a Multispecialty Panel Using the RAND/UCLA Appropriateness Method**, Ann Intern Med, 2025

BATCHELOR TJP, **Guidelines for enhanced recovery after lung surgery: recommendations of the Enhanced Recovery After Surgery (ERAS) Society and the European Society of Thoracic Surgeons (ESTS)**, doi:10.1093/ejcts/ezy301, Eur J Cardiothorac Surg, 2019

ROBERTS ME, **British Thoracic Society guideline for pleural disease**, doi:10.1136/thorax-2022-219784, Thorax, 2023

PRAZ F, **Guidelines for the management of valvular heart disease**, doi:10.1093/eurheartj/ehaf194, Eur Heart J, 2025

NEUMANN FJ, **2018 ESC/EACTS Guidelines on myocardial revascularization**, doi:10.1093/eurheartj/ehy394, Eur Heart J, 2019

KERN MJ, **THE CARDIAC CATHETERIZATION HANDBOOK**, 7ª Edición, ELSEVIER, 2020

ABE DOI M, **Effectiveness of ultrasonography for peripheral catheter insertion and catheter failure prevention in visible and palpable veins**, J Vasc Access, 2023

CARRERO C, **ACTUALIZACIÓN ENFERMERA EN ACCESOS VASCULARES Y TERAPIA INTRAVENOSA**, 2ª Edición, MADRID EDICIONES, 2017

JEPSSON A, **2024 EACTS Guidelines on perioperative medication in adult cardiac surgery**, doi:10.1093/ejcts/ezae355, Eur J Cardiothorac Surg, 2025

BERNHARDT AM, **The International Society for Heart and Lung Transplantation/Heart Failure Society of America guideline on acute mechanical circulatory support**, doi:10.1016/j.healun.2022.10.028, J Heart Lung Transplant, 2023

STONE R, **Educational programs for implementing ultrasound guided peripheral intravenous catheter insertion in emergency departments: a systematic integrative literature review**, Australas Emerg Care, 2024

POULSEN E, **The effects of ultrasound guidance on first-attempt success for difficult peripheral intravenous catheterization: a systematic review and meta-analysis**, Eur J Emerg Med, 2023

SAEED D, **The 2023 International Society for Heart and Lung Transplantation Guidelines for Mechanical Circulatory Support: a 10-year update**, doi:10.1016/j.healun.2022.12.004, J Heart Lung Transplant, 2023

POTAPOV EV, **EACTS/STS/AATS Guidelines on temporary mechanical circulatory support in adult cardiac surgery**, doi:10.1093/ejcts/ezaf330, Eur J Cardiothorac Surg, 2025

SINHA SS, **2025 concise clinical guidance: an ACC expert consensus statement on the evaluation and management of cardiogenic shock**, doi:10.1016/j.jacc.2025.02.018, J Am Coll Cardiol, 2025

BOJAR RM, **Manual of perioperative care in adult cardiac surgery**, 6ª Edición, Hoboken (NJ): Wiley-Blackwell, 2021

Recomendacións

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Enfermaría de urxencias e coidados críticos/V53G140V01414

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Introdución á enfermaría clínica/V53G140V01201

Fisioloxía: Fisioloxía/V53G140V01105

Enfermaría clínica I/V53G140V01204

Enfermaría clínica III/V53G140V01301

Enfermaría clínica II/V53G140V01205

Anatomía humana: Anatomía humana/V53G140V01101

DATOS IDENTIFICATIVOS				
Antropoloxía da saúde				
Materia	Antropoloxía da saúde			
Código	V53G140V01416			
Titulación	Grao en Enfermaría			
Descritores	Creditos ECTS	Sinale	Curso	Cuadrimestre
	6	OP	4	1c
Lingua de impartición	Castelán			
Departamento				
Coordinador/a				
Profesorado				
Correo-e				
Web	http://https://www.riberasalud.com/cepovisa/			
Descrición xeral	Preténdese introducir aos estudantes na reflexión sobre os elementos constitutivos do ser humano, desde unha perspectiva filosófica. Esta materia permite a análise das diferentes concepcións da persoa e das sociedades existentes			

Resultados de Formación e Aprendizaxe

Código	
A1	Que os estudantes demostren posuír e comprender coñecementos nunha área de estudo que parte da base da educación secundaria xeral e adoita atoparse a un nivel que, malia se apoiar en libros de texto avanzados, inclúe tamén algúns aspectos que implican coñecementos procedentes da vangarda do seu campo de estudo.
A3	Que os estudantes teñan a capacidade de reunir e interpretar datos relevantes (normalmente dentro da súa área de estudo) para emitir xuízos que inclúan unha reflexión sobre temas relevantes de índole social, científica ou ética.
A4	Que os estudantes poidan transmitir información, ideas, problemas e solución a un público tanto especializado coma non especializado.
A5	Que os estudantes desenvolvan aquelas habilidades de aprendizaxe necesarias para emprender estudos posteriores cun alto grao de autonomía.
B1	Ser capaz, no ámbito da enfermaría, de prestar unha atención sanitaria técnica e profesional axeitada ás necesidades de saúde das persoas que atenden, de acordo co estado de desenvolvemento dos coñecementos científicos de cada momento e cos niveis de calidade e seguridade que se establecen nas normas legais e deontolóxicas aplicables.
B2	Saber planificar e prestar coidados de enfermaría dirixidos ás persoas, familias ou grupos, orientados, aos resultados en saúde, avaliando o seu impacto, a través de guías de práctica clínica e asistencial, que describen os procesos polos cales se diagnostica, trata ou coida un problema de saúde.
B6	Aplicar as intervencións da enfermaría na evidencia científica e nos medios dispoñibles.
C11	Establecer unha relación empática e respectuosa co paciente e a familia, acorde coa situación da persoa, problema de saúde e etapa de desenvolvemento.
C15	Identificar, integrar e relacionar o concepto de saúde e os coidados, desde unha perspectiva histórica, para comprender a evolución do coidado de enfermaría.
C20	Capacidade para describir os fundamentos do nivel primario de saúde e as actividades que se desenvolven para proporcionar un coidado integral de enfermaría ao individuo, á familia e á comunidade.
C24	Identificar e analizar a influencia de factores internos e externos no nivel de saúde dos individuos e grupos.
C49	Prestar coidados, garantindo o dereito á dignidade, privacidade, intimidade, confidencialidade e capacidade de decisión do paciente e familia.
D1	Capacidade de análise e síntese.
D3	Capacidade de xestión da información.
D5	Traballo en equipo, multidisciplinar e multilingüe.
D6	Habilidades nas relacións interpersoais.
D7	Razoamento crítico.
D8	Aprendizaxe autónoma.

Resultados previstos na materia

Resultados previstos na materia	Resultados de Formación e Aprendizaxe
---------------------------------	---------------------------------------

Coñecer o marco de dereitos humanos e mostrar compromiso con esos dereitos.
☐ Capacidade para aceptar o a diversidade como parte da condición humano.

A1 B1
A3 B2
A4 B6
A5

☐ Mostrar unha actitude ética ante práctica profesional e relación con outros e, especialmente, co enfermo.

☐ Desenvolvemento da capacidade de Aprendizaxe autónoma

Capacidade para poñerte no lugar do outro nas relacións co paciente e o seu contorno.

A1 B1 C11
A3 B2 C15
A4 B6 C20
A5 C24
C49

Coñecemento sobre antropoloxía de saúde e factores socioculturais relacionado coa enfermidade

Coñecemento sobre o marco posibles relacións entre a enfermidade e as condicións de marxinación e risco Social.

Capacidade para asumir aspectos social e cultural na determinación de diagnósticos e tratamentos de enfermaría

Desenvolvemento de capacidade Aprendizaxe autónoma

D1
D3
D5
D6
D7
D8

Poñer en práctica a capacidade de diálogo crítico sobre cuestións antropolóxicas respectando as opinións dos demais e demostrando rigor científico

Capacidade para traballar en equipo

Preparar traballos de análise e síntese con argumentos antropolóxicos utilizando como fontes textos académicos, materiais audiovisuais, publicacións en internet

Poder traballar en equipo asumindo diferentes funcións e respectando aspectos multidisciplinares e multiculturalais

Contidos

Tema

1.- Antropoloxía Social e Cultural. Grandes paradigmas.	O home na cultura occidental. Evolucionismo, materialismo, determinismo, racionalismo, antropocentrismo e biocentrismo
2.-A especie humana	Orixes e evolución do home. O proceso de hominización e humanización A noción de progreso
3.- Antropoloxía da saúde	Construción social de saúde e enfermidade. Papel dos factores sociais nos procesos de saúde-enfermidade. Do modelo biomédico ao modelo psicosocial.
4.- Saúde e multiculturalidade	Enfermidade en varias culturas. Asistencia sanitaria en contextos interculturais.
5.- O corpo, a dor e a morte: visión antropolóxica.	A construción da corporalidade. Antropoloxía da dor. O home enfrontado á morte.
6.- Xénero e saúde	A construción cultural do xénero. Prexuízos de xénero na saúde.
7.- Violencia de xénero	Conceptos básicos. Lexislación. Cultura e violencia de xénero. Prevención
8.- Consecuencias do proceso de emigración na saúde dos emigrantes	Saúde física e psíquica. Principais patoloxías detectadas en emigrantes. Aproximación desde a enfermería
9.- Antropoloxía e hábitos de saúde nas distintas culturas	Abordar a modificación dos hábitos de saúde segundo as diferentes culturas
10.- Investigación en antropoloxía	Métodos cualitativos e cuantitativos aplicados a investigación antropolóxica.

Planificación			
	Horas na aula	Horas fóra da aula	Horas totais
Actividades introdutorias	2	1	3
Lección maxistral	30	25	55
Seminario	6	18	24
Estudo de casos	6	18	24
Presentación	15	15	30
Resolución de problemas de forma autónoma	1	3	4
Exame de preguntas de desenvolvemento	3	7	10
*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientador, considerando a heteroxeneidade do alumnado.			

Metodoloxía docente	
	Descrición
Actividades introdutorias	Actividades encamiñadas a tomar contacto e reunir información sobre o alumnado, así como a presentar a materia.
Lección maxistral	Exposición por parte do profesor/a dos contidos sobre a materia obxecto de estudo, bases teóricas e/ou directrices dun traballo, exercicio que o/a estudante ten que desenvolver.
Seminario	Actividade enfocada ao traballo sobre un tema específico, que permite afondar ou complementar os contidos da materia. Pódese empregar como complemento das clases teóricas
Estudo de casos	Análise dun feito, problema ou suceso real coa finalidade de coñecelo, interpretalo, resolvelo, xerar hipóteses, contrastar datos, reflexionar, completar coñecementos, diagnosticalo e adestrarse en procedementos alternativos de solución.
Presentación	Exposición por parte do alumnado ante o/a docente e/ou un grupo de estudantes dun tema sobre contidos da materia ou dos resultados dun traballo, exercicio, proxecto... Pódese levar a cabo de maneira individual ou en grupo.
Resolución de problemas de forma autónoma	Actividade na que se formulan problemas e/ou exercicios relacionados coa materia. O alumno/a debe desenvolver as solucións axeitadas ou correctas mediante a exercitación de rutinas, a aplicación de fórmulas ou algoritmos, a aplicación de procedementos de transformación da información dispoñible e a interpretación dos resultados. Adóitase empregar como complemento da lección maxistral.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Seminario	Entrevistas persoais ou por videoconferencia co profesor para asesorar e orientar a actividade co fin de facilitar o proceso de aprendizaxe
Estudo de casos	Entrevistas persoais ou por videoconferencia co profesor para asesorar e orientar a actividade co fin de facilitar o proceso de aprendizaxe
Presentación	Entrevistas persoais ou por videoconferencia co profesor para asesorar e orientar a actividade co fin de facilitar o proceso de aprendizaxe
Resolución de problemas de forma autónoma	Entrevistas persoais ou por videoconferencia co profesor para asesorar e orientar a actividade co fin de facilitar o proceso de aprendizaxe

Avaliación			
	Descrición	Cualificación	Resultados de Formación e Aprendizaxe
Estudo de casos	Abordaxe e solución de casos relativos a antropoloxía da saúde	15	
Presentación	Exposición por parte do estudante ante o docente e/ou un grupo de estudantes dun tema sobre contidos da materia ou dos resultados dun traballo, exercicio, proxecto... pódese levar a cabo de xeito individual ou en grupo	35	
Resolución de problemas de forma autónoma	O alumno mostrará capacidade e solucións para abordar problemas e casos relacionados con antropoloxía, aportando solucións e visión crítica	10	
Exame de preguntas de desenvolvemento	O alumno deberá responder a exercicios nos que aportará unha ampla visión do tema solicitado, nun tempo determinado, relacionando conceptos e extrapolando aplicacións.	40	

Outros comentarios sobre a Avaliación

O primeiro día de clase os docentes expoñerán a planificación da materia e os horarios de titoría, e informarán sobre as opcións de avaliación (AC/AG) para que elixan a que máis se axuste ás súas necesidades.

Presuponse a avaliación continua, o rexeitamento a esta e a elección de avaliación global, será comunicada formalmente segundo a metodoloxía establecida para iso e publicada na web.

O 20% das faltas de asistencia non xustificadas implica a perda do dereito á AC, considerándose faltas xustificadas: a realización de exames, a presenza en órganos colexiados, o ingreso hospitalario e a enfermidade ou baixa médica (achegando xustificante pertinente).

AVALIACIÓN CONTINUA (AC):

Deberase alcanzar unha nota mínima de 5/10 para que poida computar a AC no exame, e de 5/10, nas restantes metodoloxías que computan para AC, de non alcanzarse esta nota ou perder a AC por faltas de asistencia, a cualificación obteríase por AG.

Avaliación global (AG):

Cando este sistema foi seleccionado ou se perde o dereito a avaliación continua, é preciso superar un examen con 5 preguntas de desenvolvemento que inclúe os contidos impartidos polo profesor, mais os casos e problemas que se fixeron en clase.

Datas de exames de 1.ª e 2.ª oportunidade, publicaranse na web do centro. AULAS 21 e 23.

2.ª OPORTUNIDADE

O non superar a materia en calquera das dúas modalidades (AC/AG) en 1.ª oportunidade, implica que na 2.ª oportunidade optarase por avaliación global (100% CUALIFICACIÓN).

MATRÍCULA DE HONRA

Para discernir a Matrícula de Honra en caso de idéntica cualificación entre varios estudantes, utilízase como criterio de asignación o expediente académico na data en cuestión.

Compromiso ético:

Espérase que o estudantado presente un comportamento ético adecuado. En caso de detectar un comportamento non ético (copia, plaxio, utilización de aparellos electrónicos non autorizados, etc), considerarase que non reúne os requisitos necesarios ára superar a materia. Nese caso, a cualificación final en primeira convocatoria será de suspenso (0,0), segundo normativa vixente da Uvigo.no permitírase a utilización de ningún dispositivo electrónico durante as probas de avaliación salvo autorización expresa.

Bibliografía. Fontes de información

Bibliografía Básica

ARIÉS, P., **El hombre ante la muerte**, Taurus, 2011

HERBERT, C. HEBERT, C, **Antropología cultural**, Prentice Hall, 1997

Bibliografía Complementaria

SABORIDO, C, **Filosofía de la medicina.**, Tecnos, 2020

VALLS, C, **Mujeres invisibles**, Editorial Capitán Swing, 2020

LE BRETÓN, D, **Antropología del dolor**, 2019

FRIEDAN, BETTY, **La mística de la feminidad**, Cátedra, 2016

LISÓN, C, **Introducción a la Antropología Social y Cultural**, Akal, 2007

PICHARDO, J, **Reflexiones en torno a la cultura: una apuesta por el interculturalismo.**, Dykinson, 2003

COMELLES, J.M., PERDIGUERO, E., **Medicina y cultura. Estudios entre la antropología y la medicina**, Ed. Bellaterra, 2000

TORRALBA, F, **Antropología del cuidar**, Fundación MAPFRE Medicina e IBB, 1998

Artigas, M, y Turbón, D.,, **El origen del hombre**, Eunsa,, 2008

Arendt, A, **La condición humana**, Paidós, 1993

Recomendacións